

LECTURĂ

ADA BITTEL

la aniversară
pag. 10, 18-19

Foto: Mihail Cucu

Apare sub egida Uniunii Scriitorilor cu sprijinul Fundației Anonimul

România literară 22

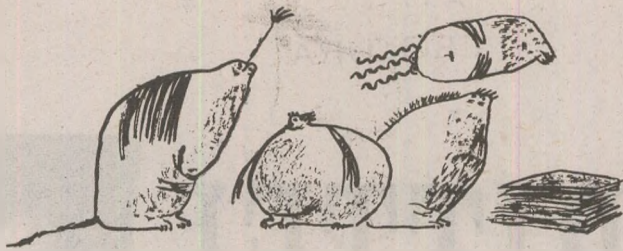
2 iunie 2006 (Anul XXXIX)

un nou roman de

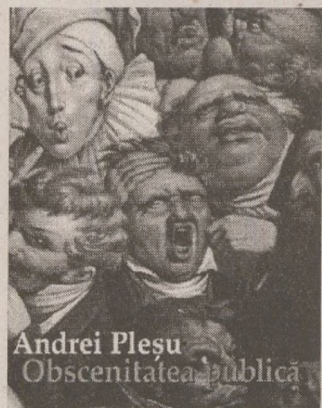
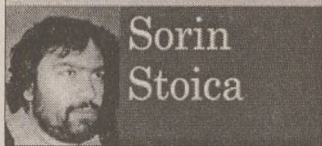
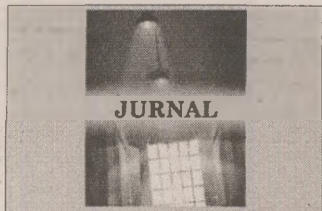
TATIANA

pag. 28-29

TOLSTAI

s u m a r

A lovi cu pumnul în tabla de șah de Alex Ștefănescu - p. 3

CONTRAFORT de Mircea Mihăieș - p. 4
Bagheta lui Ariel

LECTURI LA ZI de Tudorel Urian - p. 5
Fascinația terțului inclus

LECTURI LA ZI de Marius Chivu - p. 6
Cel mai viu dintre scriitori

Poeme de Claudiu Komartin - p. 8

PLECÎND DE LA CĂRȚI de Mihai Zamfir - p. 9
Rămași fără sprijin

CERȘETORUL DE CAFEA de Emil Brumaru - p. 9

PRIN ANTICARIATE de Simona Vasilache - p. 10
Femina

Numărul de aur de Simona-Grazia Dima - p. 10

CARTEA ROMÂNEASCĂ de Daniel Cristea-Enache - p. 11
Colecționarul

SEMN DE CARTE de Gheorghe Grigurcu - p. 12
Trecut prezent, prezent trecut

Correspondență necunoscută de Ion Simuț - p.13

PREPELEAC de Constantin Țoiu - p.14

CRONICA LIMBII de Rodica Zafiu - p.14

IN MEMORIAM Iordan Chimet
Lamento pentru un prieten de Barbu Cioculescu - p. 15

SCRIITORI ÎN ARHIVELE CNSAS
DINU PILLAT „15 ani temniță grea pentru crima de trădare de patrie”: deținutul nr. 344/1962
de Ioana Diaconescu - pp. 16-17

Ada Bittel la aniversară
semnează Gabriel Dimisianu, Ioana Pârvulescu, Sorin Lavric, Daniel Cristea-Enache, Alex Ștefănescu, Marina Constantinescu, Mircea Iorgulescu - pp. 18-19

CRONICA IDEILOR de Sorin Lavric - p. 21
Metafora matematică

TEATRU de Marina Constantinescu - p. 22
În pădurea Arden

CRONICA FILMULUI de Alexandra Olivotto - p. 23
Culmea reconstrucției piscinei

Vocile României de Guy Cherqui - p. 24

LECTURI LA ZI de Cosmin Ciotloș - p. 25
Paranoia critică. O disociere

INTERVIURILE ROMÂNIEI LITERARE - pp. 26-27
Cu Alina Diaconu despre Borges
Interviu realizat de Theodor Tudoroiu

Hărțile Țărilor Române în ediție ateniană
de Elena Lazăr - p. 27

Când și se uită Zățul în ceafă...
de Margareta Șipoș și Tamara Tinu - pp. 28-29

POEMUL ȘI SCRISOAREA de Constanța Buzea - p. 30

LA MICROSCOP de Cristian Teodorescu - p. 31

CRONICA TV de Dumitru Hurubă - p. 31

OCHIUL MAGIC - p. 32

România literară®

Director :

NICOLAE MANOLESCU

Redacția:

GABRIEL DIMISIANU - director adjunct

ALEX. ȘTEFĂNESCU - redactor-șef

OANA MATEI - secretar general de redacție

**ADRIANA BITTEL, CONSTANȚA BUZEA,
MARINA CONSTANTINESCU, MIHAI MINCULESCU.**

Redactori asociați: **IOANA PÂRVULESCU,
CRISTIAN TEODORESCU.**

Corectură:

CONSTANȚA BUZEA (pag. 2, 6, 8, 9, 16, 17, 21, 30),

SIMONA GALAȚCHI (pag. 3, 4, 15, 18, 19, 22, 24, 32),

ECATERINA IONESCU (pag. 5, 7, 10, 14, 25, 26, 27, 31),

NINA PRUTEANU (pag. 1, 11, 12, 13, 20, 23, 28, 29).

Grafică: **MIHAELA ȘCHIOPU.**

Fotoreporter: **ION CUCU**

Tema numărului: *Mici animalețe care să o bucure pe Ada (Adei Bittel)*

Tehnoredactare computerizată:

IONELA STANCIU, OANA MATEI.

Introducere texte: **GEORGETA GHEORGHIU.**

Correspondenți din străinătate: **RODICA BINDER** (Germania),
GABRIELA MELINESCU (Suedia), **LIBUŠE VALENTOVÁ**
(Cehia).

Redacția: Fundația **România literară**, Calea Victoriei 133,
sector 1, cod 010071, București.

Secretariat: **SOFIA VLĂDAN, CORNELIU IONESCU,
MIRONA LAUDĂ, GHEORGHE VLĂDAN**

Cont în lei: BRD-GSG agenția Șincai,
RO91BRDE441SV59488894410. Cont în valută: BRD-GSG
agenția Șincai RO87BRD441SV59488974410 (USD),
RO37BRDE441SV59489004410 (EUR)

e-mail: romlit@romlit.ro; romania_literara@yahoo.com
http://www.romlit.ro; tel.: 021. 212.79.86; fax: 021.212.79.81

Imprimat la **S.C. ANA-MARIA PRESS**

Revista **România literară** este editată de Fundația **România literară** cu sprijin de la Fundația „Anonimul”, Uniunea Scriitorilor din România, Ministerul Culturii și Cultelor.

Sponsorizare de la Banca Română de Dezvoltare – Groupe Société Générale.

Revista **România literară** este editată de SC Satiricon SRL, sub licență. S.C. Satiricon SRL, str. Școala Floreasca nr. 3 sect. 1 București. Tel. 231.35.00, Fax. 230.51.07, E-mail: office@satiricon.ro

Conform prevederilor Statutului, Uniunea Scriitorilor din România nu este responsabilă pentru politica editorială a publicației și nici pentru conținutul materialelor publicate.

România literară este membră a Asociației Revistelor, Imprimeriilor și Editurilor Literare (A.R.I.E.L.), asociație cu statut juridic, recunoscută de către Ministerul Culturii și Cultelor.

ISSN 1220-6318

actualitatea

A lovi cu pumnul în tabla de șah

Cercetătorul de peste o sută de ani care va avea curiozitatea să se aplece asupra presei noastre culturale de azi va fi uimit de amploarea pe care au luat-o la începutul secolului douăzeci și unu atacurile unor tineri scriitori și mai ales ales ale unor tineri fără talent cu veleități de scriitori împotriva scriitorilor consacrați din generațiile anterioare. Mereu s-a întâmplat în istoria literaturii ca vârstnicii să fie contestați de tineri, dar niciodată contestarea nu a fost atât de lipsită de eleganță și atât de descalificantă pentru contestatari ca în prezent.

Tinerii care iau cu asediu, în momentul de față, viața literară au, la figurat vorbind, figuri famelice și o imobilă grimasă de dispreț, pe care nu o atenuază nici un argument al asediaților. Seamănă cu niște barbari, iar acțiunea lor cu o barbarie, întrucât nu respectă nici o regulă a competiției sociale.

Nu toți nou-veniții procedează astfel. Este vorba doar de o ceată de inși agitați, mai inteligenți sau mai puțin inteligenți, mai cultivați sau mai puțin cultivați, dar toți insolenți și cinici.

Acum câțiva ani, când echipa de fotbal a României a învins-o pe aceea a SUA și când tineri exaltați (băieți și fete) își manifestau bucuria topăind pe mașinile din parcuri și urinând pe parbrizele lor, am văzut în spatele Teatrului Național o scenă greu de uitat. Mai mulți huligani îi înconjuraseră pe doi bătrâni, probabil soț și soție, care ieșiseră la plimbare, și îi biciuiau cumplit, peste față și peste mâini, cu niște bucăți de sârmă, reproșându-le că nu se bucură alături de ei de succesul echipei naționale și obligându-i să se bucure! Bătrânii nu înțelegeau ce li se cere (probabil nici nu auzeau bine), iar pe fețele și mâinile lor siroia sângele.

În acest gen de „impetuozitate tinerească” se înscrie pentru mine atacarea de către unii autori tineri a lui Mihai Eminescu, a lui Nichita Stănescu, a lui Nicolae Breban și Augustin Buzura, a lui Gabriel Liiceanu și Andrei Pleșu, a Uniunii Scriitorilor, a Academiei Române, a **României literare** și a altor valori și prestigii din spațiul culturii. Eu știu că literatura înseamnă competiție, că formele literare se devorează reciproc și că numai unele ies învingătoare, în timp ce altele mor sau sunt reciclate, dar înțeleg să aibă loc doar un război între moduri de a scrie și nu unul între oameni.

Mulți dintre contestatari încă nu au o operă, nu au nici măcar un proiect de operă, care să nu fi putut să-și facă

loc în lume din cauza opacității celor în vârstă, și totuși îi linșează lingvistic pe aceștia, vrând parcă să-i desființeze, să-i determine să *dispară* din viața culturală. Acești tineri, cu gura mereu plină de „Europa” ca de o gumă de mestecat, practică — fără s-o declare — un *rasism al vârstei*, incompatibil cu spiritul european. Ei cred în tinerețe ca într-o valoare în sine, ceea ce constituie premisa irațională a unor ideologii periculoase. Și, în plus, asemenea unor primitivi, cred că pot deposeda personalitățile de prestigii ca de niște haine pentru a le purta ei înșiși.

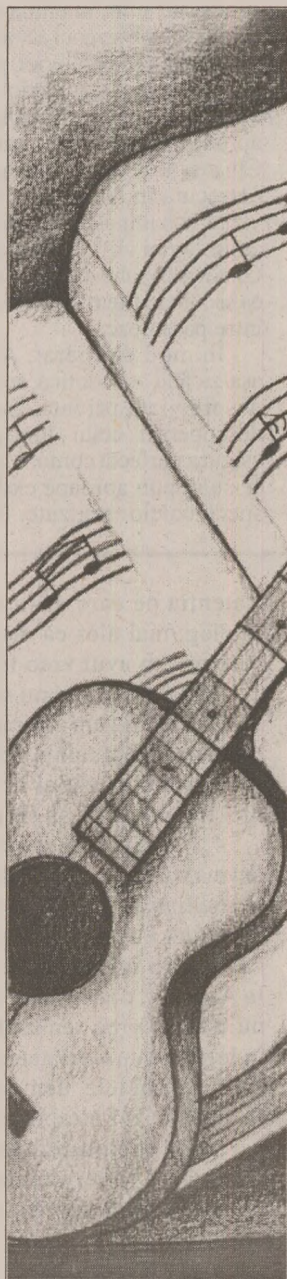
Faptul că invocă, demagogic, dreptul la o exprimare liberă nu schimbă deloc situația. În timp ce se prevealează, abuziv, de dreptul la exprimare, contestă altora acest drept. Când denigratorii lui Eminescu sau cei care au adus Uniunii Scriitorilor acuzații fanteziste s-au văzut dezapropați — atât: dezapropați — s-au plâns imediat că li se interzice să spună ce cred, că s-a instituit împotriva lor cenzura. În realitate, nimeni nu le interzisese nimic. Pur și simplu, așa cum ei îi contrazisese pe toți admiratorii lui Eminescu, de la Titu Maiorescu la G. Călinescu și de la Constantin Noica la Emil Cioran, sau cum îi dezavuasera pe partizanii Uniunii Scriitorilor, fuseseră la rândul lor contraziși și dezavuați.

De fapt, polemicile cu ei sunt, practic, inutile, pentru că argumentele, oricât de convingătoare, nu îi impresionează. Ar trebui făcut cu totul altceva și anume ar trebui sancționați, prin

oprobriu unanim, de opinia publică din lumea literară, sancționați nu pentru ideile lor (valoroase sau nevaloroase), ci pentru huliganism, pentru nerespectarea unor reguli elementare ale conviețuirii civilizate. Din nefericire, unii scriitori maturi îi curtează (din oportunism sau lașitate) pe acești tineri prost-crescuți, fără să prevadă că până la urmă vor avea de suferit și ei din cauza valului de obrăznicie în continuă creștere.

Încerc câteodată să înțeleg cum anume s-a ajuns aici și fac diverse presupuneri. Mi-i imaginez pe tinerii care „sar la beregată” (cum se descriu ei înșiși, cu mândrie), exersându-și, încă din anii copilăriei, înainte de 1989, aptitudinea de a face scandal, în lungi și obositoare certuri cu părinții lor (și ei mereu nemulțumiți și surescitați din cauza sărăciei generalizate din țară). Sau mi-i închipui constituindu-și un mod nevrotic de-a fi în anii imediat post-revoluționari, când, sub conducerea nefastă a lui Ion Iliescu, istoria a stagnat și a format o baltă în România. Dar toate aceste eventuale explicații nu-i scuză. Ei trebuie să respecte anumite reguli ale jocului sau să nu ia parte la joc. Un jucător de șah poate fi oricât de nonconformist, poate apela, ca Bobby Fischer, la combinații considerate aberante de toți teoreticienii lumii, dar nu poate muta turnul în diagonală sau pionul cu un pas înapoi. Tinerii contestatari merg chiar și mai departe cu nerespectarea regulilor, ei lovesc pur și simplu cu pumnul în tabla de șah și aruncă pe jos piesele, ceea ce nu se poate în nici un caz accepta.

Alex. ȘTEFĂNESCU

FUNDAȚIA ANONIMVL
organizează

Festivalul de Muzică Tânără PROMETHEVS

Sfântu Gheorghe, Delta Dunării
ediția a II-a:
28 iunie - 09 iulie 2006

Președintele Festivalului: *Nicu Alifantis*
Participă 7 tineri soliști sau formații.

Înscrieri până la data de 12 iunie 2006.
La preselecție sunt admiși tineri cu vârsta maximă 30 de ani. Pentru înscriere trimiteți CV, fotografie și CD cu 3 piese muzicale pe adresa Fundației ANONIMVL (B-dul Primăverii nr.12, sector 1 București) sau pe e-mail: office@anonimul.ro

Detalii suplimentare la telefon: (021) 230.16.93 sau pe www.anonimul.ro

Radio România Cultural

Doriți să aflați cum gândesc
și creează tinerii plasticieni?

Vreți să știți ce părere au despre ei
artiștii maturi sau chiar profesorii lor?

Ascultați marți 13 iunie, de la ora 15.00 -

Generația 2000 ...
în universul artelor plastice.

Realizator: Roxana Păsculescu

actualitatea

Mircea Mihăieș

CONTRAFORT

Bagheta lui Ariel

Nu e pe profilul acestei rubrici să scriu recenzii sau comentarii pe marginea cărților. Și totuși, parcă din ce în ce mai des, mă simt (re)atras de zona culturii, în contrabalans la zădărniciile și nememiciile pe care le sesizez în viața publică. Pe măsură ce interesul pentru „cultură înaltă” descrește, pe măsură ce imbecilitatea, incultura și agresivitatea animalică ocupă spații largi ale domeniului public, reîntoarcerea la cultură devine mai mult decât o soluție — o salvare. Nu știu dacă, în privința prăbușirii în pur consumerism și indiferență tâmpă ne aflăm în pas cu lumea. Probabil că da. Știu, însă, că peste tot unde se face cultură adevărată există șansa — una minusculă — de a salva ceva din omenescul din noi.

Aceasta e lecția care mi-a rămas citind două cărți despre lumea teatrului. Una îi este dedicată lui Andrei Șerban (*Cercuri în apă. Un atelier cu Andrei Șerban povestit de Tania Radu*, editat de Asociația ECUMEST la sfârșitul lui 2005), iar cealaltă, tocmai apărută (*O biografie*, Editura Polirom) este scrisă de Andrei Șerban însuși. Diferite ca structură și ca intenții, ele vorbesc, în adâncul lor, despre una și aceeași obsesie a marelui regizor: căutarea sinelui. Într-o lume a masificării, a standardizării și a anularii identității, demersul seamănă a donquijotism de cea mai pură extracție. În realitate, e vorba de tulburătoare experiențe existențiale, de urmărirea obstinată a unei vocații și de asumarea unui destin.

Scrisă la modul reportericesc, asemeni unui documentar pentru televiziune, evocarea Taniei Radu a ceea ce s-a petrecut în cadrul întâlnirii „Balkan Express”, organizat de Asociația EUMEST în colaborare cu Centrul de Cultură Arcuș, în 13-14 iunie 2004, dovedește că, până și în

vremuri de cruntă indiferență față de valorile spiritului, oameni entuziaști și de înalt profesionalism pot realiza lucruri memorabile. Fascinantul „transfer de expertiză” produs la Centrul de Cultură Arcuș, unde Andrei Șerban a condus un atelier de teatru pentru tineri regizori și actori, continuă activități mai vechi ale regizorului, făcând un racord, peste decenii, la propriile sale inițieri în artă sub bagheta unor Peter Brook, la Paris, sau a lui Hideo Kanze, în Japonia. Citind „povesirea” Taniei Radu, nu poți decât să regreti că, până în clipa de față, statul român n-a reușit să creeze structuri instituționalizate în care să-i invite pe creatorii de marcă să dea mai departe ștafeta mării arte.

Spun aceste lucruri cu gândul că e vorba de același stat care a creat o ciupercărie de universități (cam de mână a opt mia), în cele mai prăfuite târguri uitate de lume. Cum e și firesc, ele produc pe bandă rulantă inși poleiți cu mediocritate, total incapabili să înțeleagă rigorile lumii în care trăim. Ei bine, statul e paralizat (prin legislația idioată, dar și prin colaboraționismul cu nimicnicia al multora din funcționarii săi) și când se pune problema de a finanța câteva laboratoare capabile să pregătească, la cel mai înalt nivel, viitorii artiști ai țării. Când ai un Andrei Șerban în teatru, un Radu Lupu în muzică, un Andrei Codrescu în literatură, un Vladimir Tismăneanu în științele politice e curată iresponsabilitate să nu încerci să profiți, în numele celor care te-au votat, de experiența, talentul și, de ce nu, celebritatea lor. Dimpotrivă, lecția care li s-a administrat tuturor acestor mari artiști și creatori a fost una a indiferenței, a amănărilor nătânge și a minciunii infantile, când nu chiar una a urii agresive.

„Memoriile” lui Andrei Șerban, publicate la Polirom, sunt și nu sunt, în ciuda titlului, o carte biografică. Deși debutează sub semnul autobiografiei clasice, prin rememorarea strămoșilor, a copilăriei, prin evocarea unor scene-simbol pentru destinul său ulterior, partea cu adevărat spectaculoasă a vieții — aceea de după plecarea în Occident — e prezentată aproape exclusiv prin prisma experiențelor profesionale. Chiar și acelea care l-au marcat ca om (îndeosebi perioada petrecută în laboratorul de la Paris al lui Petre Brook, vizita, sub impulsul scrierilor lui Artaud, în Bali, în căutarea „mitologiei vii” exprimate prin arta localului, întâlnirile cu Grotowski) sunt valorizate din unghiul activității profesionale, ca și cum existența sa ar fi fost, multe decenii, pusă complet între paranteze.

În mod deliberat, Andrei Șerban ocolește partea așa-zicând anecdotică, reducând la minimum informațiile despre viața privată. Concentrat asupra artei, asupra descoperirii aceluși „limbaj universal” prin care arta poate asigura perfectă comunicare inter-umană, capitolele vieții se suprapun aproape exclusiv cu datele și împrejurările spectacolelor regizate. Din acest motiv, volumul are o

structură episodic-sincopată, în care narațiunile eului său înlocuite de veritabile (și seducătoare) mini-eseu explicative, centrate pe sensurile de adâncime ale montărilor de teatru și operă, veritabilele jaloane ale fabuloas sale cariere.

Există, firește, suficiente informații pentru a creior portretul personajului care stă ascuns, majoritatea timpului sub masca unui creator obsedat doar de texte, decupaj decoruri și puneri în scenă. Îndeosebi episoadele românești de după 1990 — pe care mi le-aș fi dorit mai extinse — sunt contribuții de primă mână la înțelegerea mecanismelor resentimentare care au făcut din România țara înapoia care este. Direcția Teatrului Național, un moment de splendidă relansare a artei naționale (o spun și din poziția spectatorului care a văzut montările din această perioadă ale lui Andrei Șerban) se încheie penibil, ca mai toate proiectele noastre de anvergură, prin revenirea la cârmă principalei instituții teatrale din țară a rudelor lui Caliban. Va fi nevoie de multă energie și inspirație pentru șterge din însăși informația genetică a artiștilor români masivele zone de penibil și amatorism induse de directoratele lui Fănuș Neagu (un individ frust, incapabil să articuleze un program cultural decent) și Dinu Săraru, „aranjor” admirat de mulți, dar ale cărui veritabile aspirații nu pot depăși pe cele ale prăfuitului, minorului *Taklanke și Cadâr*.

Pasionantă de la prima la ultima literă, *O biografie* a lui Andrei Șerban este confesiunea francă, fără inuți împănări și excluzând răzburările retrospective — așa cum se întâmplă în suficiente cazuri de creații confesive. Tot ce-a avut de decontat Andrei Șerban s-a petrecut strict în relație cu arta și cu obsesia de a înțelege și a crea. Te-ai fi așteptat, probabil, din partea cuiva care și-a petrecut cea mai mare parte a vieții în America, la o autobiografie de tip hollywoodian. Din contră, personajul pe care descopăr aici e oarecum diferit de cel pe care l-am văzut frecvent la televiziuni și, de câteva ori, în persoană. În „realitate”, Andrei Șerban mi se pare mult mai combativ și mai agresiv (în sensul bun al cuvântului) decât ni înfățișează splendidele sale pagini de biografie intelectuală. De-o modestie admirabilă, fără emfaza aproape obligatorie a artistului care „a dat lovitura”, Andrei Șerban ni înfățișează sub chipul unui Ariel fascinat de misterioase instrumente magice ale lui Prospero.

Am încheiat această carte cu un singur regret: că s-a terminat prea repede. Mă consolează doar gândul că Andrei Șerban e încă în deplinătatea forțelor creatoare și că legitim să-i așteptăm și viitoarele izbânzii. Care, n-am nici un dubiu, nu vor întârzia să vină. Până atunci, am să-mi rezerv plăcerea să recitesc fragmente din minunatele sale meditații despre teatru și despre miracolul pe care numai acesta știe să-l creeze. ■

Drept la replică

Domnule Director Nicolae Manolescu,

În temeiul dreptului la replică, în legătură cu articolul domnului Mircea Mihăieș, *Coșmarul cu termen expirat* publicat în *România literară* nr. 21/2006, precizez următoarele:

1. Nu am făcut parte din personajele „gata echipate în decembrie 1989, pentru a prelua frâiele puterii”, fie ele din eșalonul doi sau alt eșalon. De altfel, nu am fost membru al fostului PCR și nu am avut legături cu acele personaje la care se referă dl Mihăieș în articol;

2. M-am retras din viața politică în 2003, ceea ce dl Mihăieș, un observator atât de atent și cu o cuprindere atât de largă a fenomenului politic, nu se poate să nu fi remarcat. Dacă atâta vreme cât am fost ministru, lider de partid sau măcar parlamentar aș fi înțeles să mă aflu, ca persoană și ca activitate politică, în atenția domnului Mihăieș și când umorile Domniei sale, atât de negre, mi-ar fi putut fi de folos — dar nu mi-a acordat atenție vreodată, ceea ce nu știu dacă e de bine sau nu

— atenția pe care mi-o acordă acum e mai greu să o înțeleg, mai ales că mă introduce într-un context cu care nu am avut vreo legătură;

3. Nu am fost și nu sunt membru al FDSN- PDSR- PSD și nici nu am aspirat la această onoare. Ca urmare, nici soarta actuală a PSD și a liderilor săi, fie bună sau rea, nu a avut și nu are vreo legătură cu mine și nici nu are de ce să fie asociată cu persoana mea;

4. Nu știu dacă și cât am contribuit ca România să devină o țară a „scifoselilor snoabe la vârf și a dezastrelor iremediabile la bază”, cum afirmă dl Mihăieș că au făcut cei cu care mă asociază. De altfel, în vremea când eram ministru, fie la Justiție, fie la Interne sau la Apărare, dl Mihăieș, atât de vigilent și de virulent, nu a făcut vreo remarcă, în sensul celor de mai sus, în legătură cu activitatea mea. Ba cred că, dimpotrivă, presa, partidele democrate și partenerii noștri din străinătate mi-au apreciat pozitiv activitatea. Desigur, vigilentul domn Mihăieș poate să descopere și mai târziu ceea ce nu a remarcat la timp, dar, oricum, are datoria să spună și ceva concret în legătură cu persoanele cărora le aplică astfel de etichete, cel puțin dacă vrea să fie credibil (și nu să facă doar afirmații

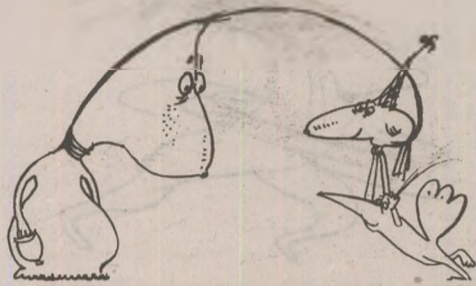
caracteristice anumitor publicații absolut independente adică afirmații fără teme, dar contondente);

5. Nu l-am cunoscut personal pe dl G. Becali. L-am văzut la televizor și urmăresc ca toți cei interesați de fenomenul politic românesc — inclusiv dl Mihăieș — evoluția Domniei sale și a partidului pe care îl conduce. Cât privește intrarea domnului Becali în politică și popularitatea de care se bucură — nu cred că am contribuit la ele mai mult decât domnul Mihăieș.

Ca un cititor constant al revistei pe care o conduceți am putut, domnule Director, să observ că apetitul pamfletar al domnului Mihăieș nu prea are limite. În dreptul Domniei sale. Consider însă că între ceea ce scrie și realitățile politice din România ar trebui să fie o minimă și reală legătură, legătură care, în ceea ce mă privește și contextul în care m-a integrat, nu există.

În rest, domnule Director, rămân un fidel cititor al revistei ce cu onoare conduceți.

Victor BABIU
București, 29 mai 2006

critică literară

Tudorel Urian

LECTURI LA ZI

Fascinația terțului inclus

Aurelian Crăițu, *Elogiul moderației*, Editura Polirom, Iași, 2006, 220 pag.

Pentru multă lume politica este un domeniu al terțului exclus. Totul se judecă în alb-negru (sau, dacă preferați, în roșu comunist și negru fascist), iar vechiul principiu stalinist „cine nu e cu noi e împotriva noastră” tinde să își consolideze eficacitatea dincolo de retorica sforăitoare, prea deosebită incoerentă a „democrației” biruitoare în urma lăpsului sistemului comunist.

Stînga și dreapta au fost, în secolul XX cele două forțe cu viteză diferită ale omenirii (în interiorul lor stilistica a fost destul de largă, pînă la variantele tremene comunismul și fascismul) și destui sînt și tîzi cei convingeți că politica nu poate fi gîndită în afara termenilor acestui binom maniheist. Firește la nivelul teoriei politice (chiar și în peisajul autohton postrevoluționar) au existat grupuri care se autodeclarau „a treia cale”, dar nu au convins niciodată că ar fi o alternativă viabilă bipolaritatea stînga vs. dreapta, iar membrii lor au irădit adesea lamentabil prin afilierea, în schimbul unor beneficii călduțe, la unul dintre partidele tradiționale.

Într-o discuție pe care am purtat-o acum zece ani la București, cunoscutul istoric și analist politic polonez Adam Michnik a susținut ideea că vechea distincție între dreapta și stînga nu mai este funcțională în condițiile unei globalizări tot mai avansate. Pentru a nu pierde contactul cu realitatea ce se întîmplă în jur, guverne socialiste sînt obligate să facă radicale reforme economice, iar regimuri pretins

ultra-liberale se vîd puse în situația să recurgă la politici sociale. În noua lume postcomunistă nu mai contează doctrinele politice, ci modul în care un guvern reușește să rezolve situațiile punctuale cu care se confruntă. Inundațiile din România, recentul scandal al gripei aviare (cu toate problemele colaterale: oameni rămași fără locuințe, panica populației), rezolvarea problemelor restante pentru a nu fi compromis termenul de 1 ianuarie 2007 - anunțat ca moment al intrării țării în Uniunea Europeană - nu țin de doctrinele partidelor care compun actuala coaliție de guvernămînt, așa cum nu țin nici de cele ale formațiunilor politice din opoziție. În fond ceea ce propunea Michnik nu era o a treia cale politică (de tipul celor gîndite și sponsorizate generos la vremea respectivă de Adrian Costea și/sau Sorin Ovidiu Vîntu), ci o simplificare a vieții politice existente, în sensul dezideologizării ei și abordării fără inhibiții inclusiv a temelor considerate ca făcînd parte din nucleul ideologic dur al tradiționalului adversar de doctrină. Să gîndești realitatea cu mintea proprie pînă la cele mai fine detalii și să aplici soluțiile cele mai eficiente, indiferent dacă ele fac parte din arsenalul doctrinar al stîngii sau al drepte. Aceasta a fost mica lecție a lui Adam Michnik despre realitatea politică postcomunistă. O lecție valabilă de la Atlantic la Urali, aparținînd unui înțelept conștient de faptul că bunul simț practic poate oferi soluții rezonabile acolo unde tradiția ideologică produce blocaje de comunicare sau conflicte.

Elogiul moderației, de Aurelian Crăițu, este o carte care demonstrează virtuțile abordării politice din această perspectivă a terțului inclus. Conceptul central al studiului elaborat de profesorul american de origine română este cel de *înțelepciune practică*. El se opune rigidității dogmatice a politicianilor, dar și exclusivismului moral al filozofilor implicați în treburile cetății sau comentarii ai fenomenului politic. Pe urmele lui Aristotel, Aurelian Crăițu face un portret al politicianului moderat, pătruns de spiritul înțelepciunii practice: „El calculează în mod judicios, surprinde și cuprinde totul, înaintînd cu precauție și pornind de la ceea ce îi este imediat cunoscut și disponibil. Cel care posedă înțelepciunea practică îmbină astfel creativitatea și suplețea omului atent la contururile realității cu seriozitatea calmă a celui care recunoaște cu seninătate constrîngerile exterioare și urmărește să se adapteze în mod rezonabil împrejurărilor mereu schimbătoare. Or, tocmai acest talent îi lipsește, din păcate, adesea filozofului adîncit în contemplarea principiilor universale și incapabil de a se simți cu adevărat acasă în mijlocul realității «dezordonate» și impure” (p. 37).

Cine sînt, în istoria omenirii, gînditorii care au încercat să impună vieții politice a timpului lor calea de mijloc, compromisul rezonabil pentru găsirea soluției celei mai puțin rele? Eroi ai cărții lui Aurelian Crăițu sînt, în ordinea intrării lor în scenă: Aristotel, Machiavelli, Guicciardini, Baltasar Gracián, Montesquieu, „Publius” (pseudonimul folosit de James Madison, Alexander Hamilton și John Jay în *The Federalist Papers*), Edmund Burke, Halifax, T.B. Macaulay, Alexis de Tocqueville, François Guizot, Raymond Aron și Adam Michnik. Simpla citire a numelor de pe această listă demonstrează faptul că aproape toți acești cavaleri ai moderației au fost mai degrabă niște *spectatori angajați* (expresia îi aparține lui Raymond Aron) decît niște jucători activi pe scena politică.

Poate părea surprinzătoare prezența în acest club select al rezonabililor politici a autorului *Principelui*, Niccolò Machiavelli. În istorie Machiavelli are reputația unui cinic lipsit de scrupule, căruia i se atribuie în mod injust o deviză devenită celebră: „Scopul scuză mijloacele”. Puțini însă au studiat capodopera florentinului fără ochelarii de cal ai ideilor preconcepute. Păcat, pentru că multe dintre sfaturile lui Machiavelli ar putea fi de mare folos politicianilor de azi. Concluzionează Aurelian

Crăițu la capătul micii sale incursiuni în învățăturile *Principelui*: „... în viziunea lui Machiavelli simțul politic (și cel practic) implică, înainte de toate, prudență, înțelegere (a esențialului), intuiție și flexibilitate, împreună cu un bun discernămînt și un acut simț al oportunității, ce combină atenția trează, clarvăzătoare a vulpii cu forța impunătoare și constrîngătoare a leului” (p. 45). Cel puțin la fel de actuale sînt și unele dintre reflecțiile lui Baltasar Gracián. Într-o vreme în care de la tribuna Parlamentului și în *talk-show*-uri se spun vrute și nevrute, cînd stridența vocii ține loc de argumente, o idee precum aceasta ar trebui să dea de gîndit: „«Nimic nu cere mai mult tact decît adevărul (...).»”. Comentează, în continuare, autorul, „politicianul prudent știe cînd să vorbească și cînd să tacă, știe cînd să acționeze cu emfază și cînd să se retragă discret. Din acest punct de vedere, afirmă Gracián, «a ști și a ști să o arăți înseamnă a ști de două ori»” (p. 45).

Ceea ce-i unește pe toți acești gînditori în fața cărora eseistul face o plină de respect reverență este un anumit mod de a privi și de a înțelege lumea. Altminteri, unii dintre ei fac elogiul moderației și al înțelepciunii practice la nivelul individului (chiar Machiavelli și Gracián, cele două exemple citate mai înainte), alții se ridică la nivel instituțional și constituțional (Montesquieu) sau chiar își propun să tempereze unele excese ale democrației (Tocqueville). Toți gîndesc însă cu mintea lor, vîd dincolo de locurile comune ale epocii în care au trăit, caută soluții pragmatice pentru problemele cetății.

Lumea este atrasă de ex-centricitate și, de aceea, promotorii moderației nu au fost printre rasfățații istoriei. „C'est mieux d'avoir tort avec Sartre que d'avoir raison avec Aron” era o butadă la modă în anii '60 care, dincolo de teribilismul formulării, ascundea un mare adevăr. O întregă generație de tineri eminenți (generația mai '68) s-a lăsat orbitată de falimentarele idei politice ale maotistului Sartre, în detrimentul analizei lucide, exacte, reci, lipsite de patimă a lui Raymond Aron. Machiavelli însuși și-a cîștigat renumele în istorie grație unei grosolane răstălmăciri care i-a pus în umbră toată gîndirea politică. Dar fără aceste voci ale rațiunii, cu siguranță istoria s-ar fi scris altfel, derapajele spre extremitățile sîngeroase ar fi fost mai frecvente, iar democrația însăși ar fi avut toate șansele să fie compromisă.

Elogiul moderației de Aurelian Crăițu este un omagiu adus înțelepților politici, un manual *sui-generis* de interpretare a fenomenului politic, util în egală măsură spectatorilor angajați și jucătorilor. ■

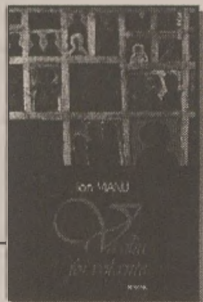
www.polirom.ro

■ Mihai Zamfir
**Se înnoptează
Se lasă ceață**

■ Ion Vianu
**Vasilie,
foi volante**

■ C. Rogozanu
**Agresiuni,
digresiuni**

■ Kobo Abe
Chip străin

Suplimentul
de CULTURA

Un săptămînal realizat
în colaborare cu Ziarul de Iași și Gazeta de Sud

critică literară

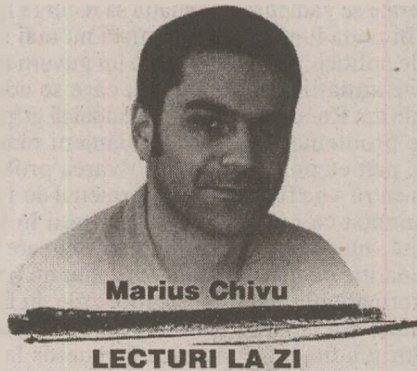
Ca mulți dintre tinerii scriitori debutați în ultimii ani, Sorin Stoica nu era filolog de formație; făcuse Jurnalismul bucureștean la a cărei Catedră de Antropologie Culturală a și predat câțiva ani, pentru ca apoi să lucreze ca asistent cercetător la Muzeul Țăranului Român în perioada de tristă amintire a directoratului lui Dinu Giurăscu.

Deși atât de tânăr reușise să publice trei cărți de proză (*Povestiri cu înjurături*, *Dincolo de frontiere* și *O limbă comună*), a mai apărut în altele două colective (*Povestiri mici și mijlocii* și *Cartea cu Buri*) și a coordonat două volume de istorie orală. De altfel, format pe lângă Sorin Preda și Irina Nicolau, era singurul scriitor tânăr care știa cu adevărat ce înseamnă oralitatea. În ultimii ani, era tot mai citit și mai cunoscut, i se cereau colaborări pe la mai toate revistele, i se propuneau rubrici, critica literară îl așeza în fruntea generației sale. *Jurnalul*, un epistolar, de fapt, scris în ultimul an de viață și publicat la puțină vreme de la dispariția lui ne arată un băiat simplu și bun, prietenos, spiritual, deosebit de inteligent și amuzant, energic, optimist, plin de viață. Destinul lui seamănă - fac o paranteză - cu cel al lui Anton Holban: amândoi au murit de tineri, amândoi au apucat să scrie câteva cărți importante, omogene, care se continuă una pe alta și care le salvează memoria literară, dar, în timp ce Holban a avut toată viața obsesia morții, murind însă stupid din cauza unei peritonite, Sorin Stoica a dus pe picioare o boală incurabilă, stingându-se însă cu seninătate.

Jurnalul pune, așadar, cap la cap e-mailurile pe care în ultimul său an de viață scriitorul le trimitea unui grup de prieteni. Dacă vrei, acele e-mailuri erau un fel de *news-letters* dar nu despre Sorin Stoica ci despre viața care se întâmpla în jurul lui. Retras în Băneștiul natal, departe de munca și prietenii săi, suportând capriciile (uneori infernale) din ultima fază a bolii, e-mailurile sale conțin foarte puține fraze despre sine. Propria dramă este minimalizată și dispăre în spatele atîtor lucruri insignifiante. Cu o discreție aproape sfidătoare, nu face spectacol din îngrozitoarea boală, iar întregul context pare că îl stingherește. Boala este mai întîi persiflată, apoi ignorată chiar dacă, deseori, îi simți prezența ca o răsufare rece în ceafă. Moartea este provocată, pe fiecare pagină, prin actul șeherezadic al povestirii. Nu cunosc al tânăr scriitor cu o mai mare credință în povestire și de aceea cred că acest epistolar este una dintre cele mai puternice metafore ale vieții pe care ne-ar fi putut-o lăsa.

Dramatismul situației ar fi predispus la introspecție și patetism. Și deși Sorin Stoica s-a pronunțat pentru patetism, văzut ca o provocare a literaturii actuale dominată de tot felul de mizerabilisme, scrisorile lui sînt de o stăpînire aproape de neînțeles. Viața îl distrage permanent, nu are timp de lamentații și de frică, scriitorul povestește și o face firesc și intens, nestingherit, cu ritm, poftă și umor, cu stîngăcii normale, pune lucruri în relație, face corespondențe și comentarii, descrie, își amintește, abia reflexiv uneori, alteori doar pune o întrebare și o lasă acolo... Oameni, întâmplări, situații, gesturi, replici, imagini de la TV, articole din ziare, totul merită povestit, capătă sens prin și în povestire.

La antipodul tipului de scriitor autist, introvertit, revoltat și rupt de lume, Sorin Stoica avea nevoie de comunicare, trebuia să împărtășească. Asaltat de întâmplările zilnice ale provinciei și de comportamentele oamenilor ei, izolarea și repaosul la care îl obligă boala erau cu atât mai greu de suportat. Găsea mari satisfacții intelectuale și sentimentale în nimicurile vieții și se simțea dator să le salveze povestindu-le. Prietenește, direct și cald, dintr-o postruă aproape anonimă, fără fițe de artist, neascunzîndu-și propria uimire. O anume proximitate a lui, reproșată de unii critici, venea, de fapt, din generozitate nu din egocentrism. Scriitorul restituia lumea oamenilor, era un intermediar de o curiozitate extremă, dotat cu fin simț de observație și, mai ales, cu plăcere și talent al spunerii. Sorin Stoica putea povesti orice — într-un text din volumul colectiv *Povestiri mici și mijlocii* „povestește” un fes

Marius Chivu

LECTURI LA ZI

Cel mai viu dintre scriitori

Sorin Stoica, *Jurnal*, Editura Polirom, Iași, 2006

-, era un *one man show-writing*. Cred că Sorin Stoica s-a apucat de scris pentru că nu avea niciodată destui prieteni cu care să povestească.

Privind în urmă, există perfectă continuitate între cărțile sale. Literatura lui s-a produs în același ritm și spirit, s-a dezvoltat din aceleași teme și a conturat un anume crez. În *Povestiri cu înjurături* ne prezintă personajele (satul are și el microbiștii, studenții și șmecherașii lui; iar Nae Stabiliment a devenit între timp celebru) și ne introduce în mediile sociale mărginașe despre care va scrie și de care se va ocupa, în detaliu, ca antropolog și cercetător. *Dincolo de frontiere* este romanul adolescenței în satul kitsch-ului postcomunist, un sat desfigurat de tranziție, marcat de derizoriu, un mediu pervers în care limbajul, cutumele, mentalitățile îl transformă într-un spațiu aproape experimental, un loc unde coexistă toate tendințele (mode, snobisme, idei primite de-a gata etc.) unei confuze societăți post-totalitare, un loc incert unde tinerii mai deschiși la minte, elitiștii revoltați, ascultă rock, citesc Cioran și poartă blugi prespălați. Satul românesc prinde chipul unei lui cu totul alte realități: satul pulp-fiction. Dincolo de asta, însă, romanul ridică o problemă interesantă: care (mai) e relația dintre comunitate și povestire, care e statutul povestirii. Cu background-ul antropologic în spate, Sorin Stoica sublinia

că orice comunitate se legitimează prin povestirile membrilor ei, naratorul gestionînd marele Text sensul căutării unei minime coerențe. Dincolo de toată frontierele se află povestirea.

Al doilea roman, *O limbă comună* este povestirea scriitorului-narator din *Dincolo de frontiere*, iar problema pe care o pune de data aceasta este relația dintre realitate și ficțiune. Avatarul rocker-ului Jul din primul roman este scriitorul creator de personaje; cu un statut asum scriptural, dator față de povestire și realitate. Sat și oamenii pe care îi ficționalizase în primul roman revoltă, nu se recunosc, se simt trădați, în plus, cîte lucruri inventate s-au întîmplat ulterior cu adevărat sat și numai scriitorul este de vină pentru că a forțat destinul, îl judecă, îi cer socoteală... Povestitorul deopotrivă un diagnostician și un terapeut, identifică și „vindecă” realitatea luînd-o în stăpînire prin act scriptural, dar are și responsabilități.

Cîteva trăsături îl diferențiază net pe Sorin Stoica de colegii lui de literatură. Spunea el că meschinăria nu are ce căuta în literatură. A pledat pentru povestire dar nu povestirea „abjecției”, a „urâteniei, hidoșeniei lumii”, ci povestirea prin compensație. De aceea, boala lui e trecută sub tăcere, îi menajează pe ceilalți, distrage atenția de la propria nenorocire, angostăre și trebuie date mai departe. Generozitatea cu care un scriitor oferă frumusețea lumii și căutarea acelei „limbi comune” care să stîrnească emoții în oameni vorbeau, de fapt, despre disponibilitatea lui de a însuși seninătate, de a satisface nevoile cititorului, recuperează povestirea din zonele marginale, oferind-o apoi în departe, modest, fără orgoliu auctorial... Sorin Stoica spunea că astăzi, revoltații, snobii, dezabuzații „nonconformiștii”, abia ei sînt *trend*: „Unii protestează se protejează fiind abjecți, io aș protesta printr-o utopie.” Sorin Stoica avea curajul patetismului, o iră înțelegătoare și o anume voluptate a perplexității, deținea rarul bun simț al moderației, era generos curios, îi plăcea să admire și să se mire, găsea literatură o mare responsabilitate, iar miza scrisului său nu era nicidecum gloria. La 27 de ani, pot spune că Sorin Stoica avea înțelepciune, iar prin moartea lui cred că tînră generație începe să aibă un destin.

Nu știu dacă se cade ca un cronicar să spună că e dor de un scriitor, dar cu Sorin Stoica nu puteai decît să fii prieten. Mă împacă greu cu dispariția lui și cu ideea că nu voi mai citi și scrie niciodată despre o nouă carte de-a sa. În literatura lui senină, generoasă, neatîrnată de orgoliu credeam cel mai mult. Să trebuiască să vorbesc despre el la timpul trecut este, vorba lui Fuentes, o mare porcărie... Ca cititor și cronicar literar, moartea lui Sorin Stoica mă lasă singur și sărăcit. ■

cărți primite

● Aleksei Krucionăh, *Ironiada jertfei vesele*, versiune românească, prefață și note de Leo Butnaru, Editura Ivan Krasko, Nădlac, 2006, 226 p.

● Nicolae Pogonaru, *(Banc)note informative*, Buzău, Ed. Anastasia Ina, 2005 (versuri; prefață de Ion Roșioru), 80 pag.

● Luca Pițu, *Lautréamont, la rhétorique et nous*, suivi de *Retour aux démêlés avec autrui*, Brașov, Ed. Aula, 2006, 208 pag.

● Grupul de studii al Academiei de științe morale și politice sub direcția lui Jacques Leprette și Henri Pigeat, raportor — Jean Huteau, *Etica și calitatea informației*, traducere de Smaranda Cosmin, București, Ed. 100+1 Gramar, 2006, 176 pag.

● Anne Fournier, Catherine Picard, *Secte, democrație și mondializare*, prefață de Raymond Forni, traducere de Răduț și Rodica Valter, București, Ed. 100+1 Gramar, 2006, 192 pag.

liniște! se caută Enescu

Dacă ai între 15 și 18 ani și ești virtuoz la vioară, pian sau flaut, arată-te. Căutăm trei tinere valori ale muzicii clasice. Și de îndată ce le găsim, pe lângă recunoașterea talentului în cadrul unui concert la Ateneul Român, fiecare va primi un premiu în valoare de 5000 de euro. Înscrierile vor avea loc între 1 și 30 iunie.

Mai multe informații găsești pe www.orange.ro, www.auditie.ro sau la 021/203.33.33.

literatură

E 4 dimineața și tătuca tușește neîncetat.
De ore bune îl auzim horcăind, zbătându-se,
cerșind o gură de aer în plus.
Suntem sătui, deși nu așa cum ai crede,
însă miciunul nu spune nimic.
E 4 dimineața și tătuca nu lasă pe nimeni să doarmă -
trupul lui e-un sicriu de carne
în care deja viermii și-au început lungă lucrare.
Întocmai, domnișoară:
tătuca e doar o carcasă de celule în descompunere,
un sac de piele în care
din ce în ce
își face loc boala
iar dracul forează tot mai adânc, din cap până-n piept
și din piept până-n burtă
până se aude un os din paleozoic plesnind.
Fiii lui ar răzni la el să mai tacă sau să crape odată,
i-ar înfige un țaruș în inima-i mare și necrozată,
dar tătuca încă mai aduce o pâine pe masă și-ar fi păcat.
Chiar dacă noi știm că-el e un sac plin cu puroi și căcat.
Dar atunci, zău așa, mama ar trebui
să plece la muncă în Spania, ca verișoara ei Mașa.

***

Tata stă pe marginea patului, e-aproape vânat
și urlă să îl lăsăm în pace. Îi prind capul în mâini
și-o pasăre fâlfâie prin încăperea încercând să găsească
ieșirea.
Tata mă lovește cu mâna lui aspră, păroasă
și cade pe pat gemând iar: o, voi de acolo, care ne
priviți
printr-un geam murdar și vă hliziți, dacă ați ști...
coptura din piept i s-a întins și la cap.
Nimic, nimic nu l-ar mai putea salva.
Stau și-l privesc într-o doară
cum mă privește și se vede pe sine —
ar da orice să mai aibă puțină viață într-însul
cât să-mi zdrobească țeasta cu pumnul mare și greu.
Tata-i bolnav, degeaba fi mai aduce mama ligheanul.
Burta-i bolborosește și suspină în graiul ei umed-cleios:
tătuca e-o damigeană în care cineva suflă printr-un furtun
de plastic la 5 dimineața.

***

Tătuca nu știe ce-i nihilismul
tătuca nu i-a citit pe Nietzsche și Gottfried Benn
drujba lui strălucește pe întineric
lacrimile se întind pe obrazul curat al mamei
picuri de sânge pe linoleul din baie.

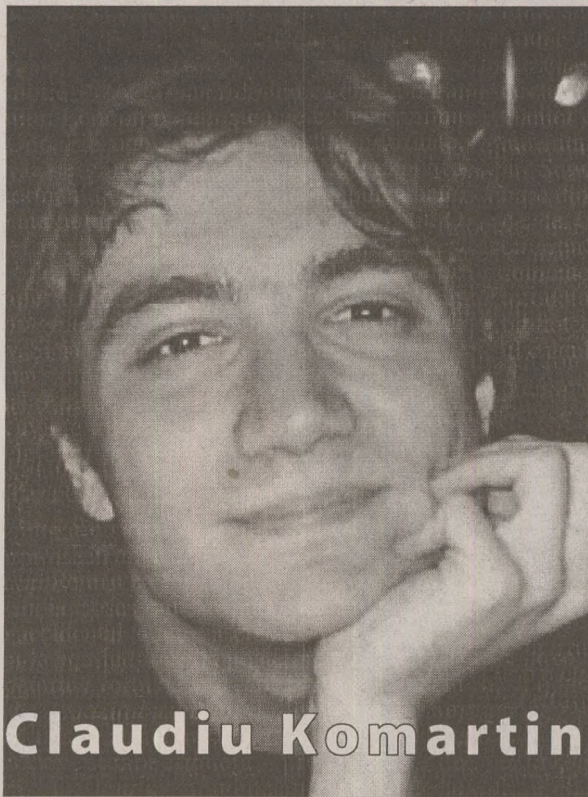
Tătuca nu știe ce e seducția
tătuca nu l-a citit pe Kierkegaard
în copilărie
brutalitatea lui era singurul lucru de care puteam fi siguri
pe-atunci femeile vorbeau despre el excitat
la coadă la carne
astăzi tusea lui răsunătoare scârbește întregul bloc

flegma sa verde, surioară, e răul
blestemat în care ne înecăm tinerețea.

***

Și eu am fost în Sângerei
ca prieten de nădejde al unui mort
deși fusesem colegi în școală
de abia dacă stătușem cu Vitalie de zece ori
dar cineva trebuia s-o facă și pe asta
cineva trebuia să se îngrijească de trupul acestui flăcău
așa de simpatic
și prost ca noaptea

de la Bălți
unde fusese omorât în bătaie Vitalie
drumul e hurducăit
trebuie să ai grijă, mi-au spus
ca mortului să nu i se împrăstie de tot măruntaiele
și pielea să nu-i zboare pe marginea drumului sau pe câmp
pielea aceea
pe care medicii o legaseră-n grabă ca pe o pânză putrezită

Claudiu Komartin

Poemele cu Tătuca o poveste basarabeană pentru Ruslan

cu vreo câteva sfori tocmai
bune pentru un balot de carne
de 88 de kilograme

Vitalie, Vitalie, sufletul tău zburase departe
ce-ți păsa că eu țineam ficatul tău umflat și inima
invelită în câteva straturi groase de grăsime
strâns la piept
ca pe niște bulgări însângerați de pământ
ca să ajungi acasă
unde bătrâna ta mamă aștepta

Vitalie, Vitalie, ce-ți păsa ție
că inima mea se răcea încetul cu-ncetul
și deveneam un bărbat, adică ceva
la fel de grosolan
și monstruos
ca tătuca?

Știa Oleg ce știa când mi-a spus
să-ți las trupu-mpuțit
unde la marginea câmpului.
Vitalie, Vitalie, ai scăpat ușor din toată istoria asta, amărățule.

***

Tătuca a dat iama în gojineață, șotâncăind
și blestemându-l pe Dumnezeu. Nimic nu îl poate înfuria
mai tare decât neputința brațelor lui
care-n trecut au tranșat 946 de porci și câțiva tauri
uriași
grei cât un gaz fiecare.

În unele seri de iarnă, în gospodăria bunicilor din Chircani
tătuca se repede cu ură-ntre porci
zgduit de tuse
iar cuvintele-i aspre duhnesc a dializă
și a alcool.

Muci întăriți și bale amestecate cu borătură
i se preling pe bărbie
dar vierilor tot nu le dă pace.
Așa l-am găsit într-o noapte: zăcând în noroi

printre răturile pofticioase și-nsângerate.
După ce scăpase cuțitul din mână, a leșinat
copleșit de miros și de forfota neconținută de trupuri —
iar animalele, înfometate,
nu l-au iertat.
Până să îl ridic dintre dâșii, porcii-i înfulecaseră o urech.

***

Cine se zvârcolește mai tare ca tine?
Cine suferă,
cine se dă de ceasul morții,
cine e mai orb decât tine, mai vanitos, mai smintit?
Stricaciunea îți lucrează în oase și nu-i nimeni pe lume
să te poată-ajuta.

Când tusea te lasă, râgâi și te bășești cu poftă, ai poate
impresia că astfel trupul mai scapă de rău și
se îndepărtează de moarte.
Cine se iubește mai mult decât te-ai iubit tu
o viață întreagă, tătuca?
Deznădejdea noastră te ține în viață.

Când nu erai de găsit nicăieri, te iubeam. Șase zile
te-au căutat prin Fălești, Gliceni și Egorovca
până să te găsească pe undeva într-un șanț.
Când te-au adus în a șaptea, erai aproape treaz. Ne-
înjurat
și-ai bătut-o pe Olga, care-mplinise în lipsa ta 4 ani —
toată dragostea mea s-a fărâmițat și s-a scurs la canal.

Simți de acum cu câtă poftă joacă larvele morții-n plămâni
dar tot te găsești în clipele de răgaz duhnind
și mirosul amăru de cheag, de puroi și gudron
care-ți iese din carne tot timpul
e pentru mine parfumul tristeții
și-al descompunerii lente.

***

Așteptându-ți sfârșitul, semănăm tot mai bine
cu o familie de șoareci
dintr-o casă cuprinsă de flăcări.
Când nu ne rugăm și nu plângem, izbim tencuiala,
înebuniți de nerăbdare și groază.
Dar să știi: când moartea vine și-ți adulmecă trupul,
o gonim lovind în lighean, în tingiri și în soba.

Iubirea noastră harnică te-a nemulțumit și-ai respins-o
iubirea și fanatismul nostru de teroriști
în haine cernite.
Ai fost un porcar crud și gelos, un grădinar al nefericirii
Dar să știi: când moartea vine și-ți adulmecă trupul,
o gonim lovind în lighean, ciocnindu-ne între noi,
distrugându-ne tot mai precis, tot mai sigur.

***

Ce nevoie ai tu de umilință, te-ntrebi, tu care
ai fost întotdeauna așa de brutal, de puternic?
L-ai dat afară pe popă în ziua când l-am chemat
cu gândul că vrei să-ți găsești împăcarea
și l-ai scuipat în obraz.

Iarba va crește în voie pe mormântul tău,
nimeni nu va smulge buruienile, fie că acum te smeresh
sau nu.
Lucrurile tale vor fi date sau arse
și noi ne vom sili multă vreme să ștergem
orice urmă a trecerii tale prin lume. Cu adevărat te iubim

nu mai contează că nu regreți nimic
Și că nu dai doi bani pe
alinarea pe care vreau să ți-o aduc
vorbindu-ți despre lucruri învățate din cărți.
Moartea o să te așeze într-o poziție ridicolă, fără-ndoială

Vei înțepeni repede, iar gura ta larg căscată
va deveni întâi adăpost pentru muște.
Serioja cărciumarul va avea un mușteriu mai puțin —
sau poate îți voi lua eu după ceva timp locul:
tătuca, cineva trebuie s-o facă și pe-asta. (...) ■

L i t e r a t u r ă

Mihai Zamfir

PLECÂND DE LA CĂRȚI

Când dispăre omul pe care, în forul tău intim, îl considerai unul dintre stâlpii de rezistență ai gândirii contemporane, se instalează o panică absurdă și inevitabilă: te întrebi dacă, lipsit de o coloană de susținere, edificiul templului culturii nu se va prăbuși. Bineînțeles, asta nu se întâmplă niciodată, dar spaima vine din adâncuri rămâne; multă vreme după aceea, îți aginezi cum ar fi reacționat providențiala figură ce nu mai are la cutare nefericire globală ori (mai rar) la cutare eveniment mic.

După ce Raymond Aron ieșise prematur din scenă, încă înainte de a fi văzut cum viziunea sa politică se confirma, începând cu 1989, pînă la detaliu și în ritm accelerat, m-am îngînat ani de zile cu prezența stenică a lui Jean-François Revel, a aceluia care — la fel de mare filozof, literat și comentator politic precum înaintașul său — preluase spontan dificila sarcină de a păstra luciditatea franceză. De acum încolo, chiar că știm ce se va mai întâmpla!... Am senzația că, în fața pleștoarelor dificultăți care o așteaptă, Franța a rămas gură...

Cum de a devenit Jean-François Revel un simbol? A fost drum lung, neprevăzut, dar un drum ce s-a identificat încă la urmă cu drumul inteligenței europene din a doua jumătate a secolului XX.

În 1960, apărea la Paris o carte cu titlu extrem de simplu, aproape neliniștitor în simplitatea lui — *Sur Proust*. Autorul ei, relativ tînăr și aproape necunoscut, publicase pînă atunci cîteva subtile eseuri filozofico-literare. Dar iată că, în 1960, după zeci de studii și de monografii consacrate operei proustiene (veritabilă modă a epocii), apărea în fine o carte impusă cu maximă inteligență, reprezentînd un punct de

Rămași fără sprijin...

vedere intens-polemic și unde esențialul asupra marelui romancier era spus clar și convingător. Abia ulterior vor vedea lumina tiparului contribuțiile proustiene „clasice” (de la Gaëtan Picon și Maurice Bardeche la Antoine Compagnon), dar tranșantele opinii ale lui Revel deveniseră între timp referință obligatorie. Potrivit lor, Proust a fost „un mare scriitor realist care s-a ignorat”; el a făcut pentru proza franceză a secolului XX exact ceea ce Balzac făcuse pentru aceeași proză în secolul precedent, deoarece era ca și Balzac „însetat de real”. (*Sur Proust* reprezintă o pasionantă demonstrație în acest sens; și e puțin probabil ca Revel să fi știut ceva despre articolul lui G.Călinescu din 1933 pe aceeași temă. Încă o dovadă că „les beaux esprits se rencontrent”).

De acum încolo, activitatea lui Jean-François Revel, „normalien” în sensul profund al termenului, a urmat două direcții aparent divergente: pe de o parte, în prelungirea eseului despre Proust, Revel va oferi o impresionantă suită de scrieri erudite, precum *Penseurs grecs et latins* (1968) ori tratatul *Histoire de la philosophie occidentale*, începînd cu 1969; pe de alta, va intra tot mai adînc în comentariul politic la zi, simțind că e dator să lase umanioarele deoparte și să apere libertatea intelectuală, tot mai amenințată. Operele erudite ale autorului — cu toate că spărgeau nenumărate tab-uri și deranjau multe comodități de gîndire — au rămas cunoscute doar unui public restrîns și avizat; în schimb, cărțile sale destinate demascării comunismului sub toate formele lui s-au transformat în sprijin intelectual pentru milioane de oameni — și nu numai din Franța.

Comentariile politice semnate Jean-François Revel au surprins la început, apoi au suscit violente poziții pro și contra, pentru ca să ajungă în cele din urmă incontornabile, veritabilă săgeată de busolă care nu greșește niciodată Nordul. Jurnalistica franceză dobîndea, la mijlocul anilor '60, unul dintre cele mai talentate și mai acide condeie care slujiseră vreodată adevărul. Marea șansă a Franței, țară pe care Dumnezeu o ajută totuși în momentele grele, a fost aceea că, în sinistrul peisaj intelectual post-belic, unde comuniștii și aliații lor dictau regulile, au existat din fericire și ființe excepționale numite François Mauriac, Raymond Aron ori Jean-François Revel, care, cu prețul propriei ostracizări, au salvat onoarea conștiinței franceze.

(va urma)

Mihai ZAMFIR

Emil Brumaru

CERȘETORUL DE CAFEA

Ferfană

Tuto ce-ai putut să-mi faci
Mi-ai luat inima-ntre craci
Și nu vrei să-i mai desfaci

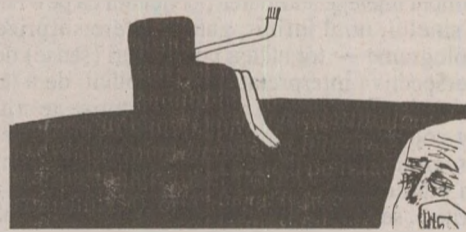
Mi-ai luat sufletu-ntre șale
Albe să mi-l plimbi agale
Sub fustane siderale

Mi-ai luat mințile-ntre țâțe
Mi-e capul plin de țărțe
Viața mea-ntreagă un scîrț e

Și mi-ai luat mi-ai luat mi-ai luat
În covata cu aluat
Să-mi frămînti trupul spurcat

Și mi-ai pus mi-ai pus mi-ai pus
Drojdioara lui Isus
De m-am ridicat în sus

Să-ți privesc qurul din cer
Durduliu pe-un laicer
Și nimic să nu-ți mai cer...

Editura AULA

Coloana Manolescu

literatura română postbelică (Vol. 1-3)	1 324 p.	299.000 (29,9) lei
istoria critică a literaturii române. Vol. 1	432 p.	119.000 (11,9) lei
poezii moderni	224 p.	89.000 (8,9) lei
despre poezie	208 p.	89.000 (8,9) lei
lectura pe înțelesul tuturor	256 p.	89.000 (8,9) lei

Iliaș Boldea

istoria didactică a poeziei românești	704 p.	259.000 (25,90) lei
poezia clasică și romantică	272 p.	89.000 (8,9) lei
simbolism, modernism, tradiționalism...	208 p.	89.000 (8,9) lei
poezia neomodernistă	288 p.	89.000 (8,9) lei
Începuturile A. Diaconu Poezia postmodernă	192 p.	89.000 (8,9) lei
Emil Brumaru Poeme alese (1959-1998)	192 p.	89.000 (8,9) lei
Începuturile Ivănescu Poeme alese (1966-1989)	272 p.	89.000 (8,9) lei
Florin Iani Poeme alese (1975-1990)	208 p.	89.000 (8,9) lei
Alexandru Mușina Poeme alese (1975-2000)	224 p.	89.000 (8,9) lei
Antologia poeziei generației 80	400 p.	109.000 (10,9) lei

Ion Vîșniec

istoria comunismului povestită pentru ...	176 p.	129.000 (12,9) lei
Davidu Verdeș Muzici și faze (roman)	384 p.	199.000 (19,9) lei
Ioan Groșan		
50 ani de zile la Porțile Orientului	240 p.	109.000 (10,9) lei
Ana Tănase Filo, meserie!	208 p.	99.000 (9,9) lei

Cărțile pot fi comandate la:

Tel./Fax: 0268/31.86.47; 32.66.47; www.aula.ro

Editura AULA O.P. 11 C.P. 962 Brașov 500610

DEUTSCHE WELLE

Un radio din inima Europei!

88,5 FM – BUCUREȘTI

Programul DW în limba română:

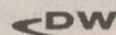
13:00 -15:00 - Miezul zilei în actualitate (zilnic)

Știri la 10:00, 12:00, 16:00 (luni – vineri)

Știri în germană și engleză – zilnic din oră-n oră!

Și muzică bună – pop, clasic, jazz!

Deutsche Welle
53113 Bonn/Germany
www.dw-world.de

critică literară

Prin anticariate

Femina

Fh, revistele anilor '80, din care puteai să iei tipare de rochii și rețete de prăjituri (zic și eu, n-am idee dacă ieșeau bune...). Anticariatele nu le-au păstrat. Nici nu cred c-ar fi avut de ce. Am găsit, în schimb, alternativă la kitsch-ul lor utilitar, câteodată, doar câteodată, acceptabil, o carte tot despre viața asta mărunță, egală, în care intră și croitorie, și cleveteli, și vise, și literatură. *Întâlnire la Paris*, volumul Adrianei Bittel în care Compania (Adina Kenereș, mai exact) aduna, prin 2001, unsprezece proze. M-am gândit, recitindu-le, că femeile au, cel puțin virtual, înzestrarea de a face dintr-o rochie veche una foarte nouă și la modă, de-a folosi petice de lume dusă ca accesorii în mare vogă. Asta se întâmplă în povestirile Adrianei Bittel: se schimbă generații, „supraviețuitorii” ajung nițel penibili, cu certurile lor pe franțuzește, în cartierul care mai vorbește numai prin semne, fire cărunte se urzesc dimpreună cu lungi dîre de fericire. *Și-o să trăim, unchiule Vania...*

Deși *Întâlnire la Paris* nu-i un manual de supraviețuire. Nu. E un jurnal stratificat de generații feminine, în care pietricele roșii apucă printre cele verzi, ca în acvariul îngust unde pui să-ncolțească o tulpină de bambus. Mici colivii, legănate de minimul curent pe care poți să-l faci întorcînd, cu furie, sau cu lentoare de om obosit, paginile cărților. Sigur că *Bietele corpuri*, proza numită roman, *hors concours* în clasificările criticii, a Soniei Larian e o scriere apăsată, într-o piele care se scorojește și se fărîmă, un fel foarte dur, genul de duritate pe care-o au, uneori, numai poeții, de-a spune *adîo*. Delicatețea ei, scenele de familie puțină, de unde fusese atît de expansivă, tristețile feminine sînt malaxate bine, în fragmente din care altceva iese în față. Aș pune-o, totuși,

alături, din tot ce s-a scris la noi, de *Întâlnire la Paris*. Aceeași privire metalică, tăind precis, în care s-a înșurubat un cristal foarte tare, făcut din lacrimi reținute. Atîtea eschive și ratări, pentru răsplata unei unci de hîrtie scrisă.

Cartile vechi se cumpără, ca și experiențele, la kilogram. Drumurile lor, pe unde-și pierd copertile și-și amestecă identitățile, o spumă de idei din care-ți amintești, din cînd în cînd, cîte ceva, le urmărește Adriana Bittel. Și fiindcă am venit, dinspre Academiei pe Bulevard, oarecum la braț (fără s-o fi cumpărat, o aveam...) cu cartea ei, n-o să aleg altă proză, nici n-am loc să stărui, decît *Cehov, am cerut obosită*. Povestea, din anii '80, a acelui anticariat unde am văzut-o. „Eu cu rochie nouă” e un personaj de compoziție. Joacă într-o scenă de dragoste obișnuită, aia, veche, cu care se distrează literatura: femeia tînără, sîngace, mioapă (dezinvoltă și cuceritoare ar fi fost prea banal...) care-și asaltează, în repetiții fără partener, idolul ieșit dintre cărți, crai de dughene *vieux livres*. Probabil, profesor de literatură. Zelul unui narator chițibușar învîrte scenariul după scenariu, unele care merg, altele nu: „Intrați în viermuiala pieței, privirea mi-a fost reținută de vrafurile de crizanteme vineții (vor reveni, ca pușca, în ultima scenă, că nu degeaba sîntem la Cehov — n.m.), pe care o țigancă le descărca din portbagajul unei Dacii, gingașele

înfrigurate devenind marfă informă trîntită pe asfalt. M-am temut că l-am pierdut definitiv, maldărul de crizanteme îmi bara drumul; mai bine, de fapt ce venisem să caut în dimineața verzilor și-a rădăcinoaselor murdare?”

Obiectivul camerei care, forțat de mioapie să se apropie, străpunge lucrurile pînă mai încolo de căptușeală, sfîrtecînd suprafețele satinat, nu poate zăbovi, totuși, pe-asemenea prim-plan: „Drumul luase cursul sperat de mine, el cotea spre Anticariat, bun-așa, privea vitrina cu stampe belle-époque și lexikoane. Încăperea întunecoasă cu izurile și rafturile ei pestrițe, unde, sufocate de maculatură, puteai descoperi comori, ar fi fost decorul cel mai potrivit întîlnirii noastre.” Refugiile marilor timizi...

Odată scenariul pus la punct, „atacul” rămîne virtual. Ca-n cărțile care se opresc după ce-și enunță intriga. Așa e *Întâlnire la Paris* în oricare din părțile ei. Acțiuni care încep și se suspendă, acoperite, ca jarul focurilor vechi, de amănunte, observații, stil. Iată, de pildă, în tot minimalismul ei fără cusur, o caracterizare de personaj: „îi urmăream mersul obosit, în silă, cu servieta umflată trăgîndu-i umărul în jos, un mers de bătrîn sau de repetent care se duce la teză.” E de ajuns. Suficient pentru o lume care trage de ea, și pe care femeile, îmbătrînind, o descîntă. Nu, însă: o lume cocoloșită, ci una porționată foarte lucid, ca mîncarea luată pe cartelă și gătită, orice-ar fi, cu gust. Același gust pentru sărat, și pentru amar, într-o viață fadă dacă nu-i pui nimic, pe care Adriana Bittel și-l păstrează iată, feminin, și la de două ori treizeci de ani...

Simona VASILACHE

Numărul de aur

Unul dintre cei mai rasați critici de poezie de la noi este, neîndoind, Mircea A. Diaconu. Atenț la textura vie a lirismului contemporan, acestuia nu-i scapă nimic în ordinea semnificativului, lucru rar întîlnit, chiar și în lumea disciplinată a comentatorilor literari (să recunoaștem, adesea excedați de aria tot mai extinsă a expresiei, care creează impresia unei configurații contradictorii, paradoxale, disonante). Nu numai particulara sa capacitate de cuprindere îl caracterizează însă pe Mircea A. Diaconu, ci și modul nuanțat, dar decis, în care circumscrie fiecare „monadă” lirică. Nici cînd incremenit într-un (pre)concept, criticul înțelege abordarea poeticității ca pe o hermeneutică a șinelui, unul infinit, gata să ofere surprize, dilatații, holograme — tot atâtea posibilități (șanse) de a modula perspectiva interpretativă și, implicit, de a lărgi spiritul investigatorului. Este ceea ce mărturiseste criticul însuși, pe coperta a IV-a a recentului său volum. Textul acesta programatic proclamă un soi de „gol” metodologic, care, în planul hieratic, dar cât se poate de real, al intuiției critice, se convertește într-un „plin”, adică în plenitudinea revelației axiologice. Analizele prezente în volum confirmă liniile de forță ale unei critici a mutualității, a schimbului integrator, care-i reunește pe cei doi actanți, la modul simbolic, prin ipostazele lor (indispensabile) de dăruitor și de primitor, în punctul mereu reversibil al acțiunii și al reacțiunii. Deși partenerii apar îmbogățiți în final, prin exercițiul hermeneutic, miza reală a acestuia constă în angajarea criticului însuși într-un proces de autocunoaștere. Este o definiție clar spirituală, presupunînd concepte riscante, ce alunecă precum apa din pumnul strîns, operaționale doar pentru aceia care admit validitatea unui angajament luat la înălțimea conceptului de *ființă*.

Demersul critic al lui Mircea A. Diaconu este similar unui suflu intuitiv, ce intră în poem/în universul poetic precum într-o incintă locuită, spre a ieși la fel de ușor, fără a fi lezat larii locului, ori a fi rînit inima fragilă a instanței lirice, de veghe înăuntru. Prin „lejeritatea” și transparența sa, săgeata investigativă posedă o certă înrudire cu obiectul/ținta sa: ceva de ordinul poeziei, care-i permite să lovească fără a lăsa urme, aidoma înțeleptului

Mircea A. Diaconu, Atelierele poeziei, Editura Fundației Culturale Ideea Europeană, 2005, colecția „Istorie, teorie și critică literară”.

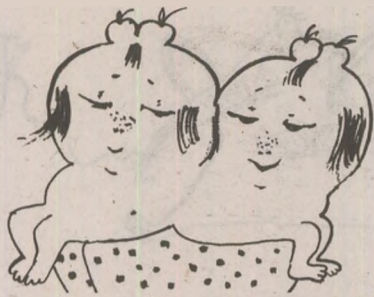

străvechi, adică, în sens superior, fără să tulbure noimele poetice, să deranjeze rînduiala profundă a așezămîntului liric. Scriitura ocolește stilul de edict critic, fiind, mai degrabă, de natura suflului, aeriană deci, reunind orice instrument ce-și poate dovedi utilitatea, formulările sunt nerepetitive, potolit flamboaiante, barochizînd la modul blînd, serafic.

În privința organizării sale lăuntrice, volumul cuprinde studii despre poeți aparținînd diverselor generații creatoare, de la Nichita Stănescu, la așa-numiții „douămiiști”, criteriul de elecție nefiind însă cel generaționist, ci acela al viabilității lirice (criticul are în vedere, cu o sintagmă a sa, dintr-un final de articol, „poezia care rămîne”, în pofida tribulațiilor ce țin de temporalitate). De o pondere însemnată se bucură și poeții „optzeciști”, precum și „nouăzeciști”. De orice generație s-ar ocupa, membrii ei sunt tratați ca personalități distincte, fie în mod manifest, ca în prima parte a cărții, unde numeroși „șazecești”, „saptezecești” și „optzeciști” beneficiază de teme nice profiluri, fie în mod mai atenuat, ca în cazurile de grupare a unor poeți sub „stindardul” unei tematici comune sau al unui „motiv”/factor unificator (grupajele *Cine ne sunt optzeciștii?*, *Poeți ai Sătmăului*, *Poezie și anarhie*, *Meridiane feminine*). Cartea se prezintă ca un proiect coerent, bine și compact construit, netrădînd prin nimic faptul că reprezintă totuși sinteza unor studii și cronici publicate de autor, pe parcursul mai multor ani, în reviste (în special în „Viața românească” și „Convorbiri literare”). Desigur, pentru a nu face nici o concesie disparității ori aleatorului, Mircea A. Diaconu nu a menționat locul și anul apariției în periodice a fiecărui articol, deși pentru această soluție au

optat, fără inhibiții, alți exegeți (Dan C. Mihăilescu și Dumitru Chioaru sunt două nume la îndemînă, dintre exemplele posibile). Inutilă temere, spunem, deoarece organicitatea corpusului textual este un (evident) bun de câștigat. Între curaj și timiditate evoluează și alteori criticul fiind fie extrem de categoric în afirmarea unor opțiuni (admirabil, de pildă, în articolele despre Radu Florescu ori Gabriela Vrăncianu-Firea, Ion Stratan sau Danie Pișcu), fie de o neașteptată „sensibilitate climatică”. În acest din urmă caz, textul poetic nu mai e suficient pentru a-l convinge, un cuvînt hotărîtor în evaluare dobîndind apartenența la o elită culturală „în acțiune” ori la un grup influent. Este, pînă la un punct, firesc faptul că pășește mai îndrăzneț pe un teren deja consolidat, dar avem senzația că Mircea A. Diaconu supralicitează atunci cînd este vorba de unii șefi de reviste sau de edituri, evitînd să se pronunțe rîspicat, deși discernămintul i-ar permite-o față de cazul unor „marginali”. Evident, are dreptate să remarce destul de tăios, la Ion Chichere, „o anumită retorică a ambiguității forțate”, „muzicalitatea facilă”, „versuri nu o dată scrîșnite”, „capcana discursivității”, „un oarecare neplăcut, eclecticism, amestec de exhibare, misticism și altele” (p. 261-262) sau să se plîngă la modul inconsistent în care își alcătuiește Andrei Zanca volumele: „zeci de poeme se repetă (n-are importanță că ambele volume sunt finanțate de Ministerul Culturii) și tare mi-e teamă că nici volumul de la «Paralela 45» nu se află într-o situație diferită” (p. 103). La rîndul nostru, ne temem că Mircea A. Diaconu nu judecă la fel de exigent grandilocvenții ori prolixitatea, vîdite, ale unor autori ce s-au impus la noi preponderent prin realizări culturale ori editoriale și asta nu fiindcă ar fi lovit de o bruscă (pardonabilă totuși) cecitate critică, nici de o eroare de gust (scuzabilă și ea), ci fiindcă o face deliberat, la rece. La nevoie, criticul știe să uzeze de dubla măsură, să producă un discurs sinuos: și esopic, obedient-descriptiv, ori să afișeze o euforie excesivă. Din fericire, asemenea momente sunt rare, dar simpla lor existență poate mina evoluția acestui spirit strălucit, poate prea intens preocupat să meargă pe sârma invizibilă a unei „literary correctness”. De aceea, el ține în mâini bagheta ce face posibilă continuitatea nedureroasă între „prea mult” și „prea puțin”, după rețeta imaginară de menținere constantă la nivelul numărului de aur reprezentant al idealei măsuri.

Simona-Grazia DIMA

critică literară

Publicistica își găsește un suport solid (dar inconsistent, pe termen lung) în pagina de ziar trăind în lumina și în exploatarea evenimentului zilei. Cu cât gazetarul speculează mai bine ultima știre, cu atât crește succesul său la masă, cuantificabil și prin frecvența aparițiilor „pe sticlă”. Jurnalistul devine o figură de prim-plan și trece de la o televiziune la alta, pentru a explica națiunii ce se întâmplă de fapt. Degeaba le cerem acestor roboți ericiți ai actualității un proiect mai amplu, care să depășească marginile nopții respective: a doua zi, ei o iau de la capăt, previzibili stilistic și proaspeți în convingeri, comentând, interpretând, răsucind pe toate fețele un nou eveniment.

Adunate și trecute în volum, aceste noutăți se relativizează și se șterg cu totul, făcând vizibilă — și, pe multe ori, rizibilă — schema compozițională a autorului. Fără substanța unor convingeri proprii, recontextuale și fără un fond de cultură mai semnificativ decât pelicula ultimelor cancanuri, cărțile de publicistică emnate de așa-zisi profesioniști ai condeiului sunt niște încropiri editoriale, texte strânse cu furca și aruncate încă o dată publicului, în căutarea emoției scute. Pe cât de masiv, impozant, impresionant ne așază jurnalistul daco-roman la lumina reflectoarelor, în prime-time, pe atât de pipernicită se arată statura lui în paginile propriilor cărți, depedate de haloul mediatic și înfățișate, acum, la o scară reală.

Izbitoare, la lectura articolelor strânse de Andrei Pleșu în *Obscenitatea publică*, este tocmai senzația că le reprezintă mai mult decât niște simple articole de gazetă, din specia efemeridelor. Nu o fișă a postului și dictează conținutul, agenda, ci o curiozitate mereu vie, care îl face pe autor să survoleze grațios și să hașureze cu răbdare documentară spațiul public românesc. „Înainte de a face clasificări, să colecționăm experiențe”, se mobilizează Andrei Pleșu, moralist veritabil, atent la cusăturile societății și la liururile psihologiei umane. Obscenitate, da („nerușinare în politică, nerușinare în publicistică, nerușinare în voravuri, în comportamentul public, în discurs, în modurile de a (nu) gândi”, vituperează autorul într-o *Nota introductivă*, pe linia retorică a indignării maioresciene *În contra direcției de astăzi în cultura omână*), însă numirea și circumscrierea ei nu prezintă decât arareori acreală justițiară, aroganță etică, inflexibilitate judecătorească. Lăsând altora modelul profetului național, neobosit în a penaliza rătăcirile și la drumul drept, Andrei Pleșu privește mult mai plerant *sminteala și deșucheala* „marelui bordel al tranziției”. Îl explorează și îl înfățișează cu o tandră complicitate, fără a lua în tragic tulburarea vremilor și a oamenilor. Constatând „inflația nevrotică a comentariului”, eseistul care a îmbrăcat haina gazetarului încearcă să străpungă cortina mediatică, interfața cliptitoare dintre lumea reală și imaginea ei refăcută, pentru a ajunge la sensul primar al întâmplărilor. Atenția e distributivă, iar mișcarea obiectivului, circulară, panoramând o realitate ieșită din cămașa de forță a comunismului. Dacă lumea românească pare — și este — după 1989 scăpată dintr-un ospiciu închis, atunci ea și-a găsit în Andrei Pleșu observatorul și comentatorul ideal. Pe versantul celălalt, al discursului tendenciar în descendență eminesciană, excelează Cristian Tudor Popescu. Aici, într-o zonă de răcoare, onomie și ironie caustică, e la mare preț figura lui Caragiale.

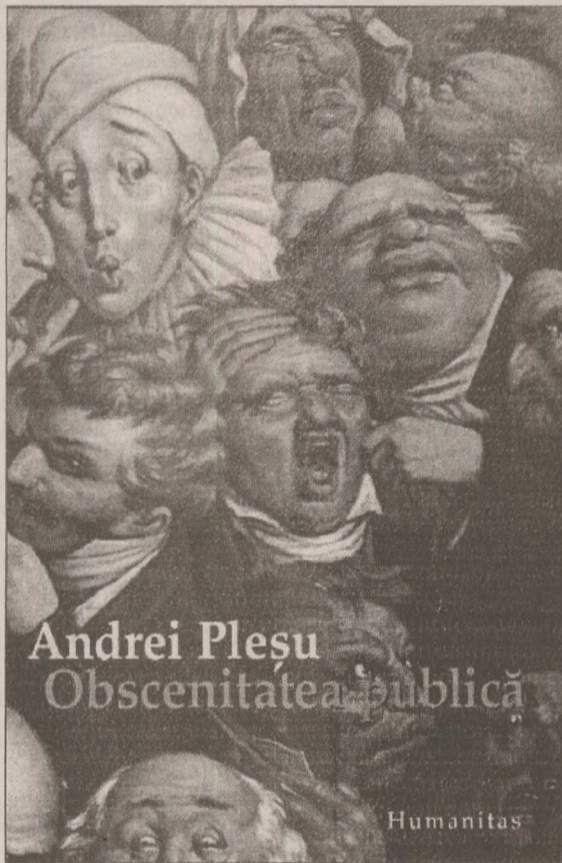
Caragialismul inundă *Obscenitatea publică* și calitatea pe care volumul o descrie; sau, mai bine zis, vine din adâncul acestei lumi, ieșind la suprafață în discursurile și comportamentele noastre, în politica de sprijin sau de bere, în diplomația cordial-imorală, în emascarea guvernului asasin și exaltarea presei independente... Nenumărate replici, personaje, episoade în comedii și *Momentele* lui Caragiale sunt actualizate și admiratorul lui contemporan, în contexte predominante pozitive. Cu una sau două excepții (visul lui Trahanache, unăoară, interpretat ca un coșmar al legalismului sbolut, al *soțietății cu prințipuri*), opera magistrului este tonifiantă pentru cel ce a citit-o cu mare atenție,

Daniel Cristea-Enache

CARTEA ROMÂNEASCĂ

Colecționarul

Andrei Pleșu, *Obscenitatea publică*, ediția a II-a, Editura Humanitas, București, 2005, 312 p.

folosind-o acum ca pe o oglindă ideală pentru ambițiile și defectele noastre. Procedura e recunoscută, onest, și recomandată în debutul tabletei *Patrioți, retori și lichele*: „Ne aflăm dinaintea unui caz tipic în care opera e mai amplă decât realul. Realul se mișcă lent spre orizontul operei, fără să-l atingă, adevărind, etapă cu etapă, intuițiile ei inepuizabile. Evident, plăcerea de a asista la acest spectacol e dureroasă, ca aceea invocată de Socrate la începutul lui *Phaidon*. Dar nimic nu e mai formativ decât această dureroasă plăcere. Am avea enorm de câștigat dacă, măcar un an-doi, am împânzi coridoarele și încăperile președinției, ale parlamentului, ale guvernului și opoziției, ale străzilor și piețelor, cu pasaje din Caragiale și dacă, pentru a intra într-un partid, în orice partid, ar trebui să trecem, mai întâi, un examen de caragialeologie.” (p. 286).

Pare că n-a existat, în cultura autohtonă, un mai

bun cunoscător al mentalului nostru decât acest român cu sânge străin, „ultim ocupant fanariot” familiarizat până la detaliul infinitezimal cu țărișoara și cu bravii ei fii. Furia strălucitorilor esești din perioada interbelică împotriva modelului se datorează, probabil, și neputinței de a-l depăși, deodată cu societatea în ansamblul ei, care lua și continua să ia totul *la ușă*, nedramatic, într-o zeflema exasperantă pentru spiritele sistematizatoare. Nu e întâmplător că și lui Andrei Pleșu i se aduc, de multă vreme, cam aceleași reproșuri: iresponsabilitate civică, neseriozitate intelectuală, neimplicare morală. Dar iată că așa-numita Cetate, cum gongoric era denumit spațiul public în primii ani după Revoluție, se regăsește cu toată arborescența ei, în întreaga sa polifonie în tabletele acestui eseist „indiferent” la destinul colectiv. Cultură și politică, economie, finanțe și diplomatie, diferite instituții, de la cea a Bisericii și până la cea, de tot laică, a Securității, sunt focalizate în aceste pagini excepționale scrise, prin intermediul tipologiilor care le servesc și a „duhului” național ce le animă. Secțiunile volumului, distribuite tematic, urmăresc cuprinderea *întregului* prin analiza segmentelor: personaje memorabile (dar nu neapărat în sensul bun al termenului), în *Tablouri vivante și portrete*, aspecte tragicomice ale lumii de azi (*Obscenități de tranziție*) și reminiscențe dezagreabile ale lumii de ieri (*Memoria obscenității*), comedia integrării în Europa (*Noi și ei*), evenimente recente ridicate la putere simbolică, considerate relevante, dacă nu emblematice, pentru etosul național (*Mici eternități de tranziție*). Ultimul — nu în ordinea propriuzisă din carte, dar în cea firească — este capitolul *Comedia presei*, în care este deconstruit discursul jurnalistic însuși.

Pe care Andrei Pleșu îl mănuieste și modelează cu strălucire, la un nivel de expresivitate ieșit din comun. Atât de bine scrie autorul, încât ideile susținute de el devin mai pregnante și mai autentice decât ale multor alora; iar adevărurile personale ori personalizate — mai importante decât adevărul strict. Lectura cărții îi provoacă cititorului un fel de vertij, stilistica amuțind spiritul critic sau făcându-l, în orice caz, somnolent, abulic, benevolent. Suntem în plină magie discursivă a unui sofist (Andrei Pleșu e mai degrabă un discipol al lui Eugen Ionescu, decât al lui Constantin Noica), lansând câteodată teze inacceptabile logic și moral. Cum să susții că *principiile* sunt „«ideile» semidoctilor, singura lor «înălțime» accesibilă”, sau că „pentru oamenii cu principii nu există contexte: sunt legați până la nesimțire”? Cum să vezi în comunism „o victorie nemiloasă a principiilor asupra vieții”? Este, neîndoind, o confuzie terminologică. Fiindcă nici în cazul semidoctismului individual, nici în cel al comunismului materializat în socialismul real, nu întrezărim măcar umbra vreunui principiu. Ceea ce mediocritățile ori propagandistii regimului (de multe ori, unii și aceiași...) susțin ca principii constituie, de fapt, o frazeologie găunoasă, vorbe fără acoperire în fapte. Ca să existe, principiile trebuie asumate și urmărite consecvent. Altfel, norma morală devine un simplu aspect lejer-conversațional. Invocând, ca probă pentru aserțiunile lui, „scandaloasă” morală a lui Iisus, Andrei Pleșu cade din sofism într-o gravă neînțelegere. E drept că Fiul Omului „stă la masă cu vameșii, ia apărarea târfei și promite tâlharului Raiul”, dar face acestea nu din plăcerea contaminării cu păcatul omenesc ori din confuzia Răului cu Binele, ci pentru a depăși Răul prin *convertirea* lui. „Principiile” decorative ale fariseilor sunt raportate la un principiu mai înalt, asumat până la capăt. Iar păcătoșii se mântuie nu prin păcatele lor, ci prin cânta sinceră de a le fi făcut. Tâlharul de pe Cruce care-și recunoaște ticăloșiile va merge cu Iisus în Cer; celălalt, care nu recunoaște nimic, va lua o altă destinație...

E singurul punct de ruptură resimțit la lectura acestui volum antologic: publicistica deloc perisabilă a unui mare colecționar, atât de atent la oameni și la idei, la realitatea înconjurătoare și la discursurile alternative pe marginea ei. ■

critică literară

Gheorghe Grigurcu

SEMN DE CARTE

Trecut prezent, prezent trecut

Trecutul: o mirobolantă ficțiune descarnată și exsangvă pe care o modelăm afectiv, selectiv, stilistic (stilul e omul, nu-i așa?) pentru a o opune prezentului — timp brut, barbar, asupra căruia n-avem decât o prea limitată putere, așa cum îi opunem viitorul, o altă ficțiune, mai liberă, mai aeriană decât trecutul, deși misterios înrudită cu acesta. În ordine existențială, firește, trecutul e slab ca orice fapt fictiv. Este, după cum spune Valéry, „locul formelor fără puteri; noi trebuie să-i dăm viață și necesitate și să-i presupunem pasiunile și valorile noastre“. Adică să-l resuscităm, infuzându-i viața noastră actuală. Dar putem constata și un fenomen invers. Așa incorporeal, fantasmatic cum apare, trecutul e apt a ne spori puterile în raport cu prezentul, a ne ajuta uneori considerabil să-l discernem, să-l organizăm, să-l înțelegem. Rafinat, esențializat, estetizat, timpul revolut aruncă asupra zilei de azi, compozite, confuze, apăsătoare, fasciculul său de lumină, restituind, la rindu-i, energia ce i-a fost dăruită sub chipul unor semnificații pe care actualul imediat nu e în stare, singur, a le conștientiza. Are loc un schimb mutual de mesaje, o interacțiune din care conștiința noastră, având nostalgia unității actelor sale în durată, are negreșit de câștigat.

Cu aceste reflecții ne permitem a începe comentariul consacrat unui volum al Simonei Cioculescu, *Printre cărți și manuscrise*, titlu benedictin, omologînd situația autoarei în familia Cioculescu, abordată prin alianță, ca al patrulea membru literar al său, după Șerban, Radu și consortul Barbu. Bucureșteancă (născută Popescu), repartizată, la absolvirea facultății cu o medie mare, la Institutul de Istorie și Teorie Literară „G. Călinescu“, Simona Cioculescu a avut șansa de a-i cunoaște de timpuriu pe viitorul soț, pe părinții acestuia, Șerban („Tătuț“) și Mioara, pe Vladimir Streinu, pe soția sa, Elena (tanti Lola), ca și pe fiica sa, Ileana (Ussy), pe Ion Biberi, Ada Orleanu, Vasile Netea, Mioara Minulescu, Pavel Chihaija, Petru Creția, Dinu și Cornelia Pillat. O lume apusă. Însăși înșirarea acestor nume (în bună parte, am avut bucuria a-i cunoaște și noi pe purtătorii lor) sună ca o cantilenă melancolică. Vom reveni, poate altă dată, asupra acestui expresiv album de familie intelectuală. Aci ne propunem a stăruii pe, după cum ziceam, relația dintre trecut și prezent, astfel cum se revelă în paginile de restituție și interpretare migălite de doamna Cioculescu. Aura romanțioasă se destramă în raza constatării unor nervuri în care palpita un duh polemic. Să fie oare Eminescu reductibil la doctrina sa naționalistă,

de „protolegionar“, cum i s-a spus? Fără a nega preeminența crezului național în opera politică a poetului, cercetătoarea scoate în relief alte teze ale acestuia, cu caracter peren. Teze ce ni-l pot face acum mai apropiat, implicat în tribulațiile provocate de-o istorie ce întârzie a se desprinde din milurile sale seculare. Amara disjunctie dintre clasele productive, căzute în mizerie, și cele „superpuse“, trăind în crescîndă opulență, stîmpește strașnica minie a Lucafarului: „Plebea de sus face politica, poporul de jos sărăcește și se stinge din zi în zi de mulțimea greutateilor ce are de purtat pe umerii lui, de greul acestui aparat reprezentativ și administrativ, care nu se potrivește deloc cu trebuințele lui simple“. Dacă obștii românești în curs de închegare modernă îi lipsea „clasa de mijloc“, oare nu simțim și noi fenomenul insolent-dureros al substituirii acesteia prin impostură? „Nefiind oameni vrednici, care să constituie clasa de mijloc, le-au umplut caraghioșii și haimanalele, stîrpiturile, plebea intelectuală și morală“. Iar dacă e să ne referim la corupția politicianistă, prezentă cu asupra de măsură și la acest început de mileniu, nu putem recurge la considerațiile eminesciene, înlocuind doar numele unor lideri și păstrînd neschimbat peisajul turpitudinii partizane? „D. Brătianu a avut nevoie de nulități cari să se poarte după comandă. (...) Americani desăvîrșiți, oameni trecuți prin ciur și prin sită, personalități imposibile în orice partid, care pierduseră orice speranță și orice credință, se grupară în jurul stindardului roșu și d. Brătianu îi reabilită, le dete țara pe mină. Trebuie să asiste cineva la o ședință a Camerei, să simtă tonul de ironie și de dispreț cu care d. C. A. Rosetti strunește menajeria, pentru a înțelege de ce soi sint legăturile între partid și șefi“. Ba se ivește chiar sub condeul autorului *Scrisorilor* o sintagmă ce ne macină nervii, ingredient al noii limbi de lemn: „Chiar dacă epoca formelor goale, care domnește de douăzeci de ani și mai bine în țările noastre, s-ar putea explica, deși nu justifică, prin cuvîntul «epoca de tranziție», e evident că sarcinile cu care tranzițiunea ne-au încărcat cu asupra de măsură ne dictează în mod serios de-a ne întoarce de pe calea greșită, de-a privi în mod mai limpede starea adevărată a țării, de-a judeca în mod mai limpede necesitățile ei“. Și cine știe cite surprize n-am mai putea avea recitînd cu atenție filele gazetăriei eminesciene pe care, iată, scurgerea timpului nu le-a ofilit!

Din biografia lui I. L. Caragiale, Simona Cioculescu selectează un aspect nevalgic al vieții scriitorului român de ieri ca și al celui de azi: sărăcia. Spectrul neajungerilor materiale a apăsat decenii în șir viața autorului *Scrisorii pierdute*, care, abia din 1905, cînd, profitînd de moștenirea Momuloaiei, s-a stabilit la Berlin, putea exclama ambiguu, într-o epistolă către amicul Alceu Urechia: „Plînge-mă! În acest moment pun în gură prima franzelă a exilului“. Deoarece în epoca pe care — să fim drepti — înclinăm a o idealiza, cea a Junimii, scrisul era socotit nu mai mult decât o „indeletnicire gratuită“, Maiorescu însuși împărțînd o asemenea incivă opinie. Drept urmare, după o viață de luptă acerbă cu editorii și librării, Caragiale se rostea cu un patetism, cu acest prilej, nedisimulat: „Douăzeci și patru de copii să am — să mă ferească Dumnezeu! — pe toți i-aș face oameni politici, adică avocați: și dacă unul n-ar fi în stare să învețe măcar atîta l-aș învăța să prindă ciinii cu lațul. Hengher, da! da' literat nu!“ Vor fi simțind o undă de confraternitate peste veac scriitorii prezentului citînd astfel de rînduri? Nu mai puțin încrîncenat de impactul cu mediul proximal ni se înfățișează un testament al lui Macedonski. Percept ca un personaj burlesc, respins disprețuitor de Maiorescu, botezat în batjocură „poetul Macabronski“ de către Caragiale, bardul *Noptilor* nu și-a putut înfrîna temperamentul orgolios, frondeur, care l-a făcut să ia atitudine împotriva unor glorii ale epocii precum Alecsandri, Eminescu, Coșbuc, Vlahuță, Caragiale. Păcat impardonabil. A făcut figura unui „negativist“, unui „demolator“, „vrăjmaș al valorilor naționale“, *avant la lettre*. Într-un moment de aprofundată decepție, și-a consemnat dorința unei expatrieri postume: „Doresc României fericire, cu toate că m-a adăpat cu amar și că a fost pentru mine o mamă cu adevărat vitregă. Doresc ca corpul meu, sau nu se va putea aceasta din cauze materiale, ca rămășițele mele să fie ridicate mai tîrziu și mormîntate afară din pămîntul românesc. (...) Nu voiesc la înmormîntarea mea să se priimească ca Mi-

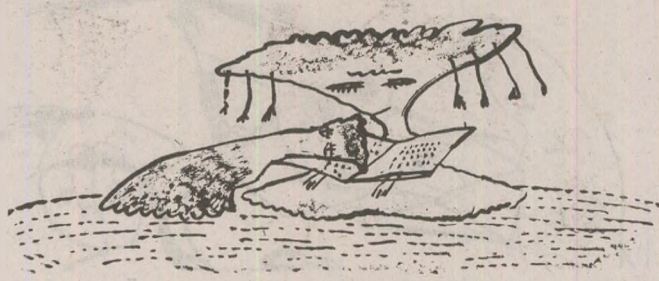

nisterul Instrucțiunii publice să se reprezinte. N voiesc nici o delegațiune oficială, nici delegațiuni d studenți“. Cum ne-am putea reprimă gîndul unui paralelism cu soarta unui Paul Goma, bruftuit peste ordina negat cu obstinație pentru cîteva erori colaterale și în flamări pamfletare? Cum am putea să nu ne amintim marginalizarea altor confracți care au... fluierat în biserică Nu cumva... nu cumva există în literale noastre destin cu repetiție?

Iar dacă tot veni vorba de raportul scriitor-patriă, să-l menționăm pe Cioran împotriva căruia regimul comunist a montat un proces de antiromânism de toată frumusețea, cu regretabilul concurs și al unor condei avizate. *Nota bene*: un proces ce s-a înscris în anii '50 deci în perioada „internaționalistă“, cînd încă naționalismul ceaușist era departe de a-și fi trasat conturul agresiv. Nu uităm că pe atunci un cap de acuzare zdrobitor împotriva lui Lucrețiu Pătrășcanu, întîi căpetenie apoi victimă: inchiziției roșii, a fost declarația sa cum că se vrea mai întîi român și abia apoi comunist. Aversiunea diriguitorilor ideologici a fost însă mai puternică decât prescripția doctrinară. Doamna Cioculescu dă la lumină un set de scrisori ale marelui gînditor dintre care una, adresată lui Bucur, incu, conține propoziții explicative în chestiune retrospectivă ce-l bîntuiau în Parisul anului de revoltă 1968: „m-am gîndit la copilăria noastră la Rășinari, singura epocă din viața mea care îmi apare de o extraordinară plenitudine. Faptul acesta îți poate părea ridicol, dar mă simt mai profund legat de satul nostru decît de această metropolă în care mă aflu! Copilăria rămîne pentru mine culmea vieții mele. Este, așadar, cu totul normal ca Rășinari să fie în ochii mei punctul privilegiat al universului“. „Adevărul“, mai jos admis, că e „un apatrid“, în sensul mai mult „legal“ al rezidenței filosofului, e în felul acesta energic corectat de realitatea lăuntrică a unui „atașament pur sentimental“ față de vatra sa. Totodată se cuvine subliniată ferma detașare a lui Cioran, dintr-o scrisoare din 1947, către Petru Comarnescu, de „entuziasmul“ său din junețe față de „un anumit delir colectiv“. „Așa-zisele mele «fervori» politice de altădată îmi par a ține de preistorie. Au fost oare aberații, adevăruri sau iluzii, n-aș ști ce să spun. Ele țin de o epocă dispărută...“. Vai de continua clevetire a „patrioților“ de gardă, a demagogilor încă destui și infatigabili care, nemaicutezînd a-l contesta fățiș pe Cioran, își aleg alte ținte!

Simona Cioculescu ne-a prilejuit astfel o substanțială înțînire cu un trecut prezent care e și un prezent trecut, în măsură a ne confrunța atît cu idealurile, cît și cu neajunsurile vieții marilor noștri înaintași, într-un curs neînterupt, ajungînd pînă la noi, al lucrurilor, căruia de la o vreme nu putem a nu-i simți gustul solemn de fatalitate.

Simona Cioculescu,
Printre cărți și manuscrise, Ed. Muzeul
Literaturii Române, 2005, 308 pag.

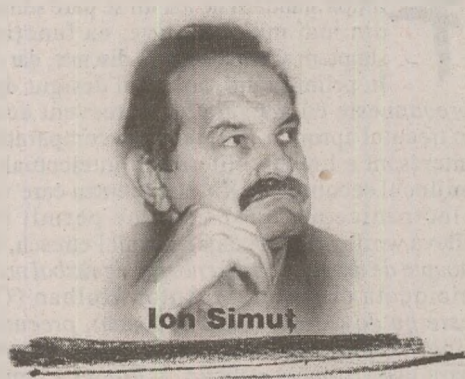

comentarii critice

Din imensa corespondență primită de Nicolae Iorga, editorii Petre Turlea și Stelian Mândruț au ales o secvență tematică: aceea privitoare la relațiile unor universitari clujeni cu Nicolae Iorga, de la înființarea Universității românești din Cluj, în 1919, și până la moartea savantului, în 1940. E vorba de 283 de scrisori, dintre care numai 24 au mai fost publicate. Avem astfel un important material documentar inedit, ce merită să fie explorat și interpretat în multiple feluri. E un eșantion semnificativ din viața intelectuală a Clujului interbelic, axat pe dezvoltarea învățământului superior, dezvoltând numeroase aspecte despre raportul dintre provincie și centru, dintre politică și mediul cultural, dintre o serie de instituții în formare și o mare personalitate (științifică, academică, politică) de al cărei gir era nevoie ca autoritate legitimatoare și întemeietoare. Nicolae Iorga a avut un rol catalizator atât în construcția unor instituții ardelenne (în principal, a Universității românești la Cluj, dar și a altor instituții), cât și în biografia unor personalități, pentru a se afirma, pentru a dialoga sau pentru a se consulta pe subiecte de specialitate. I se adresează din Cluj sau din alte locuri atât tineri aflați la început de drum, cât și intelectuali consacrați. Îi scriu nu numai istoricii (N. Bănescu, Al. Lapedatu, C. Marinescu, I. Ursu, Ștefan Meteș, Silviu Dragomir, Victor Motogna, G. G. Mateescu, I. Lupaș) și filologii (Vasile Bogrea, Sextil Pușcariu, G. Bogdan-Duică, Th. Capidan, N. Drăganu, Ion Breazu), dar și filosofi (Marin Ștefănescu, Ștefan Bezdechi), medici (Gh. Popovici, Iuliu Orient, Iuliu Moldovan, Valeriu Bologa), pedagogi (Onisifor Ghibu), istorici de artă (Coriolan Petranu, G. Oprescu) și chiar matematicieni (Petre Sergescu), psihologi (Fl. Ștefănescu-Goangă), etnografi (Romulus Vuia), agronomi (Marin Chirișescu-Arva), economiști (George Leon), istorici ai dreptului (G. Giuglea) și sociologi (Virgil Bărbat). Avem aici un tablou orientativ al expeditorilor și scriitorilor. Corespondenții cei mai frecvenți rămân istoricii și filologii, dar aria problematică e mult mai extinsă. Enciclopedismul preocupărilor lui Nicolae Iorga e prea bine cunoscut. Așa se explică faptul că Valeriu Bologa îl consultă pe teme de istoria medicinei, iar Petre Sergescu îi relatează succesele sale în susținerea unor conferințe de istoria matematicii. Multitudinea domeniilor din viața universitară clujeană în care Nicolae Iorga este implicat sau solicitat nu este o surpriză.

Pentru că în volum avem numai scrisorile care îi sunt adresate, nu și eventualele răspunsuri, avem impresia că de la Cluj o mulțime de speranțe se îndreaptă imperativ, salvator, spre un centru magnetic, spre un „geniu tutelar“ (cum îl numește Vasile Bogrea, corelându-l cu V. Pârvan, p. 38). Însuși naționalismul ardelean (întruchipat politic, de pildă, de Iuliu Maniu) nu pare satisfăcător și se caută un adăpost mai vast, sub protecția unui naționalism mai cuprinzător, mai patetic, capabil să unească toate părțile unei țări ce trecuse în timpul primului război printr-o mare primejdie. Regionalismul (autonomia regională năzuită de Iuliu Maniu) era resimțit ca o politică mediocră. Trebuie „să răsără ardeleanul României întregite, neregionalist, Românul unificat“ (p. 316). Nu e de mirare (deși ar putea fi) că fratele lui Iuliu Maniu, Cassiu Maniu, „profesor universitar titular de politică“ la Cluj (după cum se recomandă), îi scrie lui Nicolae Iorga, trimițându-i o colaborare pentru revista „Neamul românesc“, nemulțumit, la 25 mai 1924, că „toți afirmă că vorbesc în numele Ardealului, a țării întregi, fără nici o pregătire specială politică“ (p. 149-150). El mărturisește că a citit de la 16 ani opera lui Montesquieu, dăruită de tatăl său, „carele — adaugă el ironic — singur s-ar mira mult de extravagantele politice ale fratelui meu Iuliu“ (p. 150). Ca pe o curiozitate consemnez faptul că scrisoarea lui Cassiu Maniu era trimisă de pe strada Nicolae Iorga nr. 11, actuala stradă Napoca, din plin centrul Clujului, căreia nu i-a mai fost restituit acest nume (p. 172). Deci, în 1924 și în toți anii următori până la al doilea război, exista în Cluj o stradă Nicolae Iorga! Ce altă dovadă mai bună se poate găsi despre admirația nemăsurată pe care o aveau ardelenii imediat după Marea Unire pentru Nicolae Iorga?

Elogiile universitarilor clujeni pentru Nicolae Iorga depășeau convenționalul, oricât ar părea de patetice sau de conjuncturale. În august 1930, filosoful Marin Ștefănescu îi scria, după o victorie în alegerile din București, cu o

Ion Simu

Nicolae Iorga

Corespondență necunoscută

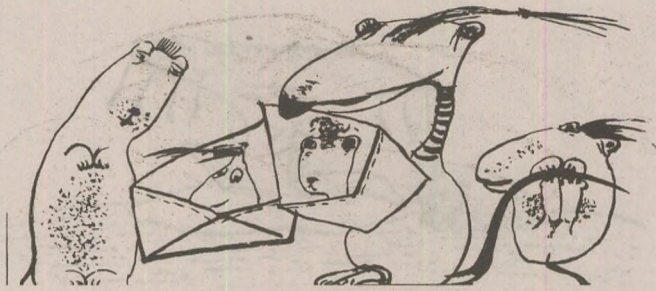
Nicolae Iorga și Universitatea din Cluj. Corespondență (1919-1940). Ediție îngrijită de Petre Turlea și Stelian Mândruț, studiu introductiv de Stelian Mândruț, Academia Română, Fundația Națională pentru Știință și Artă, Institutul de Istorie și Teorie Literară „G. Călinescu“, București, 2005, 390 p.

simpatie nemăsurată: „cu toată imoralitatea în care ne zbatem, totuși s-a dovedit că există o conștiință a demnității naționale în această țară. Și această conștiință este cu dumneavoastră, pentru că dumneavoastră sunteți inteligența acestei țări“ (p. 299). În aprilie 1931, un reprezentant al studenților clujeni îi cerea participarea la comemorarea pașoptistului Axente Sever: „Vă rugăm, domnule rector, să sacrificați din prețiosul timp o parte din viață, colaborând, pentru câteva clipe măcar, în mijlocul acelor cari urmăresc cu admirație fiecare pas al domniei voastre, cari ne-am obișnuit a vedea în domnia voastră singura pildă vrednică de urmat în această țară!“ (p. 300). Nicolae Iorga nu a participat atunci, pentru că în aprilie 1931 avea să formeze guvernul, din încredințare regelui, devenind prim ministru, până în iunie 1932. Onisifor Ghibu i se adresa, tot în 1931, cu formula „prea stimate și iubite dascăle de Neam“ și-i cerea fie de acord cu înființarea unei școli normale superioare, care să-i poarte numele, „ca un omagiu pe care vi-l închină Ardealul eliberat în așa mare măsură prin silințele și prin iubirea dumneavoastră“ (p. 307). Astfel de expresii ale admirației pentru Nicolae Iorga sunt foarte numeroase în corespondența trimisă de universitarii clujeni. Le consider dincolo de orice convenții și interese mărunte, pentru că istoricul și omul politic aveau mari

merite în întemeierea Universității românești la Cluj. În prefața volumului de corespondență, Stelian Mândruț trece în revistă, sistematic, toate aceste contribuții. Nicolae Iorga a făcut parte din Comisia Universitară inițială care s-a ocupat de întemeierea propriu-zisă a Universității: proiecția structurii organizatorice, urmată de selecția conferențiarilor și a profesorilor, validarea concursurilor, solicitarea colaborărilor din străinătate etc. Era pe bună dreptate perceput ca un simbol național, „cel mai ales rod al sufletului românesc și simbolul aspirațiilor neamului nostru“ (p. 7). A intervenit decisiv în titularizarea, la Facultatea de Litere și Filosofie, a unor candidați tineri, fără merite deosebite la început de carieră, dar care se vor dovedi capabili și devotați cercetării: latinistul Vasile Bogrea și bizantinologul N. Bănescu. Îi va sprijini, pentru titularizarea la catedra clujeană de istorie, pe foștii săi studenți de la București Al. Lapedatu și C. Marinescu. Ca fost discipol, Ioachim Crăciun îi solicită și el, încrezător, înființarea unei conferințe de bibliografie (p. 315). Întreține relații strânse de consultare și colaborare cu Valeriu Braniște, Sextil Pușcariu și, bineînțeles, cu cumnatul său G. Bogdan-Duică (sora acestuia era a doua soție a lui Iorga). Participă alături de regele Ferdinand, în februarie 1920, ca invitat de onoare și reprezentant al Academiei, la inaugurarea Universității și ține un discurs în franceză despre menirea Clujului de centru spiritual al Ardealului. Contribuie la înființarea institutelor și a catedrelor de istorie a românilor și de istorie universală. Arată interes pentru un Institut de studii clasice. Colaborează cu Sextil Pușcariu, primul rector al Universității clujene, la înființarea Muzeului Limbii Române. Romulus Vuia îi solicită sprijinul (ca parlamentar) pentru dobândirea unor terenuri necesare Muzeului etnografic din Cluj și Parcului Național. Nicolae Iorga a contribuit considerabil la întemeierea Facultății de Litere și Filosofie, dar a influențat și unele decizii privitoare la Facultățile de științe, Medicină, Drept sau a avut importante consultări de specialitate cu unii dintre profesorii lor. Participarea lui Nicolae Iorga la construcția instituțională a Universității clujene este mai mult decât una simbolică și de la distanță: este o implicare în multe privințe decisivă, evidentă sau subtilă, directă sau indirectă. „Cu toții — afirmă Stelian Mândruț în prefață — se adresau, cu deferență, fie omului de știință, colegului profesor, savantului, rectorului, fie omului politic, deputat, șef de partid, prim ministru, în strădania de a afla un rost imediat și răspuns prob la multe din chestiunile necesare de clarificat“ (p. 10). Unii solicită un loc la studii în străinătate, la școala română din Franța sau la cea din Italia, alții propun colaborări pentru revistele conduse de Iorga sau adresează rugăminți de a susține conferințe, ori promit sau declină participarea la cursurile de vară de la Vălenii de Munte.

Ar fi fost interesantă o cronologie a prezențelor lui Nicolae Iorga la Cluj (în reviste și în întruniri publice), cronologie pe care o putem reconstitui totuși din notele scrisorilor. După participarea la festivitățile inaugurale din februarie 1920, Nicolae Iorga este prezent din nou la Cluj, cu o conferință, în 17 iulie 1922 (p. 91). Vine și în septembrie același an (p. 92), ca însoțitor al unor profesori francezi. În 18-19 noiembrie 1924 ține două conferințe (p. 177). În octombrie 1926, se află la Turda, pentru inaugurarea Ateneului cultural local și nu onorează Clujul cu o întâlnire oficială (p. 211). În septembrie 1927 susține la Cluj două conferințe (p. 236). În 2-4 martie 1929 se desfășoară festivitățile de acordare a titlului de profesor onorific al Universității din Cluj (p. 274). În 1931 apare la Cluj volumul omagial *Închinare lui Nicolae Iorga cu prilejul împlinirii vârstei de 60 de ani*, Editura Institutului de Istorie Universală, 440 de pagini, volum realizat din inițiativa discipolului C. Marinescu (p. 324).

Așezate cronologic, cele 283 de scrisori adresate de universitarii clujeni lui Nicolae Iorga din 1919 până în 1940 reușesc să reconstituie diagrama unei relații, dar și să reamintească efortul de construcție a unei puternice și durabile Universități în centrul Ardealului. Explorarea arhivelor Bibliotecii Academiei Române, valorificarea fondului personal Andrei Pippidi, selecția scrisorilor pe o temă majoră, redactarea unui aparat critic util și substanțial sunt operațiuni documentare realizate de Petre Turlea și Stelian Mândruț cu multă trudă și un desăvârșit profesionalism, favorizând o instructivă călătorie în trecut. ■

actualitatea

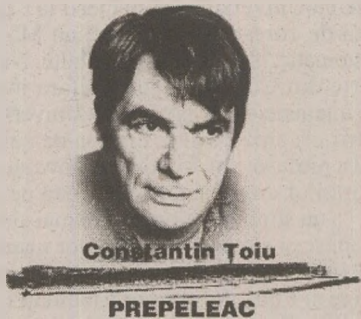
Frecvența crescută a cuvântului *precum* în limba standard de azi mi se pare semnificativă din mai multe motive, ea funcționând ca simptom al unor tendințe discrete, dar constante.

În primul rând, ar trebui desigur dovedit că *precum* este cu adevărat mai frecvent acum decât în trecutul apropiat. Termenul de comparație cel mai interesant e limbajul literaturii intelectualiste de la mijlocul secolului al XX-lea (pentru care variantele electronice ale unor texte ne permit să facem câteva verificări și sondaje). Camil Petrescu, în *Ultima noapte de dragoste, întâia noapte de război* nu folosește niciodată cuvântul; la Anton Holban (*O moarte care nu dovedește nimic și Ioana*), *precum* apare o singură dată, într-o scrisoare care naratorului i se pare ușor ridicolă stilistic. E drept că, aproximativ în aceeași epocă, *precum* apare în scrisul lui G. Călinescu, mai ales în cărțile sale de istorie literară (dar și în *Enigma Otiliei* sînt, totuși, 16 atestări). E. Lovinescu, în *Istoria literaturii române contemporane*, folosește doar de două ori adverbul comparativ *precum* și de 6 ori locuțiunea *precum și*. La Ion Minulescu, în *Roșu, galben și albastru*, cuvântul *precum* apare o singură dată, cu valoare finală atipică: „*precum să se știe că romul e mai ieftin decât coniacul*”; în *Corigent la limba română*, nu are nici o atestare. Acest tablou se poate rezuma în câteva cuvinte: *precum* era aproape absent din oralitatea spontană și din literatura confesivă cu efecte de autenticitate a limbajului, dar era menținut în stilul scris caracterizat de o anume solemnitate. De altfel, nici în limba actuală vorbită *precum* nu pare să fie prea prezent: în corpusul oral din Liliana Ionescu Ruxăndoiu (coord.), *Interațiunea verbală* (2002), lipsește total din dialoguri și apare doar - nesemnificativ — într-un citat literar dintr-o conferință academică. Presa actuală și internetul furnizează însă surprinzător de multe atestări recente pentru *precum*, cu valori diferite; perfect instalată în toate registrele limbii este locuțiunea copulativă *precum și*.

În principiu, utilizarea pe scară largă a cuvântului *precum*, ca adverb de comparație (*spune totul precum ție*), conjuncțional (*face precum a vrut*) și chiar prepozițional (*face precum tine*) corespunde unei logici a evoluției limbilor: se știe că unele cuvinte se gramaticalizează, devenind simple instrumente lingvistice, cu formă scurtată și sens tot mai abstract. Așa au devenit anumite adverbe prepoziții și conjuncții, așa s-au transformat treptat unele pronume în articole. Fenomenul continuă: locuțiuni și compuse noi, care au luat locul celor vechi, avînd avantajul pregnanței, al posibilității de reliefare, tind să ia același drum al gramaticalizării. Adesea diferența e de lungime a corpului sonor. *Precum* e un cuvînt bisilabic, accentuat, deci ajută deocamdată la scoaterea în relief a unei relații: *precum în cer, așa și pe pămînt*. O alăturare de elemente este mai puternic marcată de *ca și* - cu atît mai mult de *precum și* - decît de un simplu *și*; nu e de mirare că locuțiunea *precum și* este folosită în stilul juridic și administrativ, din nevoia de subliniere a tuturor elementelor și de explicitare a relațiilor („Executivul a alocat finanțarea necesară pentru culegerea și prelucrarea datelor, *precum și* pentru publicarea rezultatelor”, gov.ro; „acestea sunt destinate pentru executarea apărării teritoriale, pregătirea și executarea mobilizării, *precum și* pentru sprijinul autorităților locale”, mapn.ro). Pe de altă parte, tocmai prin marca sa arhaică (în compusul sudat se poate recunoaște prezența formei arhaice *pre* a prepoziției *pe*), *precum* are șansa de a fi selectat într-un stil mai prețios, mai căutat, care tinde să revalorifice notele de solemnitate ale trecutului.

În fine, cred că mai e un motiv — deloc neînsemnat - pentru folosirea actuală a lui *precum*: adverbul apare ca un substitut pentru *ca* înzestrat cu avantajul de a nu produce cacofonii. Evitarea cacofoniilor a ajuns în ultimii ani o obsesie națională, exagerată și absurdă, în măsura în care duce la utilizarea distorsionată a unora dintre cele mai frecvente instrumente gramaticale, inevitabile în română:

conjuncțiile *ca, ci*, adverbul de comparație și prepoziția *ca*. Pentru a nu provoca temutele alăturări de litere și sunete (*ca, că, ce, ci* etc.), *precum* este folosit în contexte în care cu cîteva decenii în urmă ar fi fost total improbabil: într-un stil jurnalistic, în reproducere (sau traducerea) unor dialoguri spontane: „actrița Cate Blanchett l-a descris ca fiind dulce «*precum* ciocolata»”; „«Este *precum* ciocolata - e încântătoare și minunat și așteptăm să jucăm împreună de mult timp», a declarat actrița” (softpedia.com). În declarațiile unui sportiv, se observă alternanța dintre *precum Collina* și *ca Zidane*: „apoi s-a legat de fotbalisti «Jucătorii au pretenția ca noi să arbitram *precum Collina* în ziua cea mai bună. Așa și noi ne dorim ca ei să joace *ca Zidane* în ziua lui cea mai bună” (Ziua

Constantin Toiu

PREPELEAC

File de istorie

(III)

Am avut noroc. Chiar foarte mult, dacă vreau să fiu obiectiv.

Curând, întreprinderea a devenit una din cele trei pe țară în care eu eram cel mai bombardat „procurist”.

Controlam facturile. Nu știam, nu realizam cât era de important. Până într-o zi, când mi-a ieșit ispita în cale.

Intrasem la „Șeful”, adică la tatăl meu vitreg, Aurel, să-l întreb dacă trebuia să întocmesc cecul pentru niște ascensoare sosite de la Viena.

Reprezentantul firmei aștepta în anticameră. Mai bine zis, fierbea... E drept că și zăbovisem nițel. Când a văzut că mă întorc și complectez cecul, m-a copleșit cu vorbe de recunoștință.

Nu le dădusem prea multă importanță. Dar, peste puține zile, omul a venit din nou, și, după ce s-a convins că sunt singur, a băgat un plic sub mapă, și a dispărut.

Astfel, mă puneam înaintea unui fapt împlinit... Lipsit de experiență, am deschis plicul. Așa, prosteste. În clipa aceea, tocmai intra „Șeful”. Adică taică-meu vitreg. Eram pierdut. Niciodată nu m-ar fi crezut dacă-i spuneam că nu știam ce era în plic. Erau bancnote noi-nouțe. De câte 2000 de lei. Douăzeci și cinci. Mă pomenisem deodată așa dar cu cincizeci de mii de lei. Salariul meu pe cinci luni. Am ascuns repede banii în fundul sertarului. Și am rămas pe gânduri...

Nu mă simțeam prea bine. Un tânăr medic care primește plicul pentru primul chiuretaj (clandestin) m-ar înțelege... Dar, curând, prin forța împrejurărilor, aveam să mă întâlnesc cu alte... plicuri.

La șantierul din Constanța, de pildă, se consumau prea multe cauciucuri la kilometru de piatră transportată.

Aurel, tatăl vitreg, șeful, mi-a spus, într-o zi: Băiete, te însărcinez să vezi... să afli... cine ia „șperțul”.

De la cariera noastră transportam cu camioane și remorci blocuri enorme și le aruncam în mare. Construiam un dig despre care s-a ocupat un ziar-pistol. Ne-a șantajat cu succes. Dar asta, mai târziu. Deocamdată am constatat că pneurile Pirreli nu rezistau sarcinei. Explodau în cruce. Asta îi explicam reprezentantului firmei americane Goodear. Era un tânăr din Akron SUA, pe care l-am cunoscut la bar, la Atheneu. Numai firma lui fabrica pneuri care rezistau la douăzeci de tone. Dar costă! — mi-a spus. Că să ne faci o ofertă... Dacă se face, a zis, n-am să te uit. **It's up to you!** i-am răspuns, (depinde de d-ta). Scurt și cu efect imediat.

Tânărul n-avea maniere europene. A intrat la Șef, la patron, au discutat, nu mult, și i-a întins mâna.

Aurul la ei nu prea era obișnuit. Se lucra direct cu dolari și pe față, la vedere.

De atunci știu ce înseamnă un comision cinstit, fără a părea un șperț sordid, necuvenit, și cu urmări benefice, oneste.

Totul pe știință, pe știute în general, cu acordul conducerii și cu admiterea clientului. Contabilul, care își dădea seama, și care era obișnuit cu ciubucuri, își mânca trabucul în gură.

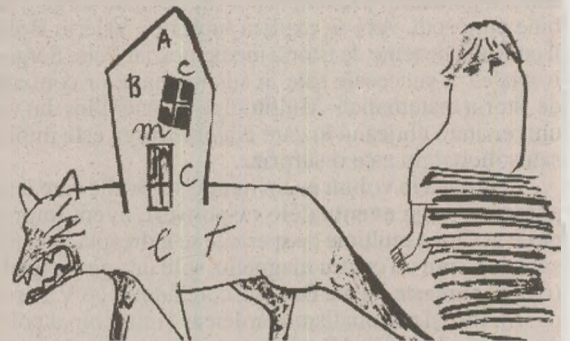
Înțelegea, însă era peste el și peste tertipurile lui mărunte și cu avizul bosului... **How do you do, Boss?!...**

Rodica Zafiu

PĂCATELE LIMBII

Precum

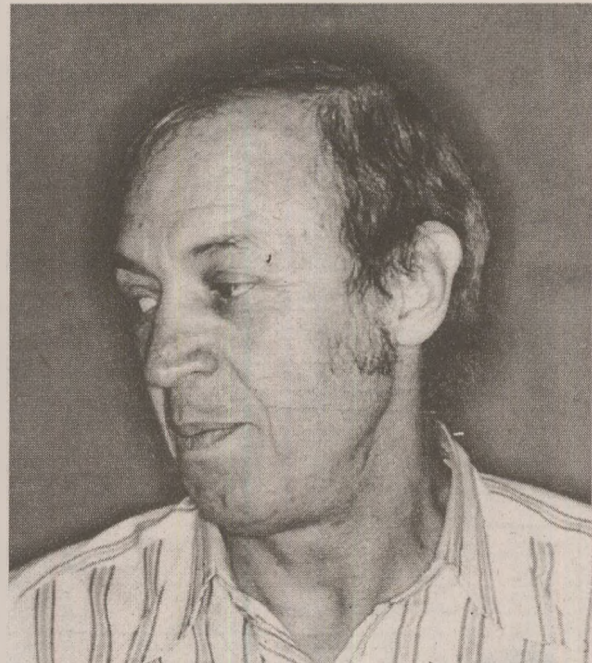
18.05.2006). Evident, așa cum se întîmplă în cazul lui și parazitărilor din *ca și coleg, ca și doctor*, de la evitarea cacofoniei se ajunge ușor la o extindere a uzului, chiar dacă nu mai există nici un risc de cacofonie: „Teroriștii se înmulțesc *precum* iepurii” (*Gardianul*, 15.05.2006); „România a început să atragă *precum* un magnet pe investitorii imobiliari din Europa” (europeanhouse.ro). Un semn al extinderii e apariția (încă destul de rară) a lui *precum* prepozițional urmat de un pronume în acuzativ: „Dacă se credea *precum mine* sau chiar mai buni, le doresc viața mea Succes!” (argesanu.go.ro); „observi, sper, că m-am folosit apelative, *precum tine*, fiindcă în momentul sigur ai pierde” (fanclub.ro); „Lasă vrăjeli din genul ăsta că doar cei cu înțelegerea mai deschisă *precum tine* le pot înghiți!” (forum.softpedia.com). *Precum* apare supărător de des în traduceri: „«tot ce am vrut a fost să dovedesc că cineva atât de mic *precum* mine, se poate lupta cu o corporație gigant», a scris Rowe pe site-ul său” (apropo.ro). Se pare că spaima de cacofonii pătrunde și în textele folclorice (deocamdată în cele mai curînd parodice): „«Cu Programul Fermieru', țaranu' să trăiască *precum* boieru'!» le-au colindat urătorii ministrului Flutur și oaspetelui său, premierul Tăriceanu” (*Gândul*, 22.12.2005).

in memoriam

Grafica americană. *Un portret al Americii*, Buc., 1976, *America Latină, sugestii pentru o galerie sentimentală*, Buc., 1984, *Dreptul la memorie, în lectura lui Iordan Chimet*, Vol. I-II-III, Cluj, 1992, *Momentul adevărului*, Buc., 1997, *Cică niște cronicari duceau lipsă de șalvari*, Buc., 1999, *Elys. In Imaginaria*, Buc., 1999, *Exil*, versuri, Buc., 1999, *Dosar Mihail Sebastian*, Buc., 2000, *Cele două Europe, cele două Români*, Buc., 2004, *Cartea prietenilor mei*, Buc., 2005. A tradus din lirica lui O. Elitis și a lui M. Ende.

În vasta deschidere a acestei opere cititorul remarcă aplecarea constantă a poetului — căci, în primul rând, Iordan Chimet a fost un original, admirabil și autentic poet! — către lumea fantasmatică a copilăriei, a vârstei inocentei care percepe mediul înconjurător în culorile cele mai vii, aspectările cele mai secrete, lucrurile și ființele în raporturi de comunicabilitate, cu cele mai neașteptate și enorme metamorfoze, termenul de lamento sub care se înfățișează cele mai multe din poeziile sale (volumele *Exil* și *Lamento pentru peștișorul Baltazar*) însemnând mai degrabă o notație muzicală, prin asimilație. Poetul a scris, astfel, un *Lamento* pentru o după-amiază simplă, un *Lamento* cu o pălărie galbenă, un *Lamento* pentru noi cei de pe ape, un romantic *Lamento* pe o bancă din vechiul scuar. Celui ce pleacă departe de vechiul oraș

perioada maximei închideri, citit, publicat, premiat pentru manuscrise xeroxate acolo sosite pe tainicele căi ale prieteniei. *Exil* a putut, prin urmare, apărea dincolo de hotare, cu ilustrații și în mai multe limbi, într-un excepțional lanț al solidarității artistice. În galeria ilustratorilor săi se numără glorioase nume: Odysseas Elytis, laureat al Premiului Nobel pe anul 1979, Claude Aveline, Richard Bach, american, Emilio Breda, poet argentinian, Raul Soldi, "nume sacru al picturii argentine, dar și al artelor secolului XX", José Garcia Ocejó, Juan Soriano, personalitate de prim plan a școlii mexicane contemporane, Hector Poleo, lider al picturii din Venezuela. În schimb, poetul le-a dedicat magnificul album al artelor plastice din America Latină.

De-a lungul a optzeci și doi de ani de viață, Iordan Chimet, trăind retras într-o lume a aventurilor formelor, culorilor, sunetelor, în perpetua lor translație ce preschimba peștișori roșii răfăciți pe bulevarde în baleeeeeene uriaaaase, dacă nu în zglobii veveřițe purtătoare de pălării, ne-a invitat să ne redescoperim pierduta copilărie, spre a redeveni noi înșine, înainte de păcat.

Lamento-ul său este unul al purității. Dedicat prieteniei a fost un om de excepțională radiație a căldurii umane. Ultimul lui volum *Cartea prietenilor mei*, pe care l-am recenzat în **România literară** învederându-i mesajul testamentar, trimite la prietenii care l-au precedat în trecerea dincolo: Nicolae Steinhardt, G. Tomaziu, Margareta Sterian, George Ciorănescu — dintre conaționali.

"Pentru autor, mărturisirea Iordan Chimet, clipa aceasta finală este nu numai o sacră datorie, dar și șansa unei mari bucurii — de-a putea rosti la masa recunoștinței numele tuturor celor care mi-au făcut posibilă feerica aventură a existenței: miracolul de a nu fi singur, de-a fi obținut darul cel mai de preț, prietenia." Și cu modestia lucidității: "Tot ce am putut face cu mijloacele mele — prin forța împrejurărilor atât de firave — a fost să apăr, în cărțile pe care am reușit să le public, ca și în viața de fiecare clipă, care apare și trece — ideile de prietenie, loialitate și solidaritate umană pe care lumea copilăriei mele mi le-a înfățișat drept temelii existenței."

Bănuiesc că a plecat dintre noi nu într-un totul increzător în șansele viitorului: "Nu știu, desigur, cum va arăta Lumea de Măine pe care o evoc, deseori cu neliniște și speranță. Am încercat să-i scrutez posibilă imagine viitoare pe o hartă mentală, nu am reușit." Un sfat, însă, ne-a transmis: "Ar trebui să ne întrebăm, dacă nu cumva în aceste tije gracile și firave, aplecate la pământ de cele mai ușoare adieri ale istoriei, a înscris divinitatea legile mântuirii familiei umane."

Barbu CIOULESCU

Desen de Done Stan

S-a stins din viață poetul, eseistul, istoricul de artă și expertul în cinematografie Iordan Chimet, ultimul reprezentant — aici în țară — al generației numită a războiului, eminent scriitor și om de caracter în deceniile tuturor compromisurilor, iar în anii din urmă lucid scrutător al fenomenelor care au caracterizat începuta și dureroasa trecere a României către o democrație autentică, spre integrarea europeană.

Născut la 18 noiembrie la Galați, într-o familie de intelectuali locali, a urmat studii universitare, absolvind Facultatea de Litere și Filosofie din București în anul 1948 și Facultatea de Drept a aceleiași Universități din București în 1957. Debutând în ziarul "Vremea", în anul 1943, a fost prezent în presa democratică a anilor imediat următori încheierii celui de al doilea război mondial, colaborând cu versuri și traduceri la "Revista Fundațiilor Regale", la "Caietele de poezie ale Revistei Fundațiilor Regale", la "Revista româno-americană" și la ziarul "Dreptatea". După interzicerea acestor publicații, în anul 1947, Iordan Chimet a fost exclus din viața literară a țării aproape două decenii. Timp în care volumul său de versuri, intitulat *Exil*, a circulat în manuscris în țară și străinătate, unde a și fost tradus.

În anul 1947, dimpreună cu Vladimir Streinu, Constant Tonegaru, Pavel Chihai, soții Fratoșteanu și abatele Barral, a înființat Societatea culturală Mihai Eminescu, organizație secretă cu scopul ajutorării morale și materiale a victimelor terorii comuniste. Medicamente, alimente și îmbrăcăminte sosite din Occident prin mijlocirea bisericii catolice au fost distribuite în București și provincie. Încercarea de a trimite medicamente luptătorilor din munți a dus la arestarea mesagerului, Teodor Mihadaș și a lui Constant Tonegaru, la trecerea organizației într-un regim de așteptare. A fost o tentativă unică în felul ei de solidaritate socială, într-un moment istoric net defavorabil.

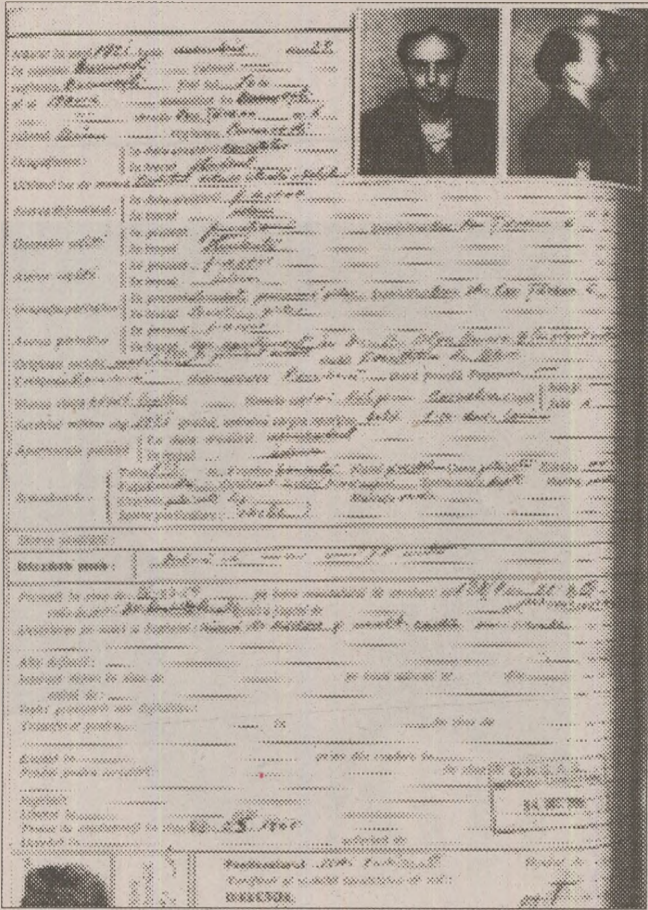
La începutul perioadei, în termeni convenționali numită de destindere, Iordan Chimet a deținut postul de redactor la "Gazeta literară" între anii 1964-1968, lucrând apoi, scurtă vreme, la televiziunea română, în cadrul unor scenarii pentru copii, al unor filme de desene animate, pentru ca din anul 1970 să-și câștige existența exclusiv din munca intelectuală, publicând versuri, studii de cinematografie, scenarii cinematografice, antologii, într-o activitate continuă, reprezentând lucrările: *Western. Filmele Vestului îndepărtat*, Buc., 1966, *Comedia burlescă*, Buc., 1967, *Lamento pentru peștișorul Baltazar*, Buc., 1968, *Câte-o găză, câte-o floare, câte-un fluture mai mare*, Buc., 1970, în mai multe ediții, *Eroi, fantome, șoriceii*, Buc., 1970, *Închide ochii și vei vedea Orașul*, Buc., 1970, în mai multe ediții, Premiul Uniunii Scriitorilor din România, *Cele 12 luni ale visului*. O antologie a inocenței, Buc., 1972, *Baladă pentru vechiul drum*, Buc., 1976,

"luminile se pierd în zare/ noaptea se hrănește cu noi/ și ca un cântec de dragoste oceanul murmură în depărtare".

Îndrăgostit de acest vechi oraș, pe care-l vezi numai închizând ochii ("acuma știu că nimic n-a fost în zadar/ și apele către mine mă-ndreaptă/ copilăria și casa și vechiul oraș în mine așteaptă/și tot ce la capătul lumii așteaptă"), într-o geografie cu regnuri fantastice, Iordan Chimet, probabil cel mai tipic reprezentant a ceea ce critica marxistă dâmbovițeană numea evazionism, a creat, îndubitabil, sub stelele unei imense sete compensatorii. Una de natură să-l poarte în cercurile crescânde ale unei fabuloase planete, fără nici un contact cu cenușia lume a artei angajate — tocmită, cum o numea Vladimir Streinu. Momentul debutului său liric a consumat cu o scurtă renaștere a suprarealismului, cu care a evoluat în atingeri și despărțiri.

Încă de la primele sale manifestări, Petru Comarnescu remarca la Iordan Chimet calitatea de a introduce noi tipuri de metaforă în poezia noastră modernă. Structural, poetul se înrudeau cu grupul de la Kalende, cu Mihai Crama, Constant Tonegaru, Mircea Popovici, impenitenți evazionști la rândul lor și navigatori pe oceane imaginare. Ca și ei, dar într-o măsură mai accentuată, recurgea la acele procedee suprarealiste dezmembratoare ale coeziunii discursului liric tradițional, și asta mergând până la cultivarea unui soi de limerikuri, pe o scală însă cu mult mai întinsă. Dintru început, Iordan Chimet fie s-a statornicit în lumea inocenței infantile ce vede totul sub unghiul miracolului, al comunicării regnurilor, al dominației simbolurilor, fie nici n-a ieșit din voluptuoasa vârstă când zefirele vieții te poartă pe brațe. S-a afirmat, totuși, că opera lui lirică ar fi efectul unui superior mimetism, de un savant rafinament. Dar ar însemna să confundăm un temperament cu o strategie, un destin cu un meșteșug, un mesaj cu o cusătură. În imposibila confruntare între poezia ca act volitiv deliberat și premeditat în toate resorturile ei și poezia ca triumf al unor obscure, intime, eliberatoare stări și elanuri, în parte doar cunoscute autorului.

Ajungem, în acest punct, la esențiala particularitate a omului, retras, secret, rezistent la infiltrări și totodată colocvial într-un grad rar întâlnit. Numim în Iordan Chimet poetul român cu cea mai importantă corespondență în

Din dosarul P/336 „Constantin Noica și alții”, vol. I citim din „Ordonanța de punere sub învinuire” de la fila 271 (14 aprilie 1959): „Pillat C. a primit din străinătate materiale cu un intens caracter contrarevoluționar, introduse clandestin în țară, în care se instiga la comiterea de acțiuni împotriva regimului și se propaga reinstaurarea în țară a vechiului regim capitalist, [...] le-a difuzat în rândul elementelor ostile regimului cu care a purtat intense discuții dușmănoase [...] în care elogia modul de viață occidental și propaga declanșarea unui război [...]. Din ura ce o avea față de orînduirea democrat-populară din R.P.R., Pillat Constantin a conceput și redactat mai multe materiale cu conținut contrarevoluționar pe care le-a difuzat.”

Răspunsurile lui Dinu Pillat la ancheta din 26 februarie 1960 lămuresc pe cei ce nu cunosc ce se ascunde sub aceste acuzații care, dacă nu ar fi provocat tragedii și nu ar fi sfîșiat vieți, ar fi fost de-a dreptul hilare. Să revenim:

- „materialele pe care le difuzase” cu conținut așa-zis contrarevoluționar erau... doar unul și anume prefața antologiei „Poezia română în exil” scrisă de Vintilă Horia;

- crezînd într-o autonomie a artei „a comentat evoluția literaturii din R.P.R., în sensul că nu a existat o reală libertate a scrisului, și că această literatură este, după normativ, falsă, neautentică, deci nevalabilă”.

- Dinu Pillat recunoștea că apreciază „scrierile lui Cioran Em. și Eliade M.” și că participa la cenaclurile lui Barbu Slatineanu unde-i întîlnea pe V. Voiculescu, Vladimir Streinu, Șerban Cioculescu, Alice Voinescu;

- „împreună cu Paleologu Alexandru s-a manifestat împotriva teroarei comuniste.”;

- împreună cu Arșavir Arterian a discutat despre contrarevoluția din Ungaria ca despre o revoltă legitimă a poporului maghiar.

Celebrul proces al intelectualilor intentat „Lotului Noica-Pillat” a fost o înscenare. Securitatea a fost regizorul. Au fost grupate aici persoane care nu se cunoșteau. Trebuia dată o lecție, partidul comunist și regimul „democrat-popular” găsiseră modul de a da lovitură de grație celor mai luminate minți, celor mai de viitor personalități afirmate în România a căror structură universală putea da roade oriunde în lume. „Capii” lotului erau socotiți Constantin

Noica și Dinu Pillat. Mai făceau parte din lot, N. Steinhardt, Alexandru Pelologu, Vladimir Streinu, pe lângă mulți alți intelectuali de formații diferite.

De altfel, în **concluziile de învinuire** pentru Dinu Pillat, putem citi: „își împletește activitatea instigatoare cu activitatea contrarevoluționară a lui Noica Constantin și a complicilor săi. Ei sunt socotiți capii grupului”. Și mai departe: „Consolidarea continuă a regimului nostru, realizările pe drumul construirii socialismului, a făcut să crească ura învinuiților Noica C. și Pillat C. și a complicilor lor și ca urmare și-au intensificat activitatea contrarevoluționară [...] fiind dușmani ai luptei și realizării poporului muncitor, străini de interesele patriei.”

La 1 martie 1960, Tribunalul Militar „delibera în secret asupra culpabilității și aplicațiunii pedepsei în cauza privitoare pe Pillat C. trimis în judecată pentru crima de trădare de patrie pedepsită și prevăzută de art. 194/cod penal pentru crima de uneltire contra ordinii sociale”. „În numele poporului” Tribunalul „condamnă pe Pillat C. la:

- 25 de ani muncă silnică, la 10 ani degradare civică și i se confiscă în întregime averea personală pentru crima de uneltire împotriva ordinii sociale.

- 15 ani temniță grea pentru crima de trădare de patrie [...] în care se includ și faptele sub calificarea din art. 194/2 cod penal. În baza articolului 191, condamnatul va executa pedeapsa cea mai grea adică 25 de ani muncă silnică, 10 ani degradarea civică și i se confiscă în întregime averea personală.”

Dinu Pillat, arestat în noaptea de 25 spre 26 martie 1959 și depus în arestul Malmaison, și-a făcut închisorile la Jilava și Gherla. Dar să revenim la Dosarul P/336 „Constantin Noica și alții” — A.C.N.S.A.S., mai întii la volumul I unde, la fila 204 găsim Ordonanța de reținere din 24 martie 1959 (M.A.I. — Direcția de Anchete Penale) emisă de anchetatorul penal de securitate și la fila 205 — Mandatul de arestare nr. 128/P din 26 martie 1959 în care „În numele legii și al poporului” anchetatorul penal de securitate din Direcția Anchete Penale M.A.I., „întrucît fapta sa se califică crimă”, ordonă arestarea lui și depunerea în arestul M.A.I.

Mai concludent, deschis comentariilor și unor concluzii amare mi se pare, însă, volumul 14 al aceluiași dosar P/336. În acest volum sunt o parte din dosarele de penitenciar ale celor din lotul „Noica-Pillat”. Tot aici se află dosarul de penitenciar al lui Dinu Pillat.

Comentariul care se impune este, înainte de toate, cel legat de starea fizică a scriitorului. Anii '50 erau tulburi pentru intelectuali deoarece aveau antecedente în „regimul burghezo-moșieresc”. Cei mai mulți duceau o existență precară. Prost hrăniți, mizerabil retribuți, majoritatea erau măcinați de boli cronice, de maladii grave (care adesea duceau la deces); tuberculoza — boala lipsurilor și a sărăciei — făcea ravagii. Așa încît, cei ce urmau să fie pedepsiți de puterea comunistă pentru „vina” de a gândi liber, intrau în temnițele groazei bolnavi și subreziți de mijloacele de trai precare. Dinu Pillat este victimă înainte de temniță. În trupul lui tuberculoza își va face loc surd, profund și total. Pe lângă chinurile și brutalitățile vieții în închisoare își va purta propriul trup chinuit de boală ca pe o povară. O vom dovedi cu documente.

Revin la Dosarul de penitenciar Pilat (sic!) I. Constantin din Dosarul P/336 vol. 14 din A.C.N.S.A.S.

Începutul, abrupt și bogat în informații năucitoare: **pe coperta I:** închisorile pe care le-a îndurat și numerele matricole purtate:

1. M.A.I. - Închisoarea „B”
  2. Jilava 4/3.03.1962
  3. Gherla 344/1962
- Nr. dosarului: 281/1959
Numele: Pilat (sic!) I.
Prenumele: Constantin

Mandat de e
Nr. 138/60
Noi Colonei de justiție
Tribunale Tribunalului Militar al Re
hotărîrea nr. 24 din

scriitori

DINU

„15 ani
temniță grea
pentru crima
de trădare
de patrie”:
deținutul
nr. 344/1962

MINISTERUL AFACERILOR INTERNE
FORMAȚIUNEA 0606 GHERLA

R E F E R

privind deținutul c.r.
Ini Ioan și Maria, născ.
pentru uneltire, pedeap.
18.03.1984.-

Susnumitul
anul 1944.-De la 05.08.1962
alului Formațiunii 0606 Gher
subolavioulă bilaterală fi
In prezent
reutate (In prezent are 62 k
ste inapt de muncă.-

Gherla, la 2
Medic dir
Dr. Baumga

a pedepsei

C.N.S.A.S.
SERVICIUL CERCETARE

04. DEC. 2005

1960

a D. Adrian

targ

1960

195... Tribunalul

iva CNSAS

PILLAT

Nume false, porecle: Dinu
Prevenit de la data: 26 martie 1959
Condamnat la data: 01.03.1960

Interiorul copertii I a dosarului:

Prevenit (arestare preventivă - n.n.) 26.03.1959
- Stînga jos — amprentă digitală și semnătura.
Penitenciarul M.A.I. - închisoarea B —

În ordine cronologică, la fila 215 găsim, pe verso formula dactiloscopică care conține amprente de degetelor ambelor mâini, luate la M.A.I. închisoarea B la 28.03.1959.

Dosarul conține multe referințe medicale ce dovedesc gradul avansat de boală în care se afla Dinu Pillat. Prima dovadă a prezenței tuberculozei apare în dosar la 16 ianuarie 1960, dată la care era internat la Spitalul Văcărești pentru a fi examinat radiologic „în baza diagnosticului T.B.C.”. Peste trei luni, la 3 aprilie 1960, pe un Referat medical scrie în stînga, jos „arestat c.r. (contrarevoluționar — n.n.), pentru ca pe 17 aprilie în urma unui „examen pulmonar” să se constate: „T.B.C. fibronodulară superioară bilaterală, suspect ulceratie subclaviculară stîngă. Radipleurită largă dreapta”. Concluziile medicale sunt grave, bolnavul - într-o stare avansată de neputință și de suferință. Cu toate acestea pedeapsa continuă nestingherită. Implacabilă. Ca destinul.

Documentul de la fila 208 a dosarului P/336 volumul 14, emis de Tribunalul Militar al Regiunii II Militară - București — Dosar 102/1960 reprezintă Mandatul de executare a pedepsei nr. 138/60 din 14.04.1960 unde „Pillat I. Constantin [...]” a fost condamnat la 25 de ani muncă silnică și la 15 ani temniță grea [...]. Conform art. 101, c.p. (cod penal — n.n.) execută 25 ani muncă silnică deoarece împreună cu alții în perioada 1945-1958 a desfășurat activitate de propagandă și agitație pentru schimbarea ordinii sociale existente în stat atât în discuțiile purtate cu ocazia întrunirilor organizate în mod clandestin cât și prin scrierile cu conținut contrarevoluționar redactate de el și Noica Constantin. De asemenea și expediat în Occident unui serviciu de spionaj imperialist informații tendențioase și calomnioase cu privire la situația din R.P.R.

[...]

Executarea pedepsei începe la 27.03.1959 și expiră la 19.03.1984.”

Fila 193 conține Fișa medicală pentru deținuți emisă de Formațiunea (penitenciarul — n.n.) Jilava. Data completării fișei: 9 martie 1962. Conținutul acestei fișe spune totul despre felul în care Dinu Pillat și-a dus închisorile, munca silnică, anchetele, torturile, frigul, foamea, umiliința. Tragismul ei reiese din fiecare rînd medical, fără comentarii patetice. Citim:

„Antecedente contagioase: T.B.C. pulmonar bilateral din 1944. Neagă maladiile infectocontagioase.
Diagnostic — T.B.C. pulmonar bilateral.
Aptitudini de muncă - Inapt de muncă.
Verso: Examen clinic: T.B.C. pulmonar evolutiv.”

Fila 196: Un alt Buletin radiologic nr. 664 din 27 martie 1962 emis de Formațiunea (penitenciarul — n.n.) Jilava — M.A.I.

Serviciul Sanitar exprimă rezultatul examenului radiologic de la acea dată:

Micronoduli apical dreapta
Leziuni fibronodulare subclaviculare bilateral cu bule de emfizem

Leziuni fibroase hilar și parahilar dreapta.

Boala avansă cu repezițiune în toate formele ei posibile, cu noduli, leziuni fibroase, emfizem, cuprinzîndu-i și zdrobindu-i plămîinii pînă la clavicule... *

La fila 198 a dosarului de penitenciar se află o Adeverință-caracterizare emisă la 21 ianuarie 1964 de Comandantul Formațiunii Gherla (căpitan Trocaru Petre). Începe să se ivească o geană de lumină. Conform Decretului 511-1964.

Dinu Pillat urma să fie „eliberat prin grațierea

ROMANIA POPULARA ROMINA

SECRETUL AFACERILOR INTERNE
N. M. 0123/B

Directorat. Serviciul. Unitatea

73 din 18-7-1961

CĂTRE
PENITENCIARUL VĂCĂREȘTI
- Spital -

Trimitas prin delegati nostri pe
scutit la P.C. el. 20 pentru a
i se face de către medicul specialist un
consult radioscopic.

Menționăm că cel în cauză va fi
însoțit pe tot parcursul de către dele-
gați noștri, iar după consultație va fi
readus înapoi la M.A.I.

SĂRUL
Lt. Col. Bl...
BIBOU

11-11-1961
Secretul cu P.H.
L. ni s-a dat cuib
P.H. Anghel
Bucuresti

restului de pedeapsă”. Dar să spicuiem din această Adeverință-caracterizare: „Pedeapsa de 25 ani m.s. (muncă silnică - n.n.) i-a fost dată pentru faptul că împreună cu alții în perioada 1945-1958 a desfășurat activitate de propagandă și agitație pentru schimbarea ordinii sociale existente în stat atât în discuțiile purtate cu ocazia întrunirilor organizate clandestin cât și prin scrierile cu conținut contrarevoluționar redactate de el și Noica Constantin. De asemenea a redactat și expediat în Occident unui serviciu de spionaj imperialist informații tendențioase și calomnioase cu privire la situația din R.P.R.

A trecut prin penitenciarele Jilava și Gherla.

[...]

Deținutul suferă de T.B.C. pulmonară subclaviculară bilaterală-fibronodulară, duodenită cronică. Este inapt de muncă.”

Final previzibil: la fila 191.

Adresa formațiunii (penitenciarului — n.n.) Gherla (ultima închisoare a scriitorului — n.n.) nr. 0606 nr. 3950 din 28 iulie 1964 făcea „cunoscută eliberarea lui Pillat Constantin [...]” profesia cercetător. A fost deșus la data de 26.03.1959 în baza mandatului de arestare nr. 138/1960 emis de T.M.R. II Buc (Tribunalul Militar Regiunea a II-a București — n.n.) fiind condamnat la 25 de ani m.s. (muncă silnică - n.n.) prin sentința penală nr. 24/1960 a Tribunalului — T.M.Reg. II M. București, pentru uneltire, articol 209 c.p. (cod penal — n.n.).

S-a eliberat prin grațierea restului de pedeapsă conform Decretului 511-1964.”

Este de subliniat faptul că de la eliberarea Adeverinței-caracterizare din 21 ianuarie 1964 necesară la eliberarea din închisoare, pînă la 28 iulie 1964 „cînd se făcea cunoscută eliberarea lui Pillat Constantin” trecuseră 6 luni...

Dinu Pillat a mai trăit pînă în 1975. După spusele soției sale, Cornelia Pillat, era un „mare senior”. Născut într-un palat, nu și-a arătat, mai tirziu, suferința regretînd farmecul Miorcanilor sau frumusețea Balcicului, locuri scumpe inimii sale. L-am cunoscut în anii '70. N-aș fi bănuat niciodată, cunoscînd acel domn distins și gentil, că traversase infernul și că se salvase din el. Trăia, deși trecuse prin suferinți ce-i arătasera măcar un obraz al morții...

Ioana DIACONESCU

DIGAL

Constantin, fi
09.1921, condamnat la 25 an
la 26.03.1959, expiră la

ufere de tbc. pulmonară din
nat la soția de tbc. a spi
gnosticul de tbc. pulmonară
ară, duodenită cronică. -
re generală bună, crește în
a lui merge spre stabiliza

1964.

C.N.S.A.S.
SERVICIUL CERCETARE

04. DEC. 2005

literatură

Fericită întâlnire

Ceva ce mie mi s-a întâmplat nu prea demult, când am împlinit o vârstă așa-zis rotundă, i se va întâmpla acum și Adrianei Bittel, tot la aniversare. Va avea surpriza de a descoperi, în numărul de față al **României literare**, aceste pagini de *laudatio*. Au fost pregătite în mare secret, cum s-a procedat și în cazul meu. Cu deosebirea că de această dată m-am numărat și eu printre complotiști. Și mai este o deosebire. Eu aș fi consimțit poate, până la urmă, să fie publicat grupajul acela de texte în care eram firitisit, ceea ce Adriana, în ce o privește, nu ar fi admis nici în ruptul capului. Sunt sigur de aceasta. Cine o cunoaște cât de cât îi știe discreția absolută de sine, o trăsătură a firii și o normă de conduită de la care nu ar abdică niciodată. Trebuia deci să fie pusă, cum a și fost, în fața faptului împlinit.

Dar să trec de mica introducere pentru a spune măcar ceva despre spiritul critic al colegei noastre, o însușire care îi marchează decisiv, după mine, personalitatea. Unii, luându-se după aparențe, poate se vor mira de ce spun.

Nu în ultimul rând, îl vedem manifestat, acest spirit critic, în literatura Adrianei Bittel, chiar dacă este filtrat deseori de emoție și de sentimentul compasiunii umane. Cu dreptate s-a vorbit despre duhul cehovian al prozei sale, care unește empatia cu observația lucidă, lirismul cu notația realistă cât se poate de exactă, incisivă. Nu pot intra acum în amănunte privitoare la opera epică a Adrianei Bittel, dar spiritul critic mi se pare a fi unul din elementele care o structurează.

În lungul răstimp de când suntem colegi, au fost nenumărate ocaziile de a mă convinge că spiritul critic al Adrianei Bittel funcționează impecabil și în materie de judecăți literare. Cîțitoare pătimașă, devorantă, a literaturii la zi (mă tem că îi place chiar mai mult să citească decât să scrie, dar mai cunoaștem astfel de cazuri), Adriana Bittel „controlează” piața editorială dintr-un punct de perspectivă valorizator. Execută iuți expertize estetice și ne anunță prompt rezultatul: bun sau rău, sau și bun, și rău, sau mai degrabă bun decât rău, sau invers. Sunt și momente când ne vestește evenimente. La urma urmei este cazul să se știe: pentru redacția noastră Florina Ilis, prozatoarea-revelație a ultimului an literar, este descoperirea Adrianei Bittel. Citiți *Cruciada copiilor*, ne-a spus, este o carte extraordinară, citiți și vă veți convinge. Am citit-o și ne-am convins.

La Adriana Bittel, spiritul critic, inteligența și competența literară se întâlnesc cu generozitatea. O fericită întâlnire.

Gabriel DIMISIANU

De ce o iubim

Pentru că e o minune de om.

Pentru că e o paticică din **România literară** și pentru că, pe vremuri, a fost ani de zile corector aici, fără să se plângă sau să facă cine știe ce compromis ideologic ca să nu mai fie,

pentru că a fost mult timp *Cronicarul en titre* al ultimei pagini, căreia i-a impus un stil și o directețe, pentru că a fost și este un redactor răbdător și cu fler și e ministrul nostru de Externe.

Pentru că ține cu binele și cu bunii.

Pentru că bucuria ei cea mai mare este să citească și nu începe nici o carte fără s-o ducă la capăt.

Pentru că descoperă noi talente.

Pentru că influențează (corect) premiile revistei noastre.

Pentru că e conștiincioasă și draguță cu lumea, dar, când se supără,

nu se sfiește să spună vorbe tari..

Pentru că e emotivă când vorbește în public, dar e cu atât mai convingătoare.

Pentru că nu lipsește niciodată de la ședințele redacției, își spune fără menajamente părerea, iar părerile ei sunt întemeiate.

Și pentru că are fototecă (obținută prin tot felul de mijloace) cu chipurile scriitorilor.

Pentru că și dacă bea bere fără alcool amețește, dar nu se îmbată cu apă rece.

Pentru că nu uită zilele de naștere și nici alte ocazii festive și pentru că face cadouri „unicat mondial”...

Pentru că are despre suferință o concepție dostoevskiană.

Pentru că știe câte ceva despre cele mai cumplite lucruri, dar le ține pentru ea, ca să nu-i împovăreze pe ceilalți. Și are curaj.

Pentru că râde ușor și cu plăcere.

Pentru că are gust. Și dezgust.

Pentru că seamănă cu doamnele de secol 19.

Pentru că admiră cu pasiune și pasiunea ei e literatura, iar cronicile ei din *Formula AS* sunt numai la cărți care îi plac.

Pentru Toma și pentru Tommy ai ei (pentru care ce nu face?), pentru promisiunea făcută tatălui ei. Și pentru bunica ei și pentru Iulia în iuliele ei și pentru Parisul ei cu întâlnire.

Pentru ochelarii ei de care nu se desparte și în dosul cărora ascunde priviri albastre pline de litere.

Pentru că e cea mai bună autoare de proză scurtă de azi de la noi și pentru că o iubesc toți câți o citesc (doar că se lasă greu, când i se cere să scrie).

Pentru că are personalitate, dar nu ține s-o afirme în orice clipă, iar orgoliul ei e atât de potolit, încât poate că nici nu e.

Pentru că de la ea înveți fără să-ți dai seama și fără să-și dea seama.

Pentru că e pură și dură, hamică și damică.

Pentru prietenii ei și pentru că nu e mondenă și nu-i place cînd e multă lume, pentru că, la Cafeneaua Einstein din Viena, s-a simțit ca-n sânul lui Avram.

Pentru că scrie caligrafic, cu creionul (ca Handke) și șterge cu guma (ca-ntr-un poem de Henri Michaux).

Pentru că fără ea nu s-ar putea imagina **România literară**.

Pentru că - și e vorba ei - e o minune de om.

Ioana PÂRVULESCU

O Hestia modernă

Am văzut-o o singură dată supărată. În timpul unei ședințe de redacție, cînd, intrînd în dispută cu Nicolae Manolescu, Adriana Bittel, pentru a evita o ceartă provocată de irascibilitatea crescîndă din aer, s-a ridicat brusc de la masă și a părăsit încăperea. Efectul acestei ieșiri neprevăzută a fost cu mult mai mare decît cel pe care l-ar fi avut o ceartă propriu-zisă: Nicolae Manolescu a pus capăt ședinței, simțînd el însuși că, prin tulburarea Adrianei Bittel, ceva din atmosfera încăperii se tulburase în chip iremediabil. În plus, absența ei își amintea, asemeni unui loc lăsat vacant pe neașteptate, că o roțiță-cheie din angrenajul redacției lipsea. La următoarea ședință nimic din urma acelei coliziuni nu se mai regăsea în atitudinea celor doi. Redeveniseră membrii unei echipe cu a cărei soartă se simțeau prea solidari pentru a mai ține seama de amintirea unei neînțelegeri apuse.

Importanța pe care un om o are în colectivul redacțional al **României literare** se poate măsura după trei criterii: 1) influența pe care cuvîntul său îl are asupra lui Nicolae Manolescu; 2) numărul de oameni care, intrînd în redacția revistei, îi cer sprijinul; 3) atenția pe care i-o arată colegii. Judecat prin prisma acestor trei criterii, portretul Adrianei Bittel, arată astfel:

1) Adriana Bittel nu numai că are un cuvînt a cărui greutate afirmă greu — de intervenția ei depinzînd deseori ce titlu și ce fotografie vor apărea pe pagina întîi —, dar, în plus, are o autoritate aproape intimidantă prin dreptul de veto pe care îl are în cursul ședințelor. Dacă spune „Nu!” în privința publicării unui articol sau al cooptării unui nou autor în rândurile colaboratorilor, atunci lucrurile sînt încheiate: articolul va fi trecut pe linie moartă, iar colaboratorul va trebui să-și caute o altă revistă. Dar, pentru că e prea deșteaptă prin felul discret cu care știe să facă uz de această prerogativă, Adriana nu intervine în acest mod drastic decît atunci cînd simte că, dacă nu ar face-o, ceilalți ar săvîrși o greșeală. În mitologia greacă, zeița proteguitoare a unui loc sau a unui cămin purta numele de Hestia: era spiritul protector a cărui prezență influența în chip prielnic mersul lucrurilor. Adriana Bittel este o Hestia modernă al cărei lăcaș menit protejării este redacția **României literare**.

2) Cam jumătate din cei care trec pragul **României literare** o caută pe Adriana Bittel. Fiecare aduce un articol, o carte sau o nouă propunere editorială, într-o afluență omer ească al cărei ritm amenință deseori să se preschimbe într-o povară. Acestui ordaliu, Adriana Bittel îi face față prin exercitarea a două virtuți elementare: un instinct

Ada Bittel la aniversară

sigur privind valoarea literară a pretendenților și un fler psihologic infailibil. Adriana simte omul din fața ei după cîteva minute de discuție, iar diagnosticul pe care i-l pune în sinea ei are precizia unui verdict a cărui exactitate va fi confirmată de evoluția în timp a celui diagnosticat. Cîț despre instinctul literar, Adrianei nu îi trebuie decît o mostră minimă din scrisul unui om pentru a-i putea intui profilul.

3) Atenția pe care colegii i-o acordă se simte nu numai după frecvența cu care i se cere părerea într-o chestiune sau alta, („Ce zice Ada?”), ci mai ales în locul pe care îl ocupă la masa de ședință din biroul lui Manolescu. Există „scaunul Adrianei Bittel” și nimeni nu stă pe el în absența ei. Apoi, nici o ședință nu poate începe fără ca „Ada” să fie prezentă. În plus, ierarhia noastră se simte nu doar după scaunele al căror nume de botez este dat de cel al persoanei care îl ocupă, dar și în ordinea cu care intrăm în biroul lui Manolescu. Cînd Dimisianu face semn că „Începe ședința”, toți așteptăm ca Adriana Bittel, ridicîndu-se de la masa ei, să intre în biroul de ședință, pentru ca apoi, șirul fiind deschis, în urma ei să putem intra cu toții. Odată, așteptînd să înceapă ședința, Adriana mi-a mărturisit: „Aici e locul în care vin fără să am conștiința că merg la serviciu”.

Sorin LAVRIC

Misteriosul Cronicar

Înainte de a o cunoaște personal pe Adriana Bittel, în redacția **României literare**, eram deja familiarizat cu scrisul ei, în dubla calitate a acestuia, epică și critică. Nu de puține ori, contactul cu eul social al scriitorului român (vanitos până la egolarie, opac la critică și resentimentar față de cei ce nu îl laudă îndeajuns) reprezintă o experiență dezamăgitoare. Te întorci la paginile de literatură cu regretul că artistul inspirat care le-a scris are dimensiuni umane mici. Sunt destul de rari autorii capabili să iasă din cercul de cretă al propriilor obsesii și interese existențiale pentru a-i sfătui, îndruma, ajuta pe alții, pe cei care au într-adevăr nevoie de un sfat, o îndrumare, o mână de ajutor. Adriana Bittel ilustrează această specie pe cale de dispariție, făcînd binele cu un aer firesc, cu o modestie ea însăși pedagogică. Prozatorii mai tineri, aflați la debutul editorial ori într-o marginalitate ce-i ține în zona de penumbră a lumii noastre literare,

literatură

sunt sprijiniți de colega lor pe cât de consistent, pe atât de eficient. Cu un bun activism al (propagării) valorilor estetice, Adriana Bittel scrie despre ei și îi recomandă călduros în dreapta și-n stânga, îi susține în competiția premiilor și exultă la succesele lor. Nici un fel de calcul nu alterează compoziția gesturilor și atitudinii sale: ea nu așteaptă, ca alții, reciprocități avantajoase și nici nu-și cultivă o pepinieră de critici tineri din care să crească, viguroase, laudele viitoare. Îl evocă, mai degrabă, pe Marin Preda, cu luminosul pragmatism al directorului de la Cartea Românească: „Dacă are talent, monșer, he-he, atunci să-i punem o pilă!”

Talent are, cu carul, și binefăcătoarea lor. Dacă despre proza sa am scris mai pe larg cu altă ocazie, simt nevoia să spun acum câteva cuvinte și despre critica pe care o practică. Tobă de carte, cu lecturi întinse și aprofundate în varii domenii, Adriana Bittel știe să meargă drept la țintă, în miezul unei opere. Contextualizările, încadrările în epocă și paralelele culturale sunt un halou pentru textul citit și înțeles în structura lui intimă, în ceea ce are unic, irepetabil. Lecturile sunt selective, autoarea preferând cărțile cu majusculă și delicatetele literare. Critica sa, atunci, e în mod necesar și logic una afirmativă, jubilând pe marginea propriilor descoperiri, bucuroasă de a le comunica și celorlalți. Totul, la un nivel de exigență maximă, fără rabat amical, sentimental, non-profesional. Când te laudă Adriana Bittel, poți fi sigur că ești pe drumul cel bun, că nu înnegești degeaba hârtia. Când nu zice nimic despre tine, ai motive reale de îngrijorare.

Cu mai mulți ani în urmă, am primit din partea anonimului Cronicar al **României literare** o laudă a cărei amintire îmi provoacă delicii și astăzi. După lungi deliberări asupra stilului notei cu pricina, am ajuns la concluzia că îi aparține Adrianei Bittel. Și totuși, dacă m-am înșelat. Poate că nu a fost decât o frumoasă și păguboasă iluzie personală. Știu că sună ca o amenințare: dar, pentru a mă edifica, mă gândesc să mă reprofilez pe proză.

Daniel CRISTEA-ENACHE

Blonda cu bibliografia făcută

În timpul studenției, am fost coleg cu Adriana Bittel! Am stat cu ea în aceeași bancă, în special la seminarii! Era foarte frumoasă, aproape la fel de frumoasă ca acum. Și fină. Și binecrescută. Îi simțeam prezența, chiar și când nu mă uitam la ea, printr-o iradiere de feminitate care nu mă lăsa să mă concentrez asupra subiectului pus în discuție. Ada – așa îi spuneam – nu simțea la rândul ei (presupun) o iradiere de masculinitate, astfel încât era foarte atentă și dădea răspunsuri prompte la întrebările conducătorului de seminar.

Și apoi, avea întotdeauna bibliografia făcută (ca și în prezent, când, la ședințele de sumar ale revistei noastre, propune de fiecare dată textele unor autori despre care poate da toate informațiile necesare). Contrar prejudecăților în legătură cu blondele, era o blondă inteligentă, cultivată și cu bun-gust.

Ada (a doua din dreapta), eu (ultimul rând, în mijloc) la un seminar al lui Savin Bratu (primul rând, al treilea din stânga) în 1968.

Alături de Ada am trăit multe momente frumoase ale studenției. Și eu, și ea îl admiram pe tânărul nostru profesor Nicolae Manolescu (fiecare însă în alt fel!), care nu venea cu lecția învățată de acasă, ci gândea în fața noastră, numai pentru noi, studenții săi (sau așa ni se părea nouă). Și eu, și ea ne-am amuzat, când un coleg al nostru, simpatic-trăznitul George Arion s-a oferit, la un seminar de marxism-leninism, să scrie un referat cu titlul *General și particular în gândirea generalilor și particularilor*. Și eu, și ea am râs din toată inima, când Savin Bratu, conducătorul unui seminar de critică literară, ne-a invitat să analizăm cu metode de ultimă oră (ale criticii psihanalitice, structuraliste, de identificare etc.) poezia *Căteșul cu părul creț*.

Ada este pentru mine și un martor prețios: știe și este dispusă să confirme că pe atunci aveam succes la femei (de fapt, la fete, dar sintagma consacrată este „succes la femei”), ceea ce adversarii mei literari de azi nu vor să admită. Da, aveam succes, chiar și la cele mai acre (de genul celor care azi duc campanii de presă împotriva mea; dacă s-ar fi născut mai devreme și mi-ar fi fost colege, nici nu îndrăznesc să-mi imaginez ce s-ar fi putut întâmpla...)

Ada, Ada, mi-e dor de vremea când eram studenți! De ce ai lăsat timpul să treacă? De ce tu, care știi atâtea, n-ai găsit o metodă să-i încetinești trecerea?

Așa cum stăteam pe vremuri alături la seminarii, așa stăm acum alături, de fapt, nu chiar alături, dar, oricum, în jurul aceleiași mese, la ședințele de sumar ale revistei **România literară** (împreună, bineînțeles, cu alți colegi ai noștri de redacție). Conducător al acestor ședințe este, culmea, tot Nicolae Manolescu, astfel încât, uneori, își poate face loc în sufletul nostru iluzia că nimic nu s-a schimbat. De fapt, s-au schimbat multe. Eu o cert pe Ada când fumează, iar ea mă ceartă pe mine când îmi pun prea multe lingurițe de zahăr în ceai. Ne supraveghem reciproc din punct de vedere medical, pentru a salva tot ce se poate salva din sănătatea noastră, atinsă (deocamdată ușor) de vârstă. Dar știm în continuare să râdem.

Nu am de gând să repet ce se spune în asemenea ocazii, și anume că nu-mi vine să cred că Ada a împlinit 60 de ani. Ba da, cred, știu bine data la care s-a născut (31 mai 1946), dar mai cred că aceasta e o vârstă frumoasă, îndeosebi atunci când e împlinită de o ființă minunată ca Ada.

Ea este o scriitoare talentată și subtilă, o cititoare competentă și pasionată, un om de atitudine (ferm, dar nezgomoș), o prezență luminoasă în viața culturală de azi, invadată de atâtea prezențe sumbre. O am mereu în minte, ca pe un reper. Și mă bucur că și eu exist, undeva, în memoria ei.

Alex. ȘTEFĂNESCU

Semne

Oricâtuși de puțin te vezi cu cineva, contează enorm imaginile în care el există în tine. Chiar și atunci când elefanții dorm. Obiectele prin care se face simțit mereu în preajmă-ți. Și când e bine, și când e greu. Aș îndrăzni, de aceea, să spun că relația mea cu Ada este și una vizuală, și una ritualică.

Ca într-un fel de spectacol japonez. Se poate defini prin trasee fixe, semne, obiecte mici, de folosință mare. De pildă, când plec iarna la Sibiel, mă împodobesc cu un superb cojoc, călduros și fein, confecționat cândva prin partea locului, prin Marginea Sibielului, de care și Ada este legată. Mi-l-a dat firesc, cum dăruiește, spunându-mi că acum am eu nevoie de el fiindcă umblu mult prin frig, că sînt friguroasă și că și vremurile sînt, și ele, cam reci. Când plouă, îmi pun acea pereche de pantofi pe care o am de la ea și care mă ferește de orice picătură s-ar insinua dincolo de pașii mei aiuriți și bezmetici, direct în încălțări. Așa, sînt ca Alice în Țara Minunilor, cu niște conduri fermecați în picioare, gata să înfrunt intemperiele ca să ajung, uneori, la vrăjitorul

din Oz. Când vreau să fiu suchie, îmi pun niște cercei aurii, nostimi foc, o brățară cum nu mai există nici în Capitala, nici în țară, și un șirag caraghios, care atrage, ca un magnet, toate privirile. Bănuiesc că asta este și rolul lui, nu? Toate sînt unicate, ca și alte brățăruse, cordoane, lăntișoare, bluzițe, fustițe, rochițe pentru esențialul motiv că sînt fabricate, inventate și asamblate de mîna ei. Am și o colecție de unicate confecționate pentru fiul meu mic, pitic, inimă de voinic. Privindu-le, mă mir cum a trecut timpul și cum ne-a legat. Când l-am tuns pe Luca întîiași dată chel, am chemat-o și pe Ada ca să participe la eveniment. Frizerița a decretat solemn că seamănă grozav cu bunica – adică cu ea – la păr, care tocmai dispărea, la ochi, pe atunci erau albaștrii, și la piele, care a rămas la fel de albă ca și a ei. Când doctorul Jules Cohn a intrat în familia noastră ca un salvator al disperărilor mele și ca un vindecător magic al bolilor copilului, când Luca a înțeles, puțin mai tîrziu, că a crescut-o chiar și pe Ada, că ea l-a trimis special pentru el, și expeditorul lui Cohn, și Cohn însuși au fost așezați pe viață pe un tron imperial, bine păzit, solemn și intangibil.

O văd pe Ada cocoțată, undeva pe acoperișul lumii, privind cerul și munții din micuțul balcon suspendat în timp și spațiu din casa Ioanei Părvulescu, de la Brașov. Acolo, zimbea și tăcea. Nu se mai răfuia cu nimeni și cu nimic.

Aproape în fiecare miercuri, cînd nu lipsesc de la ședința de redacție, o conduc pe Ada acasă. Ca într-un ritual. Pe acest drum am recuperat nu doar un destin de scriitor, de om timid și pasional, totodată, ci și o pasăre pe care, de dragul Adei, o îndrăgesc acum și o înțeleg altfel: bufnița. Pasărea care nu poate să înfrunte lumina zilei și, de aceea, a devenit semnul întunericului, al singurătății, al tristeții și al melancoliei, bufnița nu mă mai sperie. Am studiat-o în zecile de ipostaze din colecția Adrianei. Sînt deja cîțiva ani de cînd nu mă mai tem de noapte, de singurătate, de mine. Să mă fi înțeleptit? Încă un an binecuvîntat pentru Adriana, încă o bufniță se alătură grupului. Departele de singurătăți, ce povești adună ele acolo, vom afla, poate, din cărțile Adrianei Bittel. Pînă atunci, La mulți ani!

Marina CONSTANTINESCU

Blîndă răul

Sute de mii de pagini trebuie să fi citit Adriana Bittel pentru **România literară** în ația ani de cînd lucrează la revistă. Sute de mii de pagini din care multe nici deosebit de proaste, nici, bineînțeles, deosebit de bune, doar mediocre, șterse, plate să te apuce deznădejdea ori să turbezi de furie, după fire. Fiindcă nu poți face nimic, asta e meseria, numai cine n-a trecut printr-o redacție nu știe că prostia banală e mai opresivă decît orice formă de cenzura și mai îngrozitoare decît orice șef idiot, țicnit, despotice sau toate laolaltă. N-am văzut-o totuși niciodată pe Adriana Bittel, în anii cît am fost colegi, exasperată ori măcar istovită de inevitabil marea cantitate de stupidități banale ce-i trecea pe sub ochi – și era vremea cealaltă, vremea stupidităților impuse, a exercițiilor de timpenie obligatorii. Își ridică frumoșii ei ochi albaștri din șpalturi și dactilograme, surîdea blînd și dezarmant, ei, da, o imbecilitate, un lung șir de imbecilități, chiar, și ce-i cu asta?!

Ne-am văzut, mai apoi, de cîteva ori, prima dată după a fost la Paris, pe urmă la București. Trecuse vremea timpeniilor obligatorii, venise aceea a timpeniei libere. Irezistibilă, vitală, multiformă. Și Adriana tot blîndă: „lasă...”, „ei, nu-i nimic...”, „ce să faci și el...”. Milostivenie fără margini.

Pînă la literatură. Pînă la literatura proprie. Probabil unul dintre cei mai buni nuveliști români de azi, Adriana Bittel face în prozele ei din tandrețe un scalpel de o cruzime neobișnuită. Cehoviană. E și aici blîndă, însă e blîndă rău. Nu o singură dată, citindu-i cărțile, mi-am adus aminte de o anecdotă, poate reală, poate apocrifă, habar n-am, cu Stalin. La o întîlnire cu scriitorii, le-ar fi spus că există „două feluri de a face literatură. Ca Cehov sau ca Shakespeare”. „Eu – ar fi continuat Stalin –, eu, dacă aș scrie literatură, aș scrie ca Shakespeare. Vouă, scriitorilor sovietici, vouă vă recomand să scrieți ca Cehov”.

Stalin se înșela. Pentru tirani, Cehov e mai periculos decît Shakespeare.

Mircea IORGULESCU

andrei pleșu vladimir tismăneanu

gabriel liicean mario vargas llusa

un suflu nou

CONFERINTELE MICROSOFT

Comunitate și Diversitate
1997

b.-r. patapievici

nicolae manolescu

■ Crearea de modele, stabilirea de contacte directe între mari personalități din țară și străinătate cu un public larg sunt condițiile însuflării unui spirit al competiției și transmiterii de valori științifice, culturale și etice. Noua generație are astfel șansa de a intra în legătură directă cu personalități care au devenit personaje, comunicând, meditănd și polemizând pe marginea unor teme de larg interes.

Modalitățile practice de desfășurare a Conferințelor Microsoft demonstrează că nimic nu poate înlocui contactul direct dintre oameni, dezbaterea vie și schimbul nemediat de idei, în dorința de a impune pluralismul și comunicarea. Conferințele Microsoft sunt o agoră a celor responsabili, a celor hotărâți să impună un suflu nou într-o comunitate a diversității și valorii.

vladimir
tismăneanu

prima lovitură

1956: începutul decăderii
comunismului

SIBIU 13 iunie
universitatea lucian blaga
aula avram iancu

Your potential. Our passion.

Microsoft

cronica ideilor

Sorin Lavric

Metafora matematică

Solomon Marcus, *Paradigme universale II. Pornind de la un zîmbet*, Ed. Paralela 45, 2006, 320 pag.

Perplexitatea pe care o încerci deschizînd cărțile lui Solomon Marcus nu vine din erudiția imensă etalată în ele, ci din constatarea sîmțitoare pentru tine că toată știința aceasta e a unui singur om. E ca atunci cînd cineva îți așază pe tipsie spectacolul cunoașterii și apoi îți spune că ea, cunoașterea aceasta, a încăput într-o singură minte. Te simți lezat în orgoliul celui care își închipuia că este el însuși un știutor. Cultura aceasta, prin prăpastia pe care o cascadează între orizontul ei și falia îngustă a științei tale, are efectul unui afront: te simți jignit prin avansul cu care un altul te surclasează. În fața unui asemenea om, neliniștea pe care o simți e dată de neputința de a-i intui mecanismul intim. Parcă îți vine să-l invidiezi și totodată parcă îți vine să-l privești cu spaimă: cum poate un om, știind aștea, să le știe în virtutea unui metabolism firesc, nesilit, al minții sale, și nu din voința histrionică de a epata printr-o paradă enciclopedică? Cum poate un om să fie un *monstrum eruditionis* fără să vrea să arate asta? Iar ceea ce încheie periplusul umilirilor este intuiția că, în cazul lui Solomon Marcus, toate aceste cunoștințe au fost asimilate, adică au fost înțelese și abia apoi spuse, că așadar ai de-a face cu un om care scrie în cunoștință de cauză despre lucruri despre care foarte puțini au o cît de mică înțelegere.

Paradigme universale II. Pornind de la un zîmbet este o carte la capătul căreia te trezești îngenucheat. Cititorul cu pregătire umanistă nu-l va putea urmări pe autor decît în trei sferturi din paginile cărții, restul rîndurilor fiind fortărețele inexpugnabile ale unei filozofii a

științei pe care nu știi cîți intelectuali umaniști au pregătirea să o înțeleagă. Considerațiile matematice ale lui Solomon Marcus, cu prezentarea unor ecuații sau formule algebrice, cu indicarea unor scheme și cu punerea în lumină a unor noi tipuri de mulțimi (mulțimi „urite”, mulțimi „neglijabile”, mulțimi „de măsură Lebesgue nulă”) vor avea asupra cititorului umanist efectul unui șir de upercuturi. Va rămîne neconsolat în neputința de a se ridica de la podea în fața unor cunoștințe pe care, nepuținindu-le înțelege, le va percepe ca pe tot atîtea dușuri reci.

Paradoxul uimitor al acestei cărți este că, în ciuda universului cel mai adesea inaccesibil pentru adepții umanoarelor, ea prinde nemaipomenit de bine literaților, și asta chiar și numai pentru faptul că, într-o lume în care umaniștii nu pot ține pasul cu mersul științelor, cartea lui Solomon Marcus te racordează la un tărîm pe care singur nu l-ai afla în veci. Nu, nu e vorba de nici o reverență obedientă în fața unei discipline pe care nu o poți înțelege, ci de amănuntul că Solomon Marcus te scutește de senzația apăsătoare pe care ți-o dă gîndul că ai rămas un ignorant. În fond, lucrurile pe care nu le cunoaștem avem înclinația să le ocolim. Cu Solomon Marcus, continuăm să le ocolim, dar în schimb începem să nu le mai privim cu spaimă. E ca atunci cînd, pus în fața unui lucru pe care nu-l poți pricepe, nu-l mai privești cu suspiciunea celui care simte că nimic nu îl leagă de el. În fond, *Paradigme universale II. Pornind de la un zîmbet*, ca eșantion reprezentativ al gîndirii științifice contemporane, e mîna prietenoasă pe care un erudit o întinde celor a căror erudiție se oprește la porțile științelor.

Este drept că, purtat de la mașina Turing la descrierea logaritmă a unui fulg de zapadă, de la tipologia impreciziei regăsite în teoriile lui Gödel sau Prigogine pînă la teoria haosului determinist, de la programul binar al lui George Boole la teoria definibilității lambda (Church-Kleene), sau de la codul Hamming la potcoava lui Smale și apoi la șirurile aleatoare — purtat prin acest labirint matematic, înclinația sinceră a umanistului ar fi să-și spună: „Ce univers încîntător aș fi putut cunoaște dacă m-aș fi apucat la timp de studiat matematica!” Din păcate, prilejul fiind pierdut, tărîmul minunilor matematice ne este cel mai adesea refuzat, și nu atît din lipsa unor cunoștințe pe măsură, ci dintr-o inapetență constituțională față de lumea calculului matematic. Ceva s-a atrofiat iremediabil în ființa și fibra noastră, iar atrofia o resimțim la fel ca atunci cînd, pierzînd de tot un simț, o dată cu el dispare și felia de existență pe care o percepeai cu ajutorul lui.

Pentru majoritatea dintre noi, matematica seamănă cu celălalt tărîm, tărîmul de dincolo, un tărîm inaccesibil ce îți dă fiori prin neputința de a-i intui rosturile, un tărîm rece și neprimitor, a cărui atotopoternicie rămîne neclintită în fața ignoranței noastre. E zona umbrelor, a mirajelor numerice, a fantomelor cu nume de funcții derivate, integrale și calcul inefezimal. O lume din care așteptăm ca cineva să ne dea semne pentru a ne ajuta neputința. Un asemenea om dătător de semne e chiar Solomon Marcus: un matematician a cărui înzestrare poate juca rolul de intermediar între himerele tărîmului de dincolo și ignoranța noastră din lumea de aici. Nu mă îndoiesc că, undeva în sufletul lui, Solomon Marcus trăiește tristețea celui care știe că publicul ce apucă să-i deschidă cărțile este cel mai adesea incapabil să le înțeleagă, dovadă fiind chiar cuvintele pe care autorul le citează din *Semiotica* lui Louis H. Kauffman: „Trăim într-o societate cam analfabetă în materie de chestiuni algebrice și simbolice. Există prejudecata destul de generală după care, dacă cineva folosește matematica, atunci în mod inevitabil el trebuie să facă niște calcule. Există o neîncredere în ideea că matematica ar putea fi utilizată ca un limbaj metaforic sau simbolic, pentru a facilita gîndirea. Dar matematica tocmai aceasta face, în primul rînd.” (p. 83)

Să încercăm să spunem în alt fel ceea ce fragmentul spune deja: matematicianul nu calculează, ci gîndește, dar, întrucît gîndește, el este silit să calculeze. Calculul nu este o manie contabilicească a conțopiștilor mînuitori de cifre, ci forma cea mai eficientă de generalizare a valabilității unui gînd. Calculul nu înseamnă operațiuni elementare repetate la infinit, a căror legătură cu realitatea este cu neputință de

găsit, ci calculul este îmbinarea unor simboluri în care îți regăsești intuițiile cu care ai pornit la înțelegerea lumii. Calculul este încercarea de a reduce diversitatea lumii la cît mai puține formule. E strădania de a prinde totul în ecuații cît mai încăpătoare. Departe de a fi pritoceala austeră a unor oameni din sufletul cărora s-a scurs orice urmă de umanitate, calculul este mijlocul cel mai eficient de a lega structura minții umane de structura universului nonuman în care trăim.

Ceea ce este cu adevărat suprinzător în fragmentul de mai sus e gîndul că matematica face uz de un limbaj metaforic. Altfel spus, metafora nu e unealta exclusivă a literaților, nu e perla stilistică a unei retorici ce-și face din elocvența artistică (deci neștiințifică) un merit exclusiv, ci metafora este o condiție esențială a matematicii. Cu marea deosebire însă că acolo unde cuvintele se dovedesc neputincioase, acolo simbolurile sînt menite a prelua conținutul intuitiv al gîndirii noastre. Un artist ale cărui metafore nu ia niciodată chipul cuvîntului, cam așa s-ar putea defini în zilele noastre matematicianul.

Un alt amănunt este că efortul pe care ți-l cere cartea lui Solomon Marcus este prima condiție a înțelegerii ei. De aici și forța ei modelatoare, sau mai bine zis de aici puțința de a-ți stîrni cele mai neașteptate asociații de idei. E o constatare de bun-simț că, parcurgînd o carte de popularizare a științei, asociațiile de idei pe care ți le prilejuiește lectura sînt incomparabil mai dese decît cele pe care le trăiești citind o carte de beletristică. Și atunci, ideea că ar putea exista o înțelegere pasivă ca act prin care autoul să-ți dea mură în gură totul e falsă. Înțelegerea fără efort nu e înțelegere, iar cartea lui Solomon Marcus mizează pe instrucția pe care efortul de a o înțelege o implică în natura lui. Un efort prin care literații, tocmai pe baza asociațiilor de idei, se pot apropia de terenul spinos al tărîmului de dincolo.

Și mai este un amănunt psihologic aparte: e vorba de efectul tonic pe care perspectiva teoretică a cărții o are asupra cititorului. Cînd realizezi că, în comparație cu problemele noastre, miza acută a lumii stă în cu totul altceva, și anume în subtilitățile aproape insesizabile ale unor chestiuni matematice, atunci îți dai seama cum, în contrast cu ele, frămîntările noastre încetează să mai fie probleme. Există o seninătate cinică a teoreticienilor de elită, o seninătate involuntară al cărei simptom este nepăsarea cu care, puși în fața unei probleme de viață, trec peste ea în numele ecuației prin care o pot prinde. Ecuația contează, nu problema ca atare. Problema e un caz particular a cărui izbăvire stă în docilitatea cu care se lasă prinsă într-o formulă generală. Pe scurt, conținutul vieții imediate nu interesează întrucît e neproblematic din punct de vedere matematic. Un asemenea gînd nu poate să nu te reconforteze, în ciuda cinismului aparent pe care i-l poți imputa. ■

CARTIER în toate librăriile bune

ISTORIA LITERATURII ROMÂNE
pentru elevi și profesori

CARTEA OSCARURILOR

ISTORIA LITERATURII ROMÂNE
pentru elevi și profesori
de Gheorghe CRĂCIUN

CARTEA OSCARURILOR
Ediția a II-a revizuită și actualizată
de Ștefan OPREA și Anca-Maria RUSU

Difuzare: S.C. "CODEX 2000", Strada Toamnei, nr. 24, sectorul 2, București. Tel/fax.: 210 80 51. E-mail: codexcartier@gmail.com

arte

teatru

Festivalul Shakespeare

În pădurea Arden

M-am gândit de multe ori prin ce rezistă un festival, prin ce se impune, prin ce anume se distinge într-un peisaj destul de aglomerat, la noi. Într-o vreme, un festival dintr-un oraș din țară părea că ține loc turneelor de altădată. Teatrul din urbe avea sau nu activitate – la un moment dat, nici nu mai avea importanță lucrul acesta – totul se rezolva cu câte o săptămână de festival, cu temă sau fără, cu agitație, specifică, oricum. Lipsa spectacolelor de calitate, a regizorilor, deprofesionalizarea trupei păleau în fața unui du-te vino cu morgă, specific, nu-i așa, unui festival de teatru. În felul acesta, și autoritățile finanțatoare deveneau și mai importante, se lăteau și se lungeau cât toată țărișoara, scoțându-și fața înobilată pe truda artiștilor. Cu timpul, excesele și-au mai redus formele, numărul festivalurilor a scăzut, profilul celor rămase fiind clar precizat.

Festivalul Shakespeare este unul dintre acestea. Ritmicitatea lui, teoretică, este de o ediție la doi ani. Nu pot vorbi despre toate cele cinci ediții de până acum, s-au sărit câteva, pentru simplul motiv că nu am avut niciodată timp să mă mut la Craiova cel puțin o săptămână cât durează. Impactul, în ceea ce mă privește, a fost major de la început. De ce? Pentru că în 1994 am cunoscut un mare regizor, Declan Donnellan, și o trupă genială, „Ckeek by Jowl“. Au jucat la Craiova, și apoi la București, *Cum vă place*. La prima reprezentare, nu le sosiseră costumele. A contat prea puțin. Formula elisabetană, numai actori-bărbați pe scenă, amesteca aiuritor travestiul, ambiguitățile, fragilitățile, stările. Fără costume, jocul era și mai emoționant, mai crud, mai expus și, nu în ultimul rând, mai asumat. La București, farmecul unor costume elaborate, vapoase, pe nuanțe de alb și nisipiuri, a învolburat tensiunea piesei și a jocului până la cote ce au atins perfecțiunea. Simplitatea spațiului creat de scenograful Nick Ormerod,

A douăsprezecea noapte.
Regia: Declan Donnellan.

labirintul de cortine, complicitatea luminilor, ponderalul fiecărui actor, prezența clară a travestiului și a subtilităților lui m-au făcut să simt că nu există nici o graniță între spectatori și artiști, că zborul este permis oricui iubește nocturnul și diurnul artei, al vieții. Am simțit, într-un moment în care exista o circulație consistentă de spectacole mari invitate de peste tot din lume, nu ca acum, că aceasta este cu adevărat miza unui festival. Să te așeze în centrul valorii, să-i simți, de acolo, pulsațiile, vibrațiile, chinul și bucuria, să te lași sedus și contaminat, să te provoace să încerci, sau măcar să-ți propui, exercițiul împlinirii. Să dezinhibeze, să aducă atmosfera de solidaritate spirituală, de căutare interioară, de căutare celuilalt, atmosfera bună, benefică ca să poți să privești, să înțelegi și să iubești teatrul. Numai așa se inhibă, de fapt, gustul cîrcotelii sterile, veninoase, reziduale care, la urma urmelor nu are a face cu teatrul, cu valoarea sau cu paloarea lui, ci cu umorile ființelor ce ne locuiesc. În timp, din fericire, imaginea asta se estompează și rămîne doar claritatea performanței.

De aceea, cred că fie și pentru câteva – două, trei – spectacole remarcabile, de aici sau de aiurea, un festival își atinge ținta. Deschide orizontul, redimensionează perspectivele, elasticizează percepția și ne pune în centrul acut al creației, ne obligă să părăsim marginea și suficiența discursurilor. Dincolo de inevitabile imperfecțiuni, bilbe, reminiscențe în dezvoltarea cultului personalității, de dezechilibre valorice, de o neconsistență, nu știu anul acesta, sesiune de comunicări pseudo-științifice, care îl înmormîntează definitiv pe Shakespeare în praful unui limbaj de lemn incredibil, Festivalul Shakespeare rămîne major și vital pentru turul de orizont extraordinar în zona spectacolelor foarte diferite, în succesul de a duce mari nume de regizori, mari nume de trupe. Efortul lui Emil Boroghină, încăpăținarea lui incredibilă, nebunia lui de a crede pînă în ultima secundă că se poate, că oficialii vor da, totuși, bani, susținerea celor din jur, a Teatrului Național din Craiova, a actorilor trupei, a lui Cornișteanu, a voluntarilor, a celor care am crezut necondiționat și neinteresat în el, cu măsură însă, fac parte din izbînda lui și a Festivalului Shakespeare. Să îi ai, în aceeași ediție, pe Declan Donnellan, pe Silviu Purcărete cu trupa de la „Katona Jozsef“ și cu un *Troilus și Cresida* mare, copleșitor, pe Oskaras Korsunavas cu *Visul unei nopți de vară*, una dintre cele mai interesante montări ale lui, după mine, dacă îi accepți codul, spun asta nefiind deloc o admiratoare a lui, se cheamă că ți-a ieșit. Că truda a meritat. Că ai dăruit. Să reușești, anul acesta, să stabilești doi poli oficiali, Craiova și București, două centre între care să circule spectacolele și spiritul teatrului mi se pare o idee mare. Implicarea primăriei capitalei prin ArCuB a ridicat miza festivalului, l-a făcut mai prezent în mintea spectatorilor, i-a dat o gradăție în plus, l-a deschis dincolo de ritmurile pașnice ale Craiovei, i-a stimulat, altfel, pe invitați să joace în fața unui public de capitală, să spunem, excepțional ca reacție, în fața reprezentațiilor de aici, un public de nopți mari, care a umplut sălile pînă la refuz. De aceea, cred că ediția asta, poate cea mai consistentă, mai rotundă, s-a înobilat cu cele două cetăți pe care le-a înscris, în același timp, în circuitul teatral al unui interval. Nu mi se pare deloc de neglijat senzația unei rezonanțe comune, actuale în jurul montărilor pe texte Shakespeare. Să urmărești mișcarea teatrală din lume din această perspectivă este deja provocarea însăși. Să vezi ce au făcut într-o perioadă mai largă creatori remarcabili, cum îl simt pe Shakespeare, ce se pune mai des, care

Cum doriți sau noaptea de la spartul tirgului.
Regia: Silviu Purcărete.

Troilus și Cresida. Regia: Silviu Purcărete.

sînt modele, curente, ce se caută, ce se găsește face parte din aerul teatrului.

O problemă, mare, semnificativă a fost, însă, în zona traducerilor. S-au folosit pentru supratitrări sau pentru cască traducerile învechite ca limbaj, din colecția opere complete, traduceri care, de prea multe ori, nu aveau nici o legătură cu ce se spunea pe scenă. Cu tăieturile folosite de regizori, cu propriile lor traduceri, pe care le intuiau sau le înțelegeam. S-a creat o mare distanță între prospețimea propunerii regizorale, între jocul suplu, nou, dinamic și lentoarea, ne-adevarea traducerii. Probabil că această chestiune a scăpat din atenție. Util și eficient ar fi fost să citim traducerea după textul folosit pe scenă. Cel mai grav mi s-a părut lucrul acesta la spectacolul lui Declan Donnellan, *A douăsprezecea noapte*.

Decupat și structurat după aceeași rețetă originală a lui Donnellan, pe care o aminteam și la început, construit în spiritul profund al piesei și al teatrului elisabetan, ca o pledoarie emoționantă pentru iubire și identitate, jucat cu vervă, cu un ritm aiuritor, cu haz, enorm, cu autoironie, amestecînd iscusit școala englezească cu cea rusească, *A douăsprezecea noapte* mi-a înlesnit accesul la magic. Nu-mi puteam lua ochii de la interpretul Mariei, Ilia Ilin, de la cel al lui Sir Toby, Alexander Feklistov, de la Malvolio, Dmitry Dyuzhev, de la aplombul fiecărui detaliu, de la voluptatea pătimașă a acestor actori ruși, dăruți pînă la capăt înfîlnirii lor cu Declan Donnellan.

Ce mai cîștigi într-un astfel de festival? Plăcerea discuțiilor de după. Momentele acelea în care nimeni nu pleacă din fața teatrului, în care orgoliile moțăie, în care există numai bucurie, prospețime, toleranță, dorința de a împărtăși frumosul. Dorința să fim împreună. Teatrul nu se face de unul singur. Ar fi minunat, dacă am reuși să nu uităm, din cînd în cînd, acest lucru.

Marina CONSTANTINESCU

arte

Reconstructie

Piscina

Cronicarul de film are obositoarea sarcină de a fi mereu cu temele la zi. Toată existența lui e pe „fast forward”: trebuie să vadă toate noutățile cinematografice în avans și, dacă e posibil, să scrie despre ele cât de repede poate. O sarcină care mie una mi se pare nițel ipocrită. După câte pelicule văzute și „scrise” te faci cronicar de film orientat doar către pelicule viitoare? Se poate considera atunci că ți-ai făcut și temele trecutului? Aș prefera hibridul, încrucișarea dintre criticul de film și analistul de film (calchiez din engleză, firește), ultimul avînd privilegiul unei aprofundări eseistice a subiectului, care ar fi oricum mai „de sinteză”, dar și a evitării – parțiale, cel puțin – a unei judecăți de valoare. Prima specie are numeroase exemplare autohtone, a doua, doar cîteva. Iar aspirația mea la hibriditate n-are șanse să se petreacă prea curînd, deși există reminiscențe ale unei treceri bruște din (2) în (1). Așa că, fiind doar cronicar, îmi vîrs cenusă în cap pentru trei filme pe care le-am văzut cu înțiriere, dar de care merită scris: *Culmea furiei* (noutate DVD), plus *Piscina* și *Reconstructie*, cele din urmă putînd fi vizionate pe unicul canal pay TV din România.

Să încep cu *Culmea furiei*. Am avut o discuție mai demult cu Alex Leo Șerban, el menționînd că Gwyneth Paltrow ar fi meritat un Oscar de interpretare feminină anul acesta, eu nevîzînd filmul despre care vorbea și neputîndu-mă gîndi la o actriță căreia i-aș atribui trofeul. Ei, nici acum n-am văzut pelicula de care vorbea Leo, dar i-aș da un Oscar lui Joan Allen pentru rolul din *Culmea furiei*. Ca și în *Da* al lui Sally Potter, făcut cu un an înainte, joacă rolul unei femei căsătorite și nefericite, care găsește amorul (sau mai degrabă amorul o găsește pe ea, avînd în vedere cele două personaje feminine la fel de disponibile ca niște fortărețe) în altă parte. Situații similare, roluri separate de galaxii. Ea e resemnată, cu instinctul de conservare activat doar la nivel fizic, moartă pe dinăuntru, benevolentă cu cei din jur. Un rol numai bun de Allen, o actriță afit de expresivă și versată în ale limbajului corporal încît se alege tot cu personaje discrete și introvertite. Numai că protagonistă din *Culmea furiei* îi dă mîna liberă din punct de vedere emoțional, e ca un soi de „permis pentru haos”. Terry Ann Wolfmeyer are o supărare existențială fără margini, fiicele și vecinul Denny Davies (Kevin Costner) fiind miniparatrăznete prin comparație cu ea însăși. E pusă de auto-distrugere, plouă cu sarcasme și bea

Ultima oră

Festivalul de la Cannes s-a încheiat. Premiul Palme d'Or 2006 a fost atribuit filmului *The Wind That Shakes the Barley* (Vîntul care scutură orzul), în regia lui Ken Loach.

Alexandra Olivetto

CRONICA FILMULUI

Culmea reconstrucției piscinei

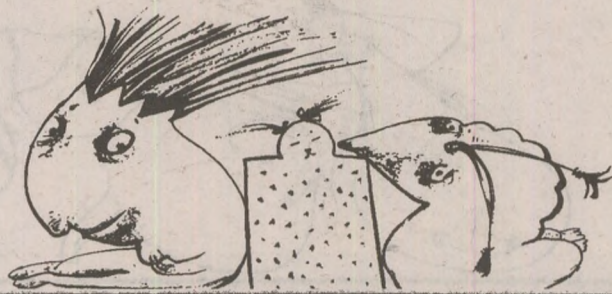
cu ferocitate. Tocmai din acest motiv rolul era o provocare pentru Allen: furia femeii părăsite trebuia să aibă volum. Cea mai bună caracterizare a prestației ei actoricești nu-mi aparține: „o tigroaică închisă într-un iad suburban”. Contraponderea ei e Costner, de data aceasta lui îi revine personajul introvertit.

Efectul e o comedie amară și sardonică, un soi de „one woman show” ce amintește de *Cui îi e frică de Virginia Woolf?*, genul de film pe care credeai că americanii au uitat să îl facă. Regizorul Mike Binder a scris și scenariul și s-a implicat și cu un rol episodic în film. Nu toți au apreciat însă eforturile sale: criticul de film de la „New York Times” reproșă subțirimea poveștii, lipsa de plauzibilitate a premisei și catastrofa finalului. Există un filon de absurd care străbate tot scenariul, la nivelul contrastului dintre sentimentele pe care personajele le nutresc unele pentru altele și replicile tăioase pe care le schimbă, sarcasmul ajungînd să fie echivalent cu afecțiunea. Or, această situație în sine nu e tocmai plauzibilă, așa că are nevoie de un context tot cu susul în jos. Oricum, repet și accentuez: verosimilitudinea unui film se poate judeca doar prin prisma economiei sale textuale. Nu cred că multe casnice abandonate seamănă cu Terry Ann Wolfmeyer sau că bătaia de joc pe care i-o aplică destinul îi poate avea drept subiecți pe vecinii mei, dar faptul că implicarea mea în urmărirea filmului a rămas netulburată înseamnă că nu m-am lovit de vreun obstacol de veridicitate.

În schimb, am bușit un prag de insatisfacție odată cu

Piscina lui François Ozon (2003). Un regizor care, după gustul meu, joacă un soi de alba-neagra cu spectatorul. Mai exact, o peliculă bună, alta slăbuță, și tot așa. În ceea ce privește filmul de față, primul în engleză al regizorului, tind să cred că este unul dintre cele negre. Din nou, un rol remarcabil îl mai luminează: Charlotte Rampling în rolul scriitoarei de romane polițiste Sarah Morton, recompensată de altfel pentru prestația ei cu Premiul pentru cea mai bună actriță oferit de Academia Europeană de Film. După *8 femei*, lui Ozon îi trebuie doar un sfert din acest număr pentru a construi un thriller relativ convențional. Dar împărtășește oarecum aceeași problemă sau dezechilibru cu *Ochi larg închiși* al lui Kubrick. Prea multă și elaborată construcție a suspansului, prea puțin debușeu. Iar finalul, în ciuda buclei metaforice stîngace, surprinde prin facilitate. *Edificiul* lucrat de Ozon este însă extrem de subtil: puține se spun, multe se întîmplă – context în care Rampling, aflată la a doua colaborare cu regizorul, atinge maximumul ei de potențial – filmările sînt (exce)lente, ținînd pasul cu ritmul impus de tramă cu încetinitorul. Surpriza este că și către finalul lungmetrajului, cînd te-ai aștepta să apese puțin pe accelerație, Ozon refuză să îți ofere polonicul și îți hrănește așteptările tot cu lingurița. S-a invocat deja senzația de a fi fost păcătît care acompaniază sfîrșitul peliculei și nu mă pot lăuda că n-am încercat-o, principala problemă a filmului fiind că se oprește în mijlocul drumului: nici thriller pînă la capăt, nici defamiliarizare reușită.

Că tot am progresat printr-un film stas la nivel de regie, la unul ceva mai elaborat, ultimul pas este un lungmetraj care împrumută mult din peliculele experimentale, aducînd și naivitate cu banița: *Reconstructie*, danez, al lui Christoffer Boe (co-scenarist și regizor). Structura e, bizar, mult mai de puzzle decît în cazul thriller-ului lui Ozon, dar și din cauza vocabularului stilistic mult mai bogat al lui Boe. La nivelul artificilor, singurul care merită pus pe același plan cu danezul, deși un pic mai sus, e Meirelles. Exploatează tot: filmări din satelit plus voalate, dar și alb-negru granulate, cameră hiperactivă, filtre de lumină, puzderie de unghiuri olandeze, montaj eliptic, interludii simbolice (un om care cade în întuneric), n-am loc să enumăr nici jumătate. Oricum, nu degeaba a luat Camera d'Or la Cannes în 2003 (premiu adjudecat de Corneliu Porumboiu în acest an). Iar la capitolul sinteză literară, un indiciu: Kafka + Orfeu & Eurydice. E o poveste de dragoste, prezentată de un mediator care este deopotrivă autorul și, ca personaj, soțul înșelat. Ai crede că lui îi aparține perspectiva, dacă nu l-ai vedea relativ des. Nevasta lui, Aimée, se îndrăgostește de fotografu Alex – odată ce faptul e consumat, toată viața acestuia se șterge cu buretele: iubita lui (și prima, și a doua), prietenii, vecina, îl uită complet, iar apartamentul în care locuia dispăre. Noima? În interpretarea mea, reconstrucția trecutului unui personaj (autorul, posibil) înseamnă eradicarea trecutului altuia. Cel din urmă pătrunde într-o poveste doar excluzînd alta. Ironic ca un astfel de film postmodern prin construcție să îți arate cu degetul ca, pentru a avea acces la un adevăr, e obligatoriu să renunți la altul... ■

art e

«Numele violonistului și compozitorului George Enescu e un simbol al contribuției pe care în secolul 20 atâți artiști și intelectuali români au adus-o vieții culturale europene», scrie muzicologul Guy Cherqui la 125 de ani de la nașterea marelui muzician, în numărul pe luna mai al prestigioasei reviste italiene de muzică *Amadeus*. Reproducem fragmentar articolul muzicologului.

„Cel mai mare compozitor al secolului XX“

Recentul turneu european și american al celebrei soprane Mariana Nicolesco, care a luat alături de ea tineri artiști lirici români, interpretând liedurile lui George Enescu, atât de puțin cunoscute, ne oferă ocazia ideală pentru a reaminti locul de frunte pe care România l-a deținut și-l deține în lumea artelor și a literaturii occidentale. De la Tristan Tzara, fondatorul Dadaismului, la Mircea Eliade, Emil Cioran, Eugen Ionesco sau Brâncuși, lista intelectualilor și artiștilor români care au adus o contribuție esențială la cultura Europei este lungă și importantă.

Emigrați, de cele mai multe ori pentru motive politice, în Franța sau în Statele Unite, ei s-au distins printr-o remarcabilă deschidere față de limbile și culturile altora. Eliade vorbea opt limbi diverse, printre care sanscrita și persana, Ionesco și Cioran au ales să scrie direct în limba franceză, fiecare dintre ei manifestând o mare hotărâre în menținerea unor legături strânse cu țara de origine (Cioran îl traduce pe Mallarmé).

Relația între România și lumea muzicii reflectă o cultură bogată în tradiții, din care vin unii dintre cei mai iluștri artiști lirici din toate timpurile, începând cu Hariclea Darclee, muza indiscutabilă a verismului în operă, prima Tosca, prima Wally, prima Iris. Am putea vorbi de Maria Cebotari, de Viorica Ursuleac, soția dirijorului Clemens Krauss și incredibila interpretă a lui Richard Strauss. Mai recent, de tenorul Ludovic Spiess, de Viorica Cortez, de Ileana Cotruș, pe care spectatorii milanezi și-o amintesc dintr-o faimoasă *Bohème* cu Luciano Pavarotti, sau chiar de Angela Gheorghiu, soprana promovată de unele case de discuri și, împreună cu soțul său, tenorul Roberto Alagna, obiect de interes al tabloidelor. Și, mai ales, desigur, *last but not least*, despre Diva Mariana Nicolesco, interpreta celor mai multe premiere absolute din întreaga istorie a Teatrului alla Scala din Milano.

Dacă România a contribuit atât de mult și dintotdeauna la istoria artei cântului (tradiția muzicii vocale are rădăcini adânci în această țară), același lucru se poate spune despre instrumentiști și dirijori. E destul să ne amintim numele legendare ale lui George Georgescu, Dinu Lipatti sau Sergiu Celibidache, cărora li se alătură altele, cunoscute mai ales de melomanii cei mai pasionați: Ionel Perlea, extraordinar șef de orchestră din anii '50, ori Constantin Silvestri.

Alți interpreți își desfășoară în continuare o fericită carieră, ca Lawrence Foster, ai cărui părinți originari din România au emigrat în America, pentru a nu mai vorbi de pianistul Radu Lupu.

Această înșiruire e suficientă pentru a demonstra în ce măsură România s-a aflat în permanență în centrul vieții muzicale europene; apropiata aderare la Uniunea Europeană, ca și contrastul între o viață intelectuală și artistică deosebit de dinamică și realitatea unei țări marcate încă de dificultăți de ordin social și material, generează în prezent un nou interes pentru România. Am menționat turneul sopranei Mariana Nicolesco, dar am putea reaminti de asemenea primul *London Festival of Romanian Composers*, care s-a desfășurat în vara trecută.

Vitalitatea aceasta se regăsește în domeniul compoziției. Creația lui Enescu, legendar violonist, mai puțin cunoscut prin activitatea sa componistică, dar figură emblematică a culturii românești din prima jumătate a secolului 20, merita să capete un mare relief. A făcut-o în mod excepțional Mariana Nicolesco într-un recent recital la Paris.

George Enescu - care în Franța și-a transformat numele

Vocile României

Yehudi Menuhin cu Mariana Nicolesco

în „Georges Enesco“ [...] s-a născut în Moldova în 1881 (se împlinesc acum 125 de ani de la nașterea sa). Este admis de timpuriu la Conservatorul de la Viena, la recomandarea lui Eduard Caudella, directorul Conservatorului din Iași. Micul Enescu, la numai 12 ani, îl uimește până și pe Brahms, interpretând câteva dintre compozițiile acestuia. Descoperă la Viena muzica de operă și marea tradiție austriacă, dar capitala muzicală e în acel moment Parisul, unde este pe cale să se nască o nouă generație de compozitori. Recomandat lui Massenet, Enescu se instalează la Paris, care va deveni pentru cincizeci de ani cea de a doua patrie a sa.

Studiază compoziția la Conservator cu Massenet și Fauré, dar e deja un autor prolific, considerat de presă drept „un nou Mozart“. Lucrările sale, *Rapsodia Română*, *Simfonia I*, *Suita pentru Orchestră Nr. 1*, sunt dirijate de Gustav Mahler și Willem Mengelberg. Stilul său însă, din ce în ce mai elaborat, îi pune în dificultate pe interpreți. Enescu trăiește din activitatea lui de interpret, mai curând decât din aceea de compozitor, călătorește mult, se manifestă împreună cu Richard Strauss, Gabriel Fauré, Pablo Casals, iar în timpul primului război mondial se află în România, unde ulterior avea să dirijeze prima reprezentație cu *Maestrii Cântăreți din Nürnberg* și prima execuție a *Simfoniei a 9-a* de Beethoven.

«Enescu va reprezenta întotdeauna Absolutul»

După război, își împarte viața între Franța și România. Activitatea sa pedagogică devine în acea perioadă deosebit de importantă. Dinu Lipatti e unul dintre protejații săi - o legendă a secolului - violonist, apoi pianist și compozitor. Maestru al lui Yehudi Menuhin, pe care-l urmărește cu atenție și prudență, privilegiind întotdeauna interpretarea muzicală și nu virtuozișmul pur, îi va transmite acestuia un profund sens al umanității, care nu-l va părăsi pe Menuhin niciodată, așa cum s-a văzut și atunci când i-a luat apărarea lui Furtwängler după cel de al doilea război mondial.

Intensa activitate concertistică n-avea să-l împiedice pe George Enescu să compună în continuare (sonatele pentru pian, opera *Oedip*, *Suita a III-a pentru Orchestră*).

Revenit în România în timpul celui de al doilea război mondial, Enescu se luptă cu îndârjire pentru valorile contemporane ale muzicii românești (Constantin Silvestri, Ionel Perlea), îndepărtându-se însă de propria activitate componistică. După război susține concerte cu Menuhin și Lipatti și, la venirea la putere a comuniștilor, se exilează

pentru totdeauna la Paris, unde se stinge în mai 1955, lăsând diverse lucrări neterminate.

Și e de neînțeles până în ziua de azi că unul dintre cei mai de seamă interpreți ai secolului 20, compozitor de asemenea, nu se bucură de o faimă corespunzătoare operei pe care a creat-o și rolului său în viața muzicală. Yehudi Menuhin îl considera fără ezitare cel mai mare compozitor al secolului 20, căutând în permanență să-i promoveze opera, așa cum, pe urmele lui Menuhin, o face acum Mariana Nicolesco cu liedurile sale.

Departate de România, în timpul dictaturii ceaușiste, Mariana Nicolesco avea să se întoarcă în patrie după 21 de ani de absență, în 1991. De atunci încolo a reușit să stimuleze viața muzicală a țării, dedicându-se formării tinerei generații de artiști lirici, organizării de manifestări importante, ca Festivalul Liedului Românesc de la Brașov, orașul său, ori Concursul Internațional de Canto *Hariclea Darclee* de la Brăila, orașul natal al mării predecesoare, făcând cunoscută lumii, totodată, tradiția muzicală a României și creația compozitorilor români, începând bineînțeles cu George Enescu.

Una dintre manifestările cele mai recente a avut loc la Palatul Béhague din Paris, sediu în prezent al Ambasadei României din capitala Franței și monument istoric ce dispune de propriul său teatru, aflat acum în condiții precare, pentru care Mariana Nicolesco se gândește să elaboreze un program de restaurare.

Concertul i-a oferit Marianei Nicolesco ocazia nu numai de a prezenta publicului francez tinere voci de valoare ale României, dar și de a face cunoscute pagini inedite de George Enescu, liedurile sale, - omagiu adus marelui compozitor și deopotrivă anilor săi parizieni.

Enescu a compus 42 de lieduri pentru pian, dar și pentru cor și orchestră (*Die Nächtliche Herschau*, *Aurora*), în limbile franceză, germană și română, dintre care o parte pe versurile Reginei Elisabeta a României, muziciană, pictoriță și poetesă cunoscută sub numele Carmen Sylva. Consoartă de origine germană a Regelui Carol I al României, Regina scria în limba maternă (*Der Blazer*, *Zaghaft*, *Armes Mägdlein*, *Der Schmetterlingskuss*).

Mariana Nicolesco a încheiat cu un imens succes *Concertul de Lieduri Enesciene*, interpretând unul dintre cele *Șapte Cântece pe versuri de Clément Marot* op.15, scrise în 1907-1908, celebrul - de acum înainte - *Languir me fais*. Mai toate aceste lieduri au fost compuse înainte de primul război mondial (în afară de op.19: *Trei melodii* pe versuri de Fernand Greg, care e din 1916). Unele au fost revăzute de compozitor în anii '30, versurilor de Carmen Sylva adăugându-li-se altele, de autori francezi cunoscuți, din secolul 19, ca Leconte de Lisle, Albert Samain, Sully Prudhomme. Iar șederea lui Enescu la Viena, contactul cu maestrul austriec generase, încă de la începutul carierei sale, gustul pentru lied, stimulat de o importantă influență schubertiană.

Mariana Nicolesco a oferit acest Recital nu numai la Paris, ci și în România și în Japonia. Urmează Ierusalimul și din nou America, unde marele compozitor a predat o vreme la Mannes College of Music din New York, primul oraș care avea să-i recunoască talentul de compozitor. Și rămâne artistei să găsească acum o casă discografică pregătită să producă și să difuzeze interpretarea liedurilor enesciene.

Guy CHERQUI

Mariana Nicolesco, Fundația Internațională Ateneul Român, pe care o prezidează, și Televiziunea Română lansează în aceste zile înregistrarea în premieră mondială a integralei liedurilor pentru pian și voce ale lui George Enescu. La recitalul și la înregistrarea *live* din 21 și 22 aprilie 2005, în cadrul Festivalului Național al Liedului Românesc de la Brașov, au luat parte, așa cum se vede și pe coperta DVD-ului, VHS-ului și CD-urilor în curs de apariție: baritonul Cătălin Petrescu, mezzosoprana Iulia Merca, soprana Mariana Nicolesco, tenorul Florin Butnaru, baritonul Bogdan Mihai, sopranele Marța Sandu, Oana Severin, Alina Bottez și Mihaela Maxim.

critică literară

Paranoia critică

În 8 noiembrie 1966, la Galeria Indică din Londra, superstarul John Lennon o cunoștea pe cvasianonima artistă Yoko Ono. Finanțase expoziția și, din curiozitate, participase și la deschiderea ei oficială. Ce se expunea acolo? Un morman de cuie din care oricine putea bate, contra cost, câte unul într-un panou special pregătit. O scară înaltă pe care, urcând cu greu, vedeai scris, sec: *Yes*. Puteai primi bilețele pe care îți se anunța, ca o veste de neocolit, imperativă: *Respiră!* Din toate acestea, autorul lui *Imagine* a ales să bată un cui fictiv plătind, evident, fictiv. Și să se-ndrăgostească, o știm prea bine...

Este cea mai simplă poveste care se poate spune despre arta conceptuală, atât de puțin narativă, totuși. Instantanee și instalații, cuvinte folosite cu zgârcenie și atenție sunt prinse în firele unor povești care le difuzează cu mult mai rapid. Deși la origine e o mișcare de avangardă, cu un public extrem de restrâns, ajunge, transformată în narațiuni, la o cotă de simpatie și de sociabilitate extraordinară. Ciudățeni surprinse în mișcare, pe care doar verbal le-am putea conserva. Pentru că îndeamnă să fie conservate. Fiecare dintre noi e posesorul câte unei asemenea povești sau regizorul accidental al unor asemenea gesturi...

Am apelat la aceste lungi (și poate prea parabolice) preliminarii pentru a vorbi despre cartea lui Dan Stanciu și Sasha Vlad – *Parazitul azurului* (Editura Locul Tare, 2006). Și mai ales pentru a nuanța, măcar cu jumătate de pas istoric, eventuala etichetă – prea amplă – de „suprarealism”. Desigur că atitudinea ne îndreptățește să vedem lucrurile astfel, dar nu și epoca. În format luxos de *passé partout*, cu pagini negre, imaginile și cuvintele

ruine sud-americane, deșertice: „Trei veacuri de interior arid”. Un zar enorm într-o tipsie strălucitoare: „Forma acestor obiecte e mai veche decât Luna”. Stilizată, o parașută de care e agățată o frunză: „Operele complete ale lui Galileo Galilei”. În fine, pe ultima pagină, un plic din care iese, amenințător, o gheară felină: „P.S.”.

Sunt zeci de întrebări și la fel de multe glose care se nasc din toate aceste detalii și care rămân cumva prinse de ele. Contururi simple, ale noastre și ale altora, pe care cu greu le-am putea înstrăina prin cuvinte. Imaginile semnate Dan Stanciu și Sasha Vlad, intime și publice totodată, alcătuiesc o carte de păstrat în primul raft al bibliotecii, și pe birou, mereu deschisă. Exact ca *desktop*-ul calculatorului personal sau personalizat...

O disociere

O altfel de lume, cu mult mai legată de limbaj, dar din aceeași familie a „locurilor tari”, întâlnim în volumul *Trusa instalatorului de umbre* semnat de Dan Stanciu și Iulian Tănase (Editura Locul Tare, 2006). Suprarealismul pare mai clar aici, mai ales prin tehnicile de apropiere a cititorului, cu seturi de reguli ludice, cu teoriile nematerializabile și cu aparentul clivaj al paradoxurilor. O bună referință este grupajul de *111 cadavre* al lui Gellu Naum. Sau, din pictură, toate micile trucuri care-au făcut carieră deja: grattajul (zgărirea petei de culoare), decalcarea, fumajul și solarizarea (dubla dezvoltare). Interesantă este însă poziționarea celor doi față de aceste modele. Felul cum le evită, cu alte cuvinte. Metoda Dan Stanciu/Iulian Tănase mizează pe o sintaxă derutantă, iar fuga de metodă pe joc. Scurte și esențiale, frazele de aici iau naștere pe tipare gramaticale sau contextuale. Construite pe tipuri de întrebări sau pe determinări și îngrădite de acestea, poemele păstrează străluciri remarcabile, nesperiozități pe care te poți bizui: „Cauza primă a lucrurilor este fie o suprapunere, fie un arabesc”; sau „Efectul de seră este începutul unei erori care se va încheia cu o binecuvântare”; până la „Dacă, în definitiv, ceva rămâne undeva, de ce praful și pulberea sunt atât de tandre?”; ori „Dacă te-ar chema Arnold Istrate, ce fel de rochie ai alege pentru a te dezbrăca pe muzica lui Elton John?” Tatonări insistente ale revelațiilor, cu disperarea și cu umorul necesare oricărei curse lungi.

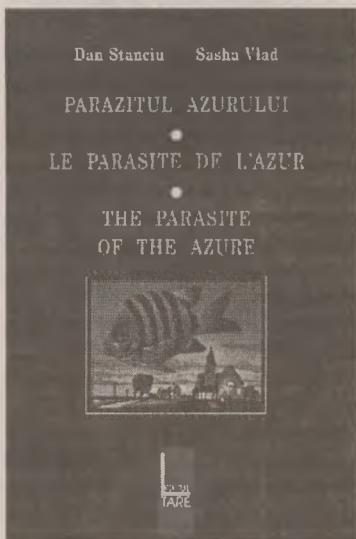
Un decalog elegant, articulat în limitele aceluiași rigori, după o retorică mai curând polemică este *De nouă ori nu, o dată da*: „NU face din țânțar armăsar, căci armăsarul, spre deosebire de țânțari, nu strigă, ci se supun.//NU îți ucide aproapele decât dacă ai un acoperiș deasupra capului//NU bate pasul pe loc, căci locul ar putea să te ia pe nepregătite//NU te feri să aduci vorba de funie în casa spânzuratului, fiindcă numai așa spânzuratul va înceta să te mai privească în ochi/[...] NU renunța la adevărul tău chip, doar pentru că cineva ți-a spus că n-ai trebui să apari gol în fața unei mulțimi vide.//NU te îmbrăca în culori care nu sunt nici perfecte, nici splendide, ci doar exacte//DA. Ceea ce ai citit acum este un pas către ceea ce vei corela mai târziu.”

Dan Stanciu, Iulian Tănase, *Trusa instalatorului de umbre*, Editura Locul Tare, 2006, 64 p.

Excelent numită, *Trusa instalatorului de umbre*, poartă în ea o schemă lingvistică mai rar experimentată în suprarealism, un instrumentar nou și – din câte se vede – foarte eficace. Cunoscutele *cadavres exquis* nu mai rezultă din plieri liniare, ci din adevărate origami. Broaște sau bărcuțe din hârtie, cocori sau avioane din pagini de caiet, poemele de aici își conțin regulile, frumusețea și – în același timp – fragilitatea.

Cosmin CIOTLOȘ

Dan Stanciu, Sasha Vlad, *Parazitul azurului*, Editura Locul Tare, 2006, 72 p.

devin organe de nedisociat ale unui singur mare hibrid. În afara „paranoiei critice” a lui Dali. Practic, volumul e un obiect în patru limbi: română, franceză, engleză și colaj. Iar lectura lui e una obligatoriu bilingvă. Fie că preferăm varianta britanică sau pe cea galică, nu avem voie să neglijăm fotografiile. Ele sunt viza de acces și harta, legea fizică și atracția turistică a lumii pe care o vizităm aproape frenetic. O altă gravitație și alte inerții domină dubletele care comută permanent. Ceva mai motivate decât niște titluri și ceva mai scurte decât niște poeme, textele de sub fiecare fotografie sunt o formă subtilă de dialog: cu lectorul, cu imaginea, cu fragmente ale imaginii. Ca un nou colaj suprapus ori ca o negociere finalizată precis, litera nu se despărte de grafică. Codurile comunicării sunt, iată, un pic mai complexe, mai greu de schematizat.

Comit o impietate, încercând să „povestesc” câteva dintre paginile acestei cărți, dar numai în măsura în care orice discuție imagologică e condamnată. Și numai din dorința de a lua în posesie câteva asemenea amintiri minimale. Așadar: un vultur cu aripile întinse, având în locul capului un teanc de cărți *in folio*. Sub el: „Prin fulger, spre un individ mai vast.” Altundeva, un șarpe întins lângă un mojar cu pistil înăuntru. Adică: „Reversul unui obelisc.” Tulburător, către început, un craniu proaspăt dezgropat dintr-un sit arheologic, cu pământ încă pe el și cu superbe buze roșii. Notația e fără cuvinte, la propriu: „1548 - 1600.” Aceleași buze parcă, întredeschise, pe chipul șters al unor

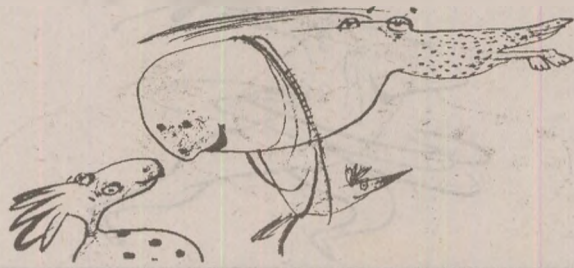
Book fest
salonul cărții bucurești

13 - 18 iunie 2006
Romexpo halele 15 - 13

Cotidianul. tabu. MONDE diplomatique

România literară. ID. RADIO GUERRILLA 99.8

24-FUN. I&P. ELIBERADIO. DILEMAVECHE

interviurile r.l.

Borges, Cortázar sau Xul Solar sunt la fel de definitorii pentru Argentina ca Gardel, Fangio sau Perón. Dar cred că nu exagerez afirmând că, pentru un român ajuns la Buenos Aires (11,5 milioane de locuitori, soarele care indică la amiază nordul...), referința literară obligatorie poartă numele Alinei Diaconu.

Pe 21 aprilie 2006, în locuința sa din cartierul San Telmo, cunoscuta scriitoare argentiniană a avut amabilitatea de a-mi acorda un interviu legat de trecutul său românesc. Traducerea îmi aparține.

- Ați scris undeva că, pentru dumneavoastră, realitatea este doar o sursă de inspirație. Aș vrea să vă întreb dacă romanul *Penultima călătorie*, tradus și în română, este sau nu un roman autobiografic?

- Într-adevăr, toată lumea mă întreba dacă este vorba de o carte autobiografică. Este și nu este autobiografică. Aș spune că mă inspir din realitatea personală, dar de fapt ceea ce se întâmplă în *Penultima călătorie*, personajele, nu au nimic de-a face cu viața mea. Unele situații sunt reale, le-am trăit sau s-au petrecut în casa mea, dar au servit ca materie primă pentru un proces alchimic făcând apel la fantezie, la o familie pe care am inventat-o.

Acțiunea cărții se desfășoară în perioada stalinistă din România, perioada lui Gheorghiu-Dej, și povestesc multe lucruri care s-au întâmplat cu adevărat în propria mea casă. Pentru început, la moartea bunicilor ni s-a spus că avem o casă prea mare și a trebuit să acceptăm chiriași. Două camere au fost ocupate de persoane necunoscute, cu care nu puteam vorbi pentru că ne temeam de denunțuri. Am trăit deci realmente experiența, descrisă în carte, a conviețuirii cu străini care foloseau aceeași bucatărie, aceeași baie.

În ceea ce privește atitudinea față de Biserică, aveam o prietenă, catolică, al cărei frate era student și se ducea duminica la biserică. A fost urmărit, s-a descoperit că este religios și a avut probleme la Universitate. În carte, acest episod este transformat, cu alte personaje și în alte circumstanțe. Dar cred că elementele esențiale descriu corect modul de viață al unei familii din clasa de mijloc, care avea o istorie din epoca anterioară comunismului și care își vede existența modificată de cenzură, de teamă.

Toate acestea apar în roman, pentru că sunt lucruri pe care le-am trăit și pe care voiam să le descriu cititorilor. Nu știu dacă în Argentina această parte a cărții a fost foarte bine înțeleasă. Cred că a fost citită ca o curiozitate. Cred că subiectul îl poate interesa doar pe un român care știe despre ce vorbesc. Oricum, așa spune că dintre toate cărțile mele, *Penultima călătorie* este cea mai autobiografică. Nu este biografia mea, dar conține cele mai multe elemente legate de copilăria mea din România. Și este prima carte în care m-am hotărât să ating acest subiect. În celelalte romane nu am vorbit niciodată despre Europa de Est sau despre comunism.

Pentru mine, a fost totdeauna un subiect foarte, foarte dureros. Plecarea din țara mea, la treisprezece ani, a fost o ruptură care îmi separa viața în „înainte” și „după”, într-un fel ca „înainte” și „după” Cristos. Este limita unei ere, a unei etape definitorii. Am avut o viață înaintea acestui eveniment și o alta, în exil, după.

Și spun „exil” pentru că situația părinților mei era foarte specială. Amândoi erau intelectuali, tatăl meu – Aurel Vladimir Diaconu – era critic de artă. Era și avocat, dar nu profesia pentru a se putea dedica criticii de artă. În epoca lui Gheorghiu-Dej a fost numit redactor-șef al unei reviste de artă difuzată în străinătate, „L'art dans la République Populaire Roumaine”. Publica, de asemenea, articole despre artă, pentru că era critic și colecționar. Aveam o fabuloasă colecție de Petrașcu.

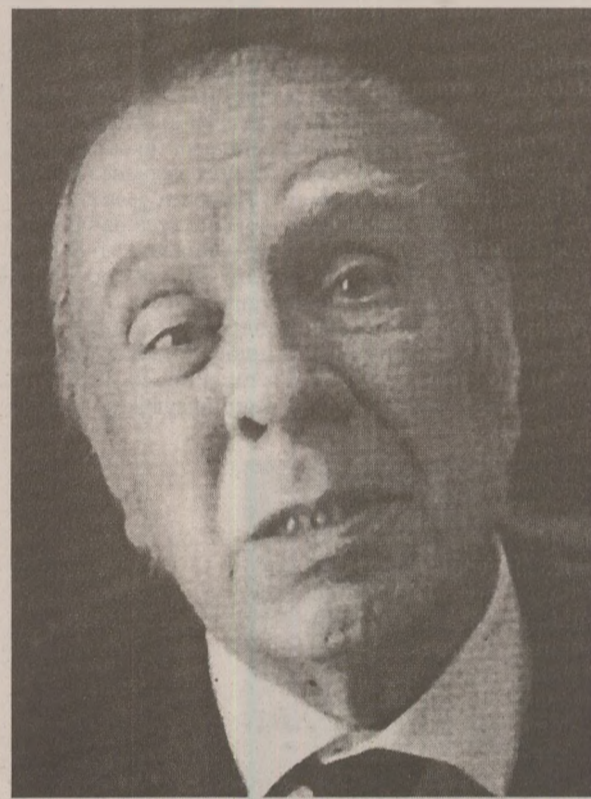
- ... care a rămas în România.

- A, asta este o altă poveste. O să revin la ea puțin mai târziu.

Într-o zi, tatălui meu i s-a spus că ceea ce face este foarte bine, dar că ar trebui să înceapă să scrie despre actualitate, nu despre trecut. Iar actualitatea era realismul socialist, pe care el îl detesta. Ar fi fost o trădare a propriilor convingeri să vorbească elogios despre ceva ce nu-l interesa.

În ziua aceea, tatăl meu s-a întors acasă și i-a amintit

Cu Alina Diaconu despre Borges

mamei mele că, la un moment dat, ea propusese să emigreze în Argentina (unde avea o soră). „Ar trebui să facem demersurile necesare, pentru că ceea ce s-a întâmplat astăzi este un avertisment. Se știe, întâi ți se dă un avertisment, apoi ești obligat să îți faci autocritica și pe urmă ești dat afară”. A preferat să plece în loc să accepte să se compromită.

Pe de altă parte, iată ce s-a întâmplat cu colecția noastră de Petrașcu, Ciucurencu, Pallady, Iser. Era o colecție pe care tatăl meu o constituise înainte de instaurarea comunismului. Când am decis să emigrăm, a vrut să o vândă unui muzeu, pentru că includea unele dintre cele mai bune tablouri de Petrașcu și Iser. I s-a propus însă un preț de nimic, dar efectiv de nimic. Atunci cred că a vândut trei tablouri, dintr-un total de șaptezeci. A fost atât de supărat de faptul că se minimizează valoarea pânzelor din colecție încât a preferat să le facă cadou. Când prietenii, rudele, vecinii veneau să se despărțea de noi, înaintea plecării, tatăl meu le dăruia câte un tablou. Acesta a fost sfârșitul colecției, cu excepția câtorva portrete de familie care au fost salvate cu ajutorul unor diplomați și care se află acum aici. Dar restul colecției s-a făcut pulbere.

În fine. Toate aceste evenimente m-au impresionat profund în copilărie. Sigur, mă obișnuisem să trăiesc așa și nu aveam un termen de comparație. Totuși mi-a fost foarte greu. Îmi amintesc că în România intrai într-un magazin și constatai că era gol, că nu puteai cumpăra nimic. Trebuia să stai la coadă în frig pentru a cumpăra o pâine.

Dar îmi aduc aminte și că, ajungând în Occident (pentru că un timp am stat la Paris și abia apoi am venit aici), vedeam în magazine lucruri minunate și, în același timp, îmi dădeam seama că nu aveam bani pentru a le cumpăra. Și mă întrebam ce s-a schimbat. Așa că, la început, sosirea în Occident mi-a plăcut profund. La ce bun, dacă nu ai acces la tot ce poți găsi acolo? Schimbarea a fost, pentru

mine, de-a dreptul tragică.

- În București, în ce cartier locuiați?

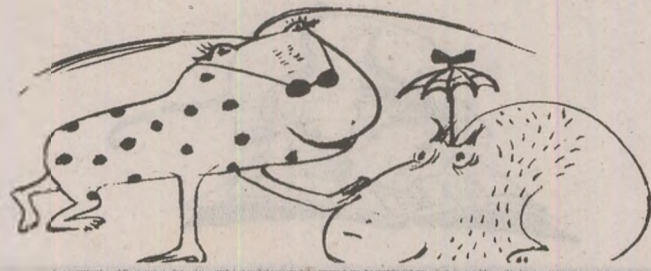
- Locuim pe strada Traian, la numărul 108. Aproape de Hala Traian. Ceaușescu, cu marele lui palat, a ajuns foarte aproape de cartierul meu. S-a crezut chiar că aveau să demoleze casa. Nu s-a întâmplat așa, dar când m-am întors la București și am revăzut-o am început să plâng. Era o ruină. Înăuntru locuia fosta noastră bucatăreasă, o femeie din Transilvania, la care țineam foarte mult, împreună cu fiii ei. Dar totul părea că stă să se prăbușească. Un dezastru. Și fusese o casă ca un palat.

- Dacă îmi aduc aminte bine, ați plecat în 1959. Aici, în Argentina, în ce an ați ajuns?

- Am ajuns în '59. Am plecat în iunie '59. Am trecut prin Paris, unde ne aștepta mătușa mea care locuia aici și care venise în Franța pentru a ne întâmpina. Apoi am fost în Italia, pentru a lua un vapor către Argentina. Dar, din cauza unei greve, a trebuit să rămânem mult mai mult decât ne așteptam la Genova. Am ajuns aici pe întâi septembrie 1959. Călătoria a durat, din București la Buenos Aires, două luni și jumătate.

- Aici, afară de familie, mai puteați vorbi românește cu cineva?

- În special cu familia, dar mătușa mea de aici avea prieteni români. Erau întâlniri în care se vorbea românește. Dar, la cinci zile de la sosire, fără să vorbesc spaniola, am început școala într-un colegiu administrat de călugărițe germane. A fost o nebunie. În clasă, colegele îmi vorbeau și eu nu știam să răspund decât „nu înțeleg”. Călugărițele vorbeau o spaniolă cu accent german, așa încât nu puteam nici măcar să disting tonalitatea limbii vorbite aici. Celelalte fete vorbeau engleza, limbă pe care nu o cunoșteam. Numai una vorbea franceza și ea a fost salvarea mea, pentru că îmi putea traduce diferite lucruri.

m e r i d i a n e

↑ In plus, nu mi s-au recunoscut toate studiile, așa că am fost acceptată într-o clasă mai mică. Dar, după două-trei luni, vorbeam deja spaniola. Prost, dar o vorbeam. Și am început să dau examene de diferență. În doi ani am făcut cinci clase. La șaptesprezece ani am obținut diploma de bacalaureat. Dar în toate aceste examene problema era limba. Știam răspunsurile, dar îmi lipseau cuvintele. Așa că de fiecare dată ceream să fiu lăsată cu un dicționar. A fost o experiență. Dar o experiență pe care n-aș vrea să o retrăiesc: o dată a fost suficient.

- Cred că în '68 sau '69 v-ați mutat, temporar, la Paris. Aveți ideea de a încerca să rămâneți acolo sau de la bun început v-ați spus că vă veți întoarce?

- Prima dată când am fost la Paris, imediat după plecarea din București, orașul nu mi-a plăcut deloc. Am urât Parisul. L-am urât pentru că mă simțeam atât de rău, plângeam toată ziua pentru că trebuise să plec din România, nimic nu mă interesa. Am păstrat o idee foarte distorsionată despre capitala Franței.

Dar, după ce mi-am terminat studiile, am fost trimisă la Paris și atunci am descoperit ce înseamnă cu adevărat acest oraș. M-a fascinat. Mi-am spus „aici rămân”. Și totuși, nu. Îmi lipsea Buenos Aires-ul. Este curios.

Aveam la Paris o mătușă, în casa căreia locuim. Întâlneau mulți români. Erau, de asemenea, aspectele culturale, am devenit prietena lui Ionescu, a lui Cioran. Pentru mine a fost foarte important din punct de vedere literar, pentru că ei au avut o mare influență asupra mea. Au fost foarte amabili, eu scriam deja, le citeam textele mele și m-au încurajat să scriu în continuare. Toată această epocă a fost foarte interesantă. Dar apoi, în mod curios, mi-a lipsit Buenos Aires-ul.

- În perioada aceea scriați deja în spaniolă?

- Da. La început, când am sosit aici, scriam în română. Apoi am început să scriu în franceză, cealaltă limbă pe care o cunoșteam. Mi se părea că mă pot face mai ușor înțeleasă, dar aici foarte puțină lume vorbea franceza. Și în cele din urmă, cam după doi ani, am început să scriu în spaniolă. În '62-'63 scriam deja în spaniolă. Primul roman l-am publicat în 1975.

- Este foarte cunoscut interviul pe care i l-ați luat lui Borges, recent republicat în traducere franceză. Aș vrea să vă întreb ce impresie v-a făcut atunci celebrul scriitor. Sunt unul dintre marii săi admiratori, dar citind acel interviu mi-am spus că cei care spun că era „reacționar” au dreptate. Afirmațiile despre rase, cele privindu-i pe mexicani...

- Da, era teribil. Dar eu cred că este vorba de un joc. Le spunea tuturor că în tinerețe fusese comunist. Mai târziu și-a schimbat ideile, dar cred că era pur și simplu un conservator care a făcut multe afirmații *pour épater le bourgeois*, pentru a provoca mici scandaluri. Cred că este scriitorul cel mai mare pe care l-a produs această țară. Ca persoană, era foarte amabil, foarte natural, foarte cult și foarte modest.

Înainte interviului, îmi aduc aminte că i-am telefonat așteptându-mă ca o secretară să planifice întâlnirea pentru o dată îndepărtată. Cineva mi-a răspuns și am cerut să vorbesc cu domnul Borges. „Sunt Borges.” „Vai, maestre...” „Nu, nu, nu-mi spuneți maestre! Spuneți-mi Borges!” I-am explicat despre ce este vorba. „Bun, când doriți să veniți? La ora zece e bine?”

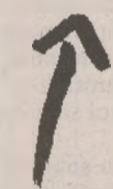
În plus, avusesem prima întâlnire cu el într-o librărie. Deja nu mai vedea. I-am spus că m-am născut în România și mi-a cerut să îi recit *Tatăl nostru* în română. Știa *Tatăl nostru* în toate limbile planetei. Îi plăcea să îl recite în islandeza veche. După ce l-a ascultat în română mi-a spus „este Roma!” Era o persoană foarte accesibilă.

Este adevărat că a avut multe probleme. Nu a obținut Nobel-ul pentru că nu a fost un om de stânga. Poate că în anumite momente s-a înșelat, mai ales în legătură cu militarii de aici, la început, când se știa prea puțin despre dictatură și despre ororile comise. A participat la o reuniune în care se aflau și acești militari. Dar nu cred că asta ajunge pentru a descalifica un autor extraordinar, cel mai mare pe care l-a dat Argentina și unul dintre cei mai mari din întreaga lume a secolului XX.

- Vă mulțumesc.

Interviu realizat de
Theodor TUDOROIU

Hărțile Țărilor Române în ediție ateniană

↑ In capitala Greciei activează, de peste 20 de ani, Societatea Științifică de Studii Ferai-Velestino-Rigas, a cărei principală preocupare o constituie promovarea operei unei strălucite personalități a Greciei moderne, scriitorul și revoluționarul Rigas Velestinlis (1757-1798), al cărui destin este strâns legat și de Țările Române. Între altele, Societatea a sprijinit apariția, în ediție bilingvă, a *Scrierilor Revoluționare* ale lui Rigas, în 9 limbi (ediția românească datează din 1999).

În cei circa 15 ani petrecuți la București (data sosirii rămâne nesigură), tânărul tesaliot (născut în localitatea Velestino, din apropierea orașului Volos), integrat rapid în noul mediu social și cultural, ocupă diverse dregătorii la curtea domnească a Țării Românești și-și pregătește opera (lucrări literare originale, traduceri, opusculare revoluționare) pe care o va tipări în timpul celor două incursiuni ale sale la Viena (1790-1791, 1796-1797). O latură importantă a activității editoriale a lui Rigas o constituie elaborarea și tipărirea, în 1797, a trei lucrări cartografice: o monumentală *Harta a Greciei*, în 12 file, reeditată în 1999 la Atena, *Noua Hartă a Țării Românești și Harta generală a Moldovei*. Prima, *Harta Țării Românești*, epuizată rapid (s-au salvat doar două exemplare, adăpostite astăzi în biblioteca din Insula Chios și la Biblioteca Națională din Viena), a fost reeditată în 1804, tot la Viena. *Harta Moldovei* înregistrează două reeditări: în 1804 la Viena (gravorul noii ediții este C. R. Schindelmayer) și în 1925, la Iași, cu traducere românească. Reeditarea lor atestă ecoul și interesul pe care l-au stâmnit în epocă, fapt semnalat de publicațiile europene ale vremii.

Ediția ateniană a celor două hărți, apărută sub îngrijirea lui Dimitrios Ap. Karamberopoulos, dinamicul președinte al Societății Științifice de Studii Ferai-Velestino-Rigas, este realizată după exigențele unei astfel de întreprinderi la început de secol 21. „Prima reeditare autentică după

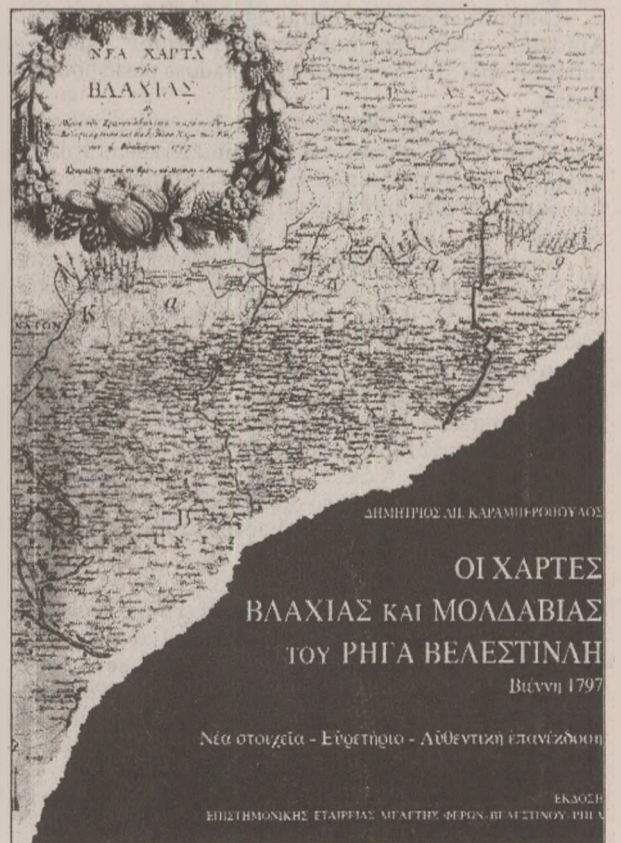
hărțile originale ale lui Rigas” este însoțită de un indice de nume și localități din cele două Principate, ca și de o amplă introducere, care prezintă progrese ale cercetării în domeniu și descrie în detaliu cele două hărți, încercându-se interpretarea elementelor noi introduse de Rigas.

„Noua Hartă a Țării Românești și a unei părți a Transilvaniei de Rigas Velestinlis Tesaliotul. Editată grație grecilor și filelenilor. 1797. Gravată de François Müller la Viena”, cum sună titlul exact, are plasat în partea dreaptă sus portretul domnului Țării Românești din acel moment, Alexandru Ipsilanti, înfățișat în veșminte domnești și dedesubt simbolurile Țării Românești și ale Moldovei (Ipsilanti a domnit și în Moldova) într-o dispunere savant studiată. Un element nemaîntâlnit până în acest moment la Rigas îl constituie reprezentarea maciucii lui Heracle, pe care editorul atenian o interpretează ca simbol al intențiilor revoluționare ale cărturarului.

„Harta Generală a Moldovei și a unei părți a provinciilor care se învecinează cu aceasta” reproduce, în partea dreaptă sus, portretul domnului Alexandru Callimachi (1795-1799), cu toate simbolurile puterii. Inscripția în elină precizează că harta este dedicată acestui „vlăstar al Bizanțului”. Reprezentanții din jurul portretului (maciuca lui Heracle este prezentă și aici) relevă o bogată simbolistică pe care D. Karamberopoulos o descifrează tot în cheia mesajului revoluționar al lui Rigas. Exemplare din edițiile vieneze ale *Hărții Moldovei* se găsesc la Biblioteca Națională din Viena și la Biblioteca Academiei din București.

Radiografie a stării cartografice a Principatelor Române la sfârșitul secolului 18, realizată cu o admirabilă minuție de un cărturar grec trăitor pe aceste meleaguri, *Hărțile Țării Românești și Moldovei*, rețipărite prin grija Societății ateniene, constituie, neîndoind, un prețios instrument de lucru oferit specialiștilor și un obiect de admirație pentru profani.

Elena LAZĂR

meridiane

„Moskovskie Novosti” – Ce anume a servit ca punct de plecare în subiectul romanului dumneavoastră? Explozia de la Cernobil?

Tatiana Tolstaia*: Doar în parte. Aș fi dorit să mă îndepărtez de această asociere. Toți au exploziile, cataclismele, războaiele lor, prăbușirea universului cu care s-au obișnuit. Dar 1917? În istoria noastră n-a existat nimic mai rău. Iar ce va fi mai departe – e înfricoșător să-ți imaginezi [...]

„M.N.” – Și ați hotărât să arătați cum va fi viitorul nostru?

T.T. – Nu. Prezentul nostru. E adevărat – atunci când scrii o antiutopie, ea e percepută inevitabil ca o satiră politică. Am vrut să fie despre viață și despre popor [...]

„M.N.” – Cu toate că descrie o societate aproape analfabetă, sălbătică, romanul dumneavoastră e, într-un anumit fel, un imn închinat cărții, simbolul protestului neconștientizat, și un semn al speranței.

T.T. – Iubesc cartea

(Din interviul acordat de Tatiana Tolstaia publicației *Moskovskie Novosti* despre romanul *Kis*, apărut acum și în românește, la Editura Curtea Veche, în traducerea doamnei Luana Schidu, cu titlul *Zâtul*).

Cineva amintea că prima ediție a romanului Tatiane Tolstaia *Kis* a apărut, în anul 2000, cu o copertă neagră, tipărit pe hârtie proastă, vrând – făcea remarca autorul informației, – ca prezentarea grafică să nu distragă, prin eleganță, atenția de la povestea, de la cuvintele cuprinse între copertile cărții.

Probabil e ceva mai mult decât atât. Fiind, în esență, un roman despre carte, – cartea ascunsă, „contagioasă”, interzisă, dispărută ca și cum n-ar fi existat niciodată, și smulșă, din nou și din nou, din ascunzișuri și uitare, chiar modestă, cu filele subțiate de timp, cu cotorul jupuit, va fi căutată cu ardoare, lipsa ei va fi resimțită ca o inexplicabilă neîmplinire, ca o angoasă, o suferință.

Dacă luăm în considerare că prezentarea grafică a cărții e semnată de Art. Lebedev, fiul scriitoarei, putem presupune că mamă și fiu au pus împreună la cale transmiterea acestui mesaj.

Romanul a fost evenimentul anului 2000 și nu numai. Autoarei i-a fost decernat Premiul „Triumf”. Cartea a cunoscut apoi și alte ediții și a fost tradusă peste hotarele Rusiei.

Dar ce înseamnă *Kis*? – au întrebat criticii, cititorii. Cine e *Kis*? De ce stârnește atâta spaimă? Tatiana Tolstaia spune că nu înseamnă nimic. E un cuvânt din limba komi? Cunoaște autoarea limba komi? Ea răspunde că nu, n-o cunoaște.

Reputatul filolog și filosof Boris Paramonov, care de decenii comentează la Radio „Svoboda” fenomenul literar, și nu numai, din Rusia, descifrează în felul său sensul adânc al titlului și al cărții. „*Kis*’, *ris*’, *Rus*’” – spune el. Este o carte despre Rusia, o enciclopedie a vieții rusești, cum se spunea în asemenea cazuri. Tolstaia a inventat pentru Rusia sa fauna și flora, istoria și geografia, hotarele și vecinii, moravurile și obiceiurile populației, cântecele, dansurile, jocurile. A creat o lume. *Kis*’, *ris*’, *Rus*’”.

Dar despre care Rusie e vorba? Rusia lui Stalin, Rusia lui Hrușciov, Rusia lui Gorbaciov, a lui Elțin, a lui Putin?

Trebuie să fie din toate câte ceva, dacă știm să citim cartea, dar, mai ales, e ceea ce a rămas și s-a constituit în cele două sute de ani care au trecut de la Explozie.

„...Orășelul în care s-a născut Benedikt se numește Fiodor-Kuzmînsk, [...] iar înainte se numea Ivan-Porfirinsk și mai înainte Serghei-Sergheinsk și mai demult numele lui era Depozitele Sudului, iar la început de tot a fost Moscova”.

Ce a fost Explozia? Mama lui Benedikt spune că nici ea nu prea știe. „Se pare că oamenii s-au jucat și s-au jucat cam tare cu armile.

- N-am apucat nici au! să zicem, povestea ea și plângea. Înainte, zicea, era mai bine.”

Benedikt, care e tânăr, a găsit orășelul așa cum era, cu oarecare rânduială. Cu izbe, care se închideau proptind un lemn, ceea ce nu te apăra negreșit de hoți. Cei care aveau izbe mai arătoase, cu foișor, nu mergeau pe jos la Izba de Lucru, ci în săniile trase de Degenerați. Aceștia sunt niște făpturi – nu știi dacă sunt oameni, deși seamănă cu oamenii. Sunt acoperiți cu blană, trag săniile alergând în patru labe, cu limba atârnându-le. Probabil e și aceasta Urmarea.

Cea mai mare parte a populației e alcătuită din oameni cărora li se spune gugustiuci. Își duc viața toți cam în același fel: se duc la Izba de Lucru, la vremea convenită stau la coadă să-și ia fițuicile – plata lor –, cărora li se mai spune zdrențe, lovele sau rublișoare. Apoi stau la coadă să-și plătească dările.

Mânâncă șoareci. Supică de șoareci sau șoareci gătiți altminteri. Firesc, șoarecii gătiți acasă sunt mai buni decât cei de la Căntină.

Gugustiucii își prind singuri șoarecii. Dacă nu-i mânâncă pe toți, fac schimb la piață. Pentru un foculeandru – foculeandrii sunt buni, gustoși, moi, – Benedikt a dat cinci șoareci. „Sigur, și în șoareci se plătește impozit la visterie sau, cum se spune, dijmă, pe casă, pe suflet, (nu pe pernă, p. 84, n.n.), pe cuptor, dar asta-i cu totul altceva”. Poți lua și ruginț pe șoareci. Deși asta oamenii și-l strâng singuri din mlaștini. Rugințul se bea, se fumează, ține loc de cerneală, se pare că are mai multe întrebări.

Și viermologii se prind în pârâiașe nămolose, dar Nikita Ivanici, care face parte din Foști, nu se atinge de ei. Și mămuca lui Benedikt se strâmbă și dă din mâini când îi vede.

Foștii se deosebesc de toți ceilalți. E suficient să deschidă gura ca să-ți dai seama că nu vorbesc ca gugustiucii. Sunt oameni care au scăpat teferi la Explozie și de atunci n-au mai îmbătrânit. Mămuca lui Benedikt a trecut de trei sute de ani și ar mai fi trăit dacă n-ar fi mâncat un foculeandru fals. Foști sunt Nikita Ivanici și Lev Lvovici. Aceștia își amintesc uneori de viața de dinainte și nimic din ce povestesc ei nu se potrivește cu viața din Fiodor-Kuzmînsk și nici nu e de înțeles.

Sunt și mârzacii în orășel, mai mari sau mai mici, cei care merg în săniile trase de Degenerați. Când îi întâlnești pe uliță, te apleci, mai adânc ori mai ușor, după cîmul lor. Dacă îți trece prin cap că nu ți-ar strica să mergi și tu într-o sanie trasă de Degenerați, înseamnă că ai Gândire Personală, diferită de Gândirea de Stat și e bine să nu stărui asupra ei.

Dar peste tot și toate domnește Fiodor Kuzmîc, Mârzacul Suprem, slăvit fie-i numele. A nu se uita, – după numele lui se rostește „slăvit fie-i numele”. Dacă ai omite formula și te-ar auzi Vasiuk Urecheatul, – mutantul acesta are urechi din cap până în picioare, asta e Urmarea lui, n-ar fi bine, lui nu-i scapă nimic. Spre deosebire de el, Varvara Lukinișna are o Urmare dizgrațioasă, dar nevinovată: ea e plină de creste peste tot și-i tot apar altele. Alții au trei coarne, gheare, fiecare cu Urmarea sa.

Dar să ne întoarcem la Mârzacul Suprem, slăvit fie-i numele. (Chiar după ce a fost ucis și puterea în stat a luat-o Kudeiar Kudeiarici, oricine-l pomenea tot adăuga „slăvit fie-i numele”).

Iată cum ni-l prezintă Benedikt:

„Fiodor Kuzmîc, slăvit fie-i numele, a adus oamenilor focul. Căci pierduți am fi fără Fiodor Kuzmîc, ai-ai, pierduți am fi! Toate el le-a reparat, toate el le-a inventat, toate cu câpșorul lui luminat, care se îngrijește de noi, gândind gânduri! (...) Zi și noapte Fiodor Kuzmîc nu doarme, tot merge încolo și-ncoace, mângâindu-și barba stufoasă, făcându-și griji pentru noi, gugustiucii: suntem mâncați, suntem băuți, avem vreun necaz, vreo durere? Avem și mici mârzacii, dar Fiodor Kuzmîc, slăvit fie-i numele, este Mârzacul Suprem, ani mulți să ne trăiască”.

Dar Mârzacul Suprem, slăvit etc., nu se ocupă doar de viața materială a supușilor săi: după ce i-a învățat să prindă șoareci și să-i gătească, după ce le-a dat focul, roata etc., etc., Fiodor Kuzmîc, slăvit fie-i numele, s-a gândit și la spiritul acestora. Mârzacul Suprem scrie versuri pe care scribii le copiază apoi pe coajă de mesteacăn. Și ce versuri frumoase! Benedikt, care la insistențele mamei sale învățase să scrie și devenise scrib, nu se putea minuna îndeajuns

Cronica traducerilor

Când ți se uită Zâtul în ceafă...

TATIANA TOLSTAIA
Zâtul

de frumusețea versurilor pe care le copia. Nu avea habar că ele ieșiseră de sub pana lui Pușkin, Lermontov, Tsvetaeva, Blok... A scris Fiodor Kuzmîc și un schopenhauer, fără cap și fără coadă, dar pe asta n-a înțeles-o nimeni...**

Dar ce-i urâtul ăsta care te apucă uneori în orășelul Fiodor-Kuzmînsk? Senzația că Zâtul îți suflă în ceafă. La urma urmelor, el trăiește în nordul așezării „unde sunt pădurile dese, cu arbori doborâți de furtuni, cu ramurile atât de împletite între ele că n-ai cum să treci, ramurile copacilor îți smulg căciula de pe cap. În aceste păduri, spun bătrânii, trăiește Zâtul. El stă pe ramurile întunecate și țipă săbatic, jalnic: Zi-hiiii! Zi-hi-iiii! Nu-l poate vedea nimeni. Trece omul prin pădure și el hop! în ceafă lui. Și îl apucă de șira spinării și cu dinții – hârști! – și prinde cu ghearele vena cea mare și o sfășie, și iese toată mîntea din el. Și când se întoarce, nu mai e același [...] Țăsta nu poate face nimic singur, nici să se ușureze nu știe, de fiecare dată trebuie să-i arăți. Ei, și dacă nevastă-sii ori maică-sii îi e milă de el, îl duce la latrină, dar dacă nu-i nimeni să aibă grija de el, e pierdut: îi explodează vezica și pur și simplu moare. Asta face Zâtul.”

Mai bine moartea, gândește Benedikt.

Și totuși, parcă există o spaimă și mai mare decât aceea pe care o inspiră Zâtul.

O altă spaimă, o primejdie reală, o constituie Boala. Nu o boală oarecare, ci spaima de Boala pe care ți-o dă atingerea unei cărți. E vorba nu de poeziile transcrise pe coji de mesteacăn, ci de *arhecărți*, de dinainte, pe care dacă le atingi mori. De fapt, ești luat de sanitari și dus la tratament.

„Mămuca avea chiar o carte arhetipărită. Dar o ținea ascunsă. Căci, se spune, cărțile astea sunt contagioase. De aceea, Benedikt nu numai că nu o atinsese, dar nici măcar n-o văzuse și mămuca îi interzisese cu strâșnicie să vorbească

meridiane

despre ea, ca și când nici n-ar fi existat. Tata a vrut s-o pună pe foc, de frică. Să nu faci vreo Boală de la ea, Doamne ferește, Doamne ferește.

Că atunci vin Saniile Roșii.

Și în săniile sanitarii, spaima nopții! Vin cu Saniile Roșii, să batem în lemn, ptiu, ptiu, ptiu, - cu robe roșii cu glugă, cu niște despicături în dreptul ochilor și nu poți să le vezi fețele, ptiu, ptiu, ptiu...[...] Dar cartea arhetipărită tot a găsit-o tata și i-a dat foc. Nu se temea atât de boală cât de sanitari, spaima nopții.

Căci ei te iau și te tratează și, după tratamentul asta, oamenii nu se mai întorc. Nimeni nu s-a întors încă."

După ce-a citit povestea *Turtița* și alte versuri pe care le-a copiat pe coaja de mesteacăn, Benedikt va tânji după alte și alte cărți. Iar când va ajunge Sanitar și va ști că nu e vorba de nici o Boală provenită din atingerea cărților, îl va ucide pe Mârzacul Suprem (slăvit fie-i numele), mânat de setea de a citi, sete niciodată stinsă.

Sunt topite în structura vie a cărții talentul, inteligența autoarei, cunoașterea literaturii, a culturii ruse, a folclorului, legendelor, îngrijorarea pentru soarta omenirii, pentru primejdiile care o pândesc, pentru Urmierea catastrofală care ar putea-o arunca într-o nouă epocă de piatră. De data aceasta o epocă de piatră populată de mutanți, fără memorie, fără speranțe, fără iluzii sau visuri.

Doar Foștii mai vorbesc de „restaurarea Trecutului nostru Luminos“ (p. 123).

„În cartea sa neagră, Tolstaia a cuprins istoria tristă a degradării societății, degradare morală, intelectuală, spirituală“, notează o revistă literară moscovită.

Același Boris Paramonov, care caracterizează *Kis* drept un roman postmodern clasic, scrie: „Subiectul unei cărți bune este manevrarea masei ei lingvistice. Dar despre ce masă e vorba la Tolstaia! Fiecare cuvânt are tâlcul lui, iese în față, are strălucire“.

Traducerea romanului a fost, după părerea noastră, un act de-a dreptul temerar. Cu un rezultat de excepție. Doamna Luana Schidu a reușit să transpună limbajul arhaic al romanului scriitoarei ruse, găbind echivalente pentru cuvintele inventate de scriitoare, - ruginț, foculeandru, viermoloii, etc, ca și pentru mutații lingvistice, căci, neînțelese de cei născuți după Explozie, cuvintele care definesc noțiuni abstracte sunt stâlcite, doar Foștii le mai folosesc și le înțeleg.

Traducătorul e stăpân pe cuvântul pe care îl folosește ca echivalent al cuvântului străin și doamna Schidu și-a ales bine cuvintele care să echivaleze în română rusa bogată, plastică a autoarei, fără acel ecou al limbii din care s-a tradus care se simte deseori, mai ales când e vorba de transpuneri din rusă, cu o topică foarte diferită de limba noastră. Totuși, unele schimbări față de textul original nu sunt tocmai nimerite. Tatiana Tolstaia repetă cu obstinație același cuvânt - Explozie, pe care traducătoarea îl înlocuiește în cele mai multe cazuri cu Prăpăd, în concordanță, probabil, cu limbajul popular folosit în carte. Or, prăpădul poate fi și urmarea unor fenomene naturale aspre, ceea ce nu e cazul aici. Apoi, la sfârșitul zilei de lucru nu poate fi bătut gongul (p. 38), el presupune existența metalului. La Fiodor-Kuzmink avem de-a face cu piatră și cu lemn. Probabil, pentru pauza de masă se bate într-o toacă.

Sunt observații mărunte, dar o cer chiar frumusețea, fidelitatea și acuratețea traducerii.

Am auzit cititori de literatură rusă în original spunând că, din păcate, *Kis* e intraductibil. Doamna Luana Schidu a dus la capăt cu brio o lucrare de mare dificultate lingvistică și literară.

Margareta ȘIPOȘ, Tamara TINU

* Tatiana Tolstaia e nepoata lui Alexei Tolstoi, nu strănepoata lui Lev Tolstoi, așa cum s-a preluat de către editură din surse neverificate.

** Cum Mârzacul Suprem (fie-i...) nu scrie doar poeziile altora ci și pictează tablouri, rupând reproduceri din albume, pentru cititorul român menționarea autorilor nu ni s-ar părea de prisos: „Nu-l așteptau“ - I. Repin, „Dejunul aristocratului“, - P. Fedotov, „Demonul“, - M. Vruble. Cât privește alte referiri la versuri, fraze din diverse opere literare, multe nu vor fi sesizate de nimeni, spune T. Tolstaia, „ele făcând parte din sfera mea personală de lecturi“.

Critica stîngii intelectuale

● Născut în Mexico în 1968, Jorge Volpi trăiește acum la Paris, unde conduce Centrul Cultural al Mexicului. A debutat în 1993, cu un roman, *O apăsare a liniștii obscure*, dar abia în 1999 s-a făcut cunoscut în lume cu thriller-ul istorico-științific *În căutarea lui Klingsor* tradus în 20 de țări și recompensat cu premiul spaniol Biblioteca Breve. Jorge Volpi face parte dintr-un grup de încă tineri scriitori mexicani, născuți la sfârșitul anilor '60, care au creat o ruptură cu generația boom-ului latino-american

(Cortázar, Márquez, Llosa s.cl.) și a convențiilor genului pe care l-au produs. În romanul de aventuri filosofico-revoluționare *Sfârșitul nebuniei*, apărut la Ed. Seix Barral, Jorge Volpi a urmat modelul lui Cervantes, criticînd o mitologie de epocă, demontînd teoriile maestrilor generației '68, de la Lacan la Foucault și de la Barthes la Althusser. Cartea începe cînd naratorul Anibal Quevedo, psihanalist mexican cu un trecut nedefinit, descoperă spiritul Parisului din mai 1968. Personajul se reinventează de-a lungul unei povești de dragoste tragico-grotesci care îl face să patrundă în miezul radicalității intelectuale și politice franceze și mexicane. În prima parte a romanului, Quevedo îi primește pe divanul lui de psihanalist pe Lacan și Fidel Castro, răsfoiește corespondența amoroasă a lui Althusser, lucrează ca secretar al lui Foucault și îl studiază îndeaproape pe Allende. În cea de a doua parte, devine psihiatru președintelui mexican Salinas de Gortari, discută îndelung cu subcomandantul Marcos, se ceartă cu Octavio Paz. Toate acestea au la origine relația lui cu Claire, o franțuzoaică blondă și pasională ce caută perfecțiunea morală în situații revoluționare. *El fin de la locura* e un roman amuzant, o satiră prin care doctorul în litere Jorge Volpi se răzbună pe mandarinii ce dominau viața universitară în perioada studiilor lui. De altfel, el nutrește ambiția unui proiect literar mai amplu, început cu *În căutarea lui Klingsor* - acela de a prinde într-un ciclu romanesc istoria intelectuală a celei de a doua jumătăți a secolului XX, așa cum a fost ea percepută în acea margine a Occidentului care e Mexicul - scrie Alvaro Enrigue în revista mexicană „Letras libres“.

Zona gri

● Discipol al lui José Donoso, cu care a făcut cursuri de scriere literară, Carlos Franz este, la 46 de ani, un reprezentant al grupului numit „noua literatură chiliană“. Avocat de formație, el a abandonat Dreptul pentru literatură, după ce a publicat în 1990 un prim roman bine primit de critică, *Santiago Cero*. Șase ani mai târziu, a revenit în librării cu un al doilea roman, *Un paradis pe Amazon* și încă șase i-au trebuit pentru scrierea celui de-al treilea, *Deșertul*, apărut anul trecut la Ed. Sudamericana din Santiago și distins cu prestigiosul premiu argentinian La Nación-Sudamericana. Ca mai mulți scriitori de succes din America Latină, a venit în Europa, stabilindu-se la Madrid. Romanul premiat - scrie „Página 12“ - se înscrie în mișcarea colectivă de reevaluare a regimului Pinochet, dar e mai mult decît atît, o încercare de înțelegere a istoriei prin intermediul ficțiunii literare. Întrebarea la care încearcă să răspundă Carlos Franz este dacă pasivitatea societății în fața terorismului de stat se explică doar prin frică sau și prin indiferența și culpabilitatea indivizilor. Personajul principal, Laura, se întoarce în Chile după 20 de ani de

exil în Germania, în timpul tranziției democratice. Revine în orașelul în care, în tinerețe, a ocupat funcția de magistrat și unde, după lovitura de stat împotriva lui Allende din 1973, a văzut venind un detașament militar ce avea misiunea să anihileze fizic opoziții politici. Ea trebuie să-i răspundă fiicei sale, Claudia, care vrea să afle cum s-a comportat ca judecător mama, atunci cînd militarii își comiteau atrocitățile și de ce locuitorii orașului se abținează să uite faptele de atunci și propriile lașități. Pe parcursul romanului, iese la iveală faptul că Laura fusese torturată și obligată să denunțe un evadat din lagăr și că acceptase să se dea comandantului torționar, cu condiția ca acesta să nu maiucidă deținuții. Fiica Laurei, care îi reproșează că „în țara asta, singurii care sînt gata să înfrunte trecutul sînt cei care nu l-au trăit“, e cea care pune în discuție responsabilitatea morală și politica a întregii societăți, în timp ce autorul nu vrea decît să arate că trecutul nu poate fi judecat în alb și negru, că există o zonă gri în care responsabilitățile se amestecă, victimele pot deveni culpabile și invers.

www.cartearomaneasca.ro

CARTEA ROMÂNEASCĂ

Simona Popescu

Lucrări în verde sau

Pledoaria mea pentru poezie

(conține CD audio)

Au mai apărut:

Robert Șerban, *Cinema la mine-acasă*

(conține CD audio)

Octavian Soviany, *Dilecta*

(conține CD audio)

actualitatea

Minerva CHIRA

Motto: „Duș subacval-/ purificare pentru
a fi încoronată/ la Thirassia/
de toate planetele din ochii tăi/
când cazi urcând/ pe cerul din
mare/ regina unui amurg de val” (M.C.)

Poeta de când se știe, dar trăiește la Negreni în singurătatea bolii sale necruțătoare, în pauzele căreia ne trimite versuri și vești. Este membră a Uniunii scriitorilor, dar trăiește la Negreni, județul Cluj, așadar atât de departe, ca încercările de evadare cu sufletul măcar, să nu întâmpine, din prea multa delicatețe, opreliști. Cărțile sale de poezie, din câte știu, opt la număr, sunt tot atâtea gesturi de a depăși cu bine și cu demnitate întâmplări de o cruzime reală. Marturisește într-una din epistole: „Mă întreb pentru ce mi s-a dat și această încercare? Ca să fie posibilă întâlnirea noastră în revistă? Deci cărțile mele sunt trepte spre dumneavoastră? *Jar și lebăda* n-ar fi existat fără *Manual de târâre* (pierderea tatei), *Jara nimănui* (ruptura cu omul pentru care am făcut o pasiune), *Fosforescența putregaiului* (stingerea surorii pe care n-am cunoscut-o), *Poemele absenței* (moartea mamei), *Leandrii Greiciei* (apărarea de umilință), *Cântecul lumânării* (un accident cu traumatism cranian și comoție cerebrală), *Rama Da Nu* (intrarea unei mașini în propria-mi casă)... Așa mi-am scris cărțile – pe muchie. Scriu sau mă sinucid... Până au trăit ai mei, nu m-am desprins de casă. Erau bătrâni și bolnavi. După ce am rămas singură am început să călătoresc. Trăiesc foarte modest, n-am nici o pretenție materială. Lumina vine dinăuntru. Am fost în excursii organizate, cu ghid. Dacă finalul se amână, mă gândesc la o antologie... Am un singur abonament la **România literară**. Nu înțeleg de ce primesc numerele în dublu exemplar...” Apoi, în altă epistolă: „Mulțumiri pentru scrisoarea cu floare. M-am recunoscut în gest. Și eu obișnuiesc să culeg flori din locuri dragi și să le pun la presat. Mi-ați scris să vă trimit vești. Ana Blandiana mi-a mai cerut aceasta, după ce i-am trimis un grupaj poetic. Unele întâmplări se repetă... N-am putere să cred în bine... După două săptămâni de la intervenție, primul lucru ce l-am făcut, la întoarcerea din spital, a fost să-mi aduc lemne, ca să fac focul. Până s-a încălzit, am curățat zăpada, apoi am scos apă din fântână. Și încă 14 zile am mers la Cluj, pentru îngrijiri. Plecam cu trenul dimineața și mă întorceam seara. Și era decembrie. Am fost puternică fizic, am muncit mult alături de părinți... Ca și dascălia. Școala mi-a servit o doză imensă de umilință. E cumplit când nu ești soție de..., odrasla lui... colegă cu... Doar pe-ai mei i-a durut cu adevărat de mine. Cum ar fi suportat, dacă ar fi trăit, să mă vadă în această situație! Dar chinurile din perioada chimioterapieii?! Atunci am vrut să mă sinucid. Găsisem și varianta... La fiecare perfuzie luam cu mine **România literară** și-mi acopeream fața, să nu văd ce mi se întâmplă... Mi-apăsă creștetul o stâncă... Apoi, taxi, tren personal, două ore, și casa-ghețar. Nu puteam nici citi, nici scrie. Și nimănui nu-i spuneam nimic. Îl imploram pe Dumnezeu să mă ia. Crucea mi-am făcut-o în '95... E albă, din marmură. Dacă zilele au fost negre...” O precipitare în aceste rânduri scrise de poeta Minerva Chira, care trăiește în Negreni, de unde primim din când în când poeme și vești. Am așteptat să se ivească un prilej, un spațiu norocos pentru poemele ei sensibile și poate ușor sălbătice de singurătate, teamă și uitare. În alt rând spune: „Intenționez să scot o antologie. Am renunțat, revenind asupra unui manuscris. Tot nemulțumita sunt. L-aș lăsa până în vară, dar nu știu cât mai e. Citesc N. Berdiaev – *Sensul creației* «Creația nu este permisă nici îndreptățită prin religie, creația e ea însăși religie». *Noul Testament* e pe sfârșite. Am primit recent *Psalmii* și *Vechiul Testament*. În casa noastră nu au fost aceste cărți. Părinții mei au rămas fără mamă, de mici. Au fost frați mulți și au fost servitori. Eu i-am dăruit mamei, în '72, o *Carte de rugăciuni*. I-a cusut filele, căci nu se mai țineau de coperti, atâta a citit în ea... Cât scriu și citesc uit că exist. Poezia mă mai ține...” Epistolele Minervei Chira sunt cutremurătoare prin simplitatea lor, prin sinceritatea lor. Nici un comentariu din exterior nu le-ar putea cuprinde lacrima și puritatea

Constanța Buzea

POEMUL ȘI SCRISOAREA

spovedaniei. Am ales din poeme, spre mângâiere vindecătoare poate, doar câteva. De la Negreni la București drumul pare și chiar este uneori mai lung și mai greu, decât de la București la Negreni. Sperăm să primească în continuare câte două numere de revistă pe un singur abonament. Mai am de transcris în final, mulțumindu-i pentru poezia sa, câteva rânduri trimise nouă de poetă în decembrie anul trecut: „Neavând cui să citesc minunata scrisoare, m-am dus la mormintele părinților mei și le-am citit-o lor, printre lacrimi, în șoaptă...” (C.B.)

Adresă greșită

Umbra închide ușa după mine
Ramuri s-au semnat indescifrabil
Nimic nu se poate din ce vreau
Eufratul înzăpezit conturează
hărțile ținuturilor de coșmar
Speriat sufletul se îndepărtează
ca pentru totdeauna
Din fiecare evadare se întoarce stingaci,
cu teamă
parcă ar fi valul auros
în rotiri din jurul unei turle închipuite
Aude izbitorile cozilor –
tigrii țîșnesc din mine
apoi se-ntorc asupra mea
anulind cercurile iscate de tine
Se cutremură ca în fața unei nebunii
Revărsări de fiere – potecile greu accesibile
Nu faci diferența între cădere și înălțare
Cu un fier înroșit în Aya Sofya
risipitorul fixează giulgiul pe față
E un amestec din împietrirea de la răspintii
și limbă moartă
Îngină cu voce strivită:
atît de rece pentru a deveni stea
sau am nimerit
la adresă greșită?

Nu și învinsă

Frunza impunătoare
de mai multe ori fusese mușcată
chiar și atunci cînd perle
forțau roua să se ascundă în ea
Refuzase ofertă de învelșuri
Cum s-ar mai putea numi „frunza”?
Pare harta insulei Samotrace
Nedeslușit e murmurul
Încețoșat e gestul
Drumurile nu mai duc la Roma
Cochilia zace răvășită
pe sirma ghimpată
Fiecare glonț inseamnă moarte
Sforțările au fost recuperate de rid
parcă leagăn i-a fost sicriul
Există zbor fara prabușire?
Nazarire de sfinți vinduți
pe cerul îngropat la Oia
în nopți înflorite
sau reversul arderii pe rugul de zăpezi?

Totdeauna pregătită - semnalul de alarmă
a fost tras pentru toată viața
Umilită nu și învinsă
căci puținul devine mult!

Spre rug

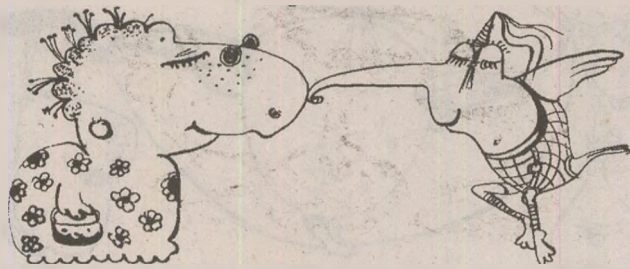
Vislire fără fluviu – meteoriții
au spoliat obîrșii
Chemarea era fugară
pe coame înverșunate
Zbor fără văzduh – fusese ferecat
cînd dorințele treceau în baloane de săpun
Fiecare fir de nisip
din Bisericile Creștine pictate și cioplite
în stîncă la Goreme
se mișca în alt sens
Simțurile au fost hărăzite
pentru a înregistra dezacorduri
provocate cu disperarea florii de tei
Cerul era mai aproape decît firimitura
Abureau în nenoroc
ca-n mătăsuri de sfîrșit și început
Iubirea pe care o doriseră o viață
zăcea în miezul omătului
Cînd miraje revărsate din Palatul Topkapı
fremătau
mirese fără miri
între coperti de vocale-mpușcate
printr-o mare convinsă de lună
spre rug alergau

Foșnetul aripii de metal

De neînțeles limbajul omenesc
ci doar zîmbetul spadei
în Muzeul Civilizației Anatoliene din Ankara
Aisberguri avortate în deznădejde
au decapitat zori
Din cînd în cînd erau îngăduite
partituri cu ecoul înșurubării
în oglinda lacului fără fund
Un desîș de viespi
unelte deasupra căldării goale
trase pe traversele căii ferate
Gura neagră sufla brumă depășind
bariere puse de stihii la Priene
Codobelci se poticneau în sămînța
lăsată de copită pe buze
Din priviri fugeau toți
alungați cu foșnetul aripii de metal
Cer și pămînt își schimbau locurile
Vasele sanguine – puhoai agresînd albi
Dezghiocări, selecții la festivalul firelor
S-a lăsat încercuită de iarbă
pentru că și tu ți-ai retras mîna

7 martie 1999

Sfîrșit de urlet rostit în alintul
din Munții Pindului
A rămas doar hornul
pentru întrebări fără nici un răspuns
Pe ruine depuse în jurul temeliei
ca o dantelă prinsă la poala rochiei
cad nestemate cu piroane
din galaxii în criză de epilepsie
Dospește picătura pe scut –
vina de-a fi viu
În Moscheea Albastră din Istanbul
am simțit în briză
răbdarea vișinilor înfloriți
Nu mai am pe cine
nici ce pierde
O singură direcție e cunoscută -
cea arătată
la faruri nevrozate
de personaje negative din basme
Nu sînt animalul
ocrotit de lege ■

actualitatea

Cristian Teodorescu

LA MICROSCOP

Cum au învins românii oculta la Cannes

Ani de zile am auzit că filmele românești nu iau premii la Cannes fiindcă n-avem lobby și România nu interesează. Cinești autohtoni, altfel respectabili, mi-au explicat în conversații particulare că „noi” n-avem șanse din cauză că premiile Croazetei se stabilesc pe căi oculte. Cercurile de interese din „Jumea mare” a filmului stabilesc cine ce premiu ia, înainte de întrunirea juriilor. Totul e politizat, totul e o uriașă înșelătorie căreia filmele noastre, mai bune decât ale altora, îi pică victime, pentru că n-avem sprijinitori acolo unde trebuie, în oculta filmului internațional.

Anul trecut, am vorbit la telefon cu Cristi Puiu, care tocmai luase premiul pentru filmul său, *Moartea domnului Lăzărescu*. Totul fusese simplu. „Dl Lăzărescu” fusese bine primit la vizionarea cu public, se scrisese bine despre el în câteva reviste de cinema din Franța, dar și prin ziare, încât regizorul era încântat. Ce putea aștepta mai mult? Premiul? Nu intrase în calculele lui. Nu intrase nici în calculele agențiilor de pariuri specializate din țară. Nici măcar un singur critic român n-a îndrăznit să riște pronosticul că filmul lui Puiu are șanse să ia marele premiu al secțiunii în care a concurat. Prejudicata oculte internaționale? Neîncrederea că un român ar putea lua acest premiu, chiar dacă nu era marele premiu?

După experiența de la Cannes și după numeroase premii la alte festivaluri internaționale de film, Cristi Puiu e acuzat de cunoscători, mai exact de unii dintre ei, că trece printr-o criză de adaptare la numeroasele lui premii. Altfel spus, că i s-ar fi urcat succesul la cap. Înclin să cred că, mai degrabă, Cristi Puiu s-a trezit cu temerile că, după filmul său multipremiat, nu mai poate scoate „orice” și că are o imagine de aparat. Oricum, radical în declarațiile sale pe vremea când nu era decât un regizor promițător, Cristi Puiu pare să fi devenit enervant pentru cinefilii care nu cred că acest regizor are șanse de a deveni profet și acasă la el.

În acest an însă, un alt regizor român, Corneliu Porumboiu, dă două lovituri la Cannes. Ia Premiul pentru Cel mai Bun Film European și, mai ales, în secțiunea competiției pentru marile premii ale festivalului câștigă Marele Premiu pentru Debut Regizoral. Iar filmul lui Cristian Munteanu primește, în secțiunea la care a fost admis, Premiul pentru Cel mai Bun Rol Feminim, în persoana actriței Dorothea Petre.

Situația de anul trecut se repetă în cazul lui Porumboiu. Nici criticii autohtoni de film și nici el însuși nu s-a așteptat la Marele Premiu pentru Debut. Iar Dorothea Petre, care e prima actriță din România care obține un premiu de interpretare la Cannes, cu atât mai puțin.

Să nu mi se spună că Dumnezeu filmului internațional și-a întors fața și spre țara noastră. Sau că „oculta” a decis că a venit rândul filmului românesc.

Pur și simplu, noua generație din lumea filmului autohton a adus ceva nou și, mai ales, ceva care nu poate fi decât *made in Romania*. Acești tineri sînt prima generație de ruptură față de tot, dacă pot spune așa. N-au vrut să facă filme ca în România și nu s-au gândit nici la producții care ar putea avea succes oriunde, prin subiecte de tip parabolă universalistă.

După 15 ani de viață mai curînd în curs de normalizare decât normală România începe să se impună în lumea mare a filmului. A fost nevoie, pentru asta, de regizori care să nu-și facă filmele cu gândul de a da lovitura la marile festivaluri și nici pentru a se desparți demonstrativ de trecutul comunist în care au făcut filme.

Poate însă că dacă regizorii mai vechilor generații nu ar fi tratat numai subiecte din cauza unei viziuni mai mult sau mai puțin deformate de trecut, tinerii n-ar fi știut de ce să se ferească. Chiar dacă e o consolare aproape imposibilă, bătrînii care s-au crezut persecutați de oculta ar trebuie să fie mulțumiți că tinerii care au venit după ei s-au ferit de greșelile lor, cînd și-au făcut filmele. ■

Era o seară minunată de primăvară, mirosind a parfum de salcâm glazurat cu noxe automobilistice și avînd în fundal cotcodăcelile cât de cât discrete ale câtorva puicuțe ascunse într-un balcon pentru a fi salvate de la eutanazie(re?). Abia începuseră teleduratele și, peste țară, se rostogoli vestea că domnul Președinte Băsescu, părăsise „Elias”-ul punînd de-o vizită inopinată la ședința Guvernului...

Din reportajul tv, am văzut în sala de ședințe un fel de brăncușiană „Masă a tăcerii” în ediție nouă și adăugită, cu scaune (fotolii!) ocupate de vietăți-variate ale „Gînditorului” lui Rodin altoite pe trunchiul hamangian, dinspre care, prin micul ecran se auzeau, parcă, niște scîncete...

După ce ne-am cutremurat cu toții de această priveliște cu figuri ca de 6 august (Schimbarea la față, n.DH) și văzînd fața încruntată a Președintelui, Haralampy s-a bucurat zicînd cu nepăsătoare malițiozitate:

- Noa, iubiiții mei (unde-am mai auzit eu expresia asta?), să vedeți ce le face-amu dom' Băsescu!

Și curioși, dar mai ales înfiorați, ne-am apropiat și mai mult taburetele de *Mega Vijan*, în timp ce prietenul a continuat:

- Doamnelor și domnilor, nu că m-aș da eu profesionist, da' zăceți-mi mie H5N1, dacă dom' Băsescu nu seamănă fix cu Alexandru Lăpușneanu cînd i-a zis lu' Negruzzi - citez din memorie: „-Ma, de m-oi scula d-acilea, pre mulți am să-i Popesc și eu...”

Noi am înțeles lesne că era vorba despre memoria prietenului duhînd a trăscau bistrițean, așa că nu avea nici un rost să ne impacientăm... Și așa am fi și făcut dacă, la emisiunea „Sinteza zilei” din 25 mai, de pe Antena 3, invitatul lui Mihai Gădea, Ion Cristoiu, nu ar fi spus răsplat despre momentul descinderii Președintelui:

- „Tăriceanu părea o pisică udă...”

Imediat, prin eter, s-a auzit:

-Hi-hi-hi!

Și un glas, grav, tenebros:

- Cine-a rîs ?

Mă rog, să ne păstrăm cumpătul... Dar eu cred că Ion Cristoiu a salvat, cu abilitatea-ai cunoscută, telespectatorii și implicit poporul de la o adevărată psihoză care ar fi avut consecințe imprevizibil-catastrofale, fiindcă, în realitate, domnul Prim-ministru părea o curcă, după o ploaie repede, urmărind în zare zborul amenințător al unui fluture cu cap de mort.

Spot publicitar (tot) la Antena 3, și tot în aceeași seară de 25 mai, realizat de Radu Stroe sub genericul:

- „SRI-ul nu spune minciuni...”

- Așa e, așa e!, s-a auzit prin văzduh aceeași voce tenebros-amenințătoare. Are dreptate domnu', și dacă mai aud un singur „hi-hi-hi”, o dau lu' frate-mi-o de democrație și vă *eutanaziez* pe toți în cazanul cu smoală...

E liniște, doar vocea domnului Președinte, prin micul ecran, luminează mîntea guvernanților spunîndu-le:

- Instituțiile statului funcționează haotic.

Și, cel puțin așa s-a văzut și auzit în reportajul tv, toată lumea, aflînd de ce focarele gripei aviare se înmulțeau ocupînd alte și alte localități, a exclamat cu voioșie și destindere:

- Aha! Bănuiam noi ceva în legătură cu haoticul asta...

Dar era o seară de primăvară, mirosea a flori de salcâm, televiziunile ne arătau reportaje cu noi teritorii ocupate de „aviară”, înși în salopete albe năvălind prin curți și cotețe, pe la aragazuri și frigider... În seara zilei de 22 mai se declară carantină în sectorul 2 al capitalei, în dimineața zilei de 23 se renunță la ea... Tot felul de specialiști vorbesc la Teleduratele cu mare siguranță despre fenomen, spunînd nimic; pe toate canalele de

cronica tv

„-De m-oi scula d-aci, pre mulți am să-i Popesc și eu...”

televiziune se fac declarații: Primul ministru, miniștrii, jandarmi, primari, secretari de stat, jurnaliști... Concluzie oficială: situația e sub control.

Reporteri și crainici ne anunță la teleduratele verdictul autorităților:

- Situația e sub control!

Adică se știe că se înmulțesc focarele de infecție, adică să le știm...

- Așadar, zice Haralampy, situația e...

Publicitate!

MINIȘTRILE „CRONICII”

● Prima Tv a difuzat duminică seara (28.05), cel de-al 12-lea episod al serialului „Dragostea de la Clejani”; Pro Tv a transmis „Vacanța Mare”, iar Antena 1 „Folclorul contraatacă”, la B1 Tv: „No comment!” cu soții Columbeanu...

Haralampy, mie:

-Ehe, știi tu, bade, ce e ăla *reting*? Garantez că nu!

Îi dau dreptate în timp ce privesc „Piața Divertis” (Antena 1) întrebîndu-mă: unde e, totuși, „Divertis”-ul din alți ani? Dar, orișicîtuși, ei, componentii, mai reușind să salveze câte ceva în contextul „concurenței penibile” de care pomenea Președintele Băsescu cu ocazia descinderii la ședința Guvernului.

...Pe „Discovery” se transmite „Da Vinci Declassified”... Mare plictiseală! Aia habar n-au ce îngrășămînt avem noi pentru creșterea ratingului! Ehe, de-ar avea și ei o... „Dragoste de la Clejani”, sau superbul și incitantul serial cu Irinel și Monica... Pfu, ce lovitură ar da! Păcat că conducătorii B1-ului nu știu...

-Așa le trebuie!, zice Haralampy.

● La „Focus” (Prima Tv, 26.05, ora 18.00), știrea de senzație a serii: a fost salvat un pisic dintr-un pom... Multă lume, reprezentanți ai autorităților... Suntem și noi emoționați, iar Haralampy o îmbrățișează pe soacră-sa fericit șoptindu-i:

-Mami, mai miluiește-mă cu o pâlincuță - sârur-măna...

NOI ZICERI TELEVIZATE

● **Mircea Badea** la emisiunea „În gura presei” (Antena 3 și Antena 1, 24.05) într-un moment de entuziasm:

„-Aduceți-mi o găină s-o pup în bot!” -

Haralampy:

-Noa, și? Mare lucru! Da' ia să-l vad io pupînd o găină în cioc...

Dumitru HURUBĂ

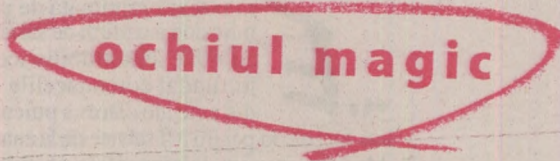
actualitatea

O nouă revistă culturală: Verso

Gazdă constantă a unui număr impresionant de colocvii, conferințe, mese rotunde și festivaluri, Clujul nu-și dezmente efervescența culturală nici în materie de reviste culturale. De curând a apărut primul număr al unei noi reviste bilunare, intitulată **VERSO**. Din echipa redacțională fac parte Ion Mureșan (redactor-șef), Alexandru Vlad, Ovidiu Pecican (redactori-șef adjuncți) și Alexandru Cistelean (secretar general de redacție). Spicuim din programul-manifest al numărului inaugural: „În fața argoului mahalalei ridicat la rang de fior liric, *Verso* propune o eleganță discretă înarmată cu pix roșu. *Verso* este o revistă de cultură, nu o revistă de refugiu în cultură. Miza ei este dinamismul și viteza de reacție. *Verso* agreează polemica, judecata de valoare, chiar riscantă, atențatele cu argumente, dar nu comerțul cu bădăranii. *Verso* nu agreează erudiția seacă și bătrânicioasă, care ascunde în discursuri lungi lipsa de viziune și de idei. *Verso* afirmă că orice introducere are în mod necesar în apropiere o concluzie. *Verso* crede că politica nu e o ocupație murdă. În ceea ce ar trebui să fie, ea este un fapt de cultură. În fața asaltului „legilor pieței” care dirijează orbește producția intelectuală „pe stoc”, *Verso* reinstalează intelectualul pe soclul din piața publică. “Le dorim colegilor clujeni să-și îndeplinească programul, urîndu-le totodată să aibă o rezonanță mare și un tiraj pe măsură.”

Dilemateca

DILEMATECA se numește primul număr al unei noi reviste din familia *Dilemei*. Apariție lunară (în ultima vineri). Preț 4,9 lei. Pagini 84. Senior editor Mircea Vasilescu. Editori coordonatori: Simona Sora și Marius Chivu. Prezentarea grafică Dan Stanciu, inventatorul cuvântului „Dilemateca”. Lansarea a avut loc într-o grădină bucureșteană, cu vinul lui Dinescu pe masă. Scopul declarat al revistei: să fie un echivalent românesc al revistei *Lire*, de pildă, și să se adreseze pe limba lor celor 1.500.000 de cumpărători de cărți din România. Acestea fiind datele seci, să le vedem pe cele cu sevă, din numărul de debut. O foarte buna anchetă care pornește de la întrebarea *Ce v-ați autocenzura?* realizează Marius Chivu. Ne-a amuzat răspunsul lui Ștefan Agopian: „Scriu atât de puțin, încât, dacă m-aș autocenzura, n-ar mai rămîne nimic”. Urmează încă 21 de scriitori care reușesc să răspundă fiecare altfel: cîte capate, atîtea cenzuri. Frumoasă și lista din articolul *Bestseller-urile mele* de Simona Sora (cu titluri precum *Despre Ingeri* de Andrei Pleșu, *Ușa interzisă* de Gabriel Liiceanu, *Bietele corpuri* de Sonia Larian etc.), precum și fraza ei finală, care amintește de o celebră *temă* despre cărți a lui Nicolae Manolescu: „Să nu uităm însă că majoritatea cărților vii, adică citite, nu stau în ruptul capului la locul lor, se pitesc pe sub pat, cad în spatele biroului, alunecă în interiorul fotoliului sau pleacă adesea, fără să spună o vorbă, cu cel mai bun prieten. Așa încît multe dintre cărțile pentru care mi-aș fi dat *bani sau viața* au fost, probabil, absente de la acest apel”. Multe recenzii, firește, și nu numai la cărțile literare, ci și la cele utilitare, la cele de specialitate sau la cărțile electronice, apoi un capitol de *Arte* și unul de *Spiritualitate*, de citit. Radu Cosașu scrie cu șarm inconfundabil despre vechile lui pasiuni reunite: *Fotbal și literatura*, iar Matei

Florian semnează un capitol despre tot felul de evenimente legate de cărți și bani. Două puncte tari în acest număr: o splendidă scrisoare a lui N. Steinhardt către Constantin Noica precedată de o confesiune a lui Gabriel Liiceanu pentru cei care au urechi de auzit și ochi de citit și un spumos, un miezoz interviu al lui Dan C. Mihăilescu. Cităm fragmentar de aici câteva sfaturi pentru un critic tînăr: „Să cauți să debutezi cu un volum unitar, rotund, de cercetare, nu de publicistică. Să nu-ți faci nici o umbră de iluzie în ce privește respectul reciproc, spiritul de corp, cavalerismul, onestitatea, admirația, recunoștința, solidaritatea și fidelitatea scriitorimii, a lumii artistice în general. Să-ți respecti mentorii, dar să nu-i lași să te încalce, să te transforme în tușar. Să nu-ți fie teamă să te contrazici. Să fii absolut natural în toate cele. Și direct, nu coticit, în luarea de poziții...” Direct și nu pe cotite subscriem la toate acestea. Urâm *Dilematecii* continuitate și... colaboratori, fiindcă aici pare să cam aibă de suferit. Vorba cuiva, la lansare, Revistele se înmulțesc, noi nu.

Despre prostie

Prostia este o formă de inadecvare la obiect. Există nu numai oameni proști, dar și măsuri proaste sau legi proaste. Una din legile sănătății din pachetul aprobat de Parlament prin asumarea răspunderii prevede pensionarea medicilor la 57 de ani doamnele și la 62 domnii. Legea pensionării

e una pentru toți, susține ministrul. Fostul ministru al Învățămîntului a susținut același lucru cu privire la dascăli. Asemenea legi aplicate otova a mai scormit Ceaușescu: pensionarea actorilor la vârsta la care se pensionează toată suflarea. Nici unul dintre proștii legislatori nu se referă la pensionarea înainte de termen a militarilor, de exemplu, sau a aviatorilor. Referirea le-ar fi ruinat argumentul principal, privind aplicarea nediferențiată a legii. Ministerul Educației i-a eliminat din CNADTU pe toți cei apropiați de 65 de ani. Dar, ca să încep cu sfârșitul, nu cumva tocmai în acest Consiliu care decide promovările își aveau locul „bătrânii” dascăli? Și oare la 62 de ani un medic trebuie trimis să plimbe cățelul? Experiența unor oameni este de neînlocuit. Să ne imaginăm că mari medici ca Burghel, Proca, Setlacec, Căruntu, Arseni, Andreoiu, Gherasim și alții ar fi dispărut din peisajul clinicilor la 62 de ani.

Ministrul Sănătății ar trebui să reflecteze la această decapitare profesională a sistemului pe care-l conduce. Nu-i dorim să ajungă să aibă nevoie de experiența vreuncea din somitățile medicinei noastre. Dar nu e deloc exclus să ajungă să aibă. Evident, îi rămîne șansa de a merge la Viena. Dar dacă nu va mai fi nimic peste cîteva ani? Și oare e normal să ne expatriem de cîte ori ne îmbolnăvim, fiindcă medicii care ne-ar fi putut consulta cu toată știința acumulată de-a lungul vremii s-ar afla nu la spital, ci la grădiniță, așteptându-și nepoții ca să-i conducă acasă? Numai o minte infantilă poate crede nefolositoare o minte în vîrstă. Dnii Nicolăescu ori Miclea ar trebui să se trateze de infantilism acut. Dar oare la cine? Pregățiți-vă pașapoartele, domnilor, se pare că veți fi siliți să mergeți la Viena. Cit despre noi, simpli cetățeni, Dumnezeu să ne aibă în paza lui!

Wonderland

Cu numai cîteva zile înaintea dispariției lui Iordan Chimet, **CULTURA** (nr. 22) a realizat un remarcabil *Profil* al inclassabilului scriitor și cărturar. Reputata Felicia Antip și tinerii Andrei Terian, Elena Ciufu, Mihai Iovanel și Teodora Dumitru scriu despre Iordan Chimet din perspective diferite, dar cu o aceeași tonalitate critică, marcată de admirație, respect, empatie. Dacă Felicia Antip realizează un portret biobibliografic, arătînd vîrstele creației și cele două paliere de atitudine ilustrate de Iordan Chimet („evaziunea” în literatura așa-zis minoră, pentru copii, și asumarea unei problematice identitare foarte fierbinți), ceilalți critici focalizează și analizează cîteva opere care au făcut renumele autorului. Printre acestea, desigur, *Închide ochii și vei vedea Orașul*, povestea fetei Elli urmărîte de amenințatorul Gagafu. Interesant – și simptomatic – este că lectura cărților lui Iordan Chimet provoacă, inclusiv unor cititori profesioniști, bucuria participării, a copilariei voluntare. Stilul tinerilor comentatori se armonizează cu cel al scriitorului, subiectele și personajele sale circulînd în voie și în pagina critică. Și e firesc să fie așa. Autorul *Antologiei inocenței* a deschis în literatura română contemporană o poartă către țara Minunilor comparabilă cu cea a lui Lewis Carroll.

La sfîrșit, cuminte și discret, cinstit și bun (ca om și ca scriitor), Iordan Chimet s-a strecurat însuși prin ea, lăsînd-o deschisă pentru alte și alte generații de cititori. Posteritatea lui critică e pe mîini bune.

Cronicar

Revista România Literară

Data de apariție:
în fiecare vineri a săptămîinii

Date tehnice de contact:

Revista editată de S.C Satiricon SRL
CUI: R18006758 - J40/16647/2005

Cont RON RO08BRDE445SV50236294450
BRD-SUC. DOROBANȚI

Pentru instituții bugetare
RO41TREZ7015069XXX006155
TREZORERIE SECTOR 1

Pentru abonamente în străinătate:
Cont EUR : RO93BRDE445SV50236534450
BRD - SUC. DOROBANȚI

Abonamente:

1 an: 94 RON
1/2 an: 48 RON
1/4 an: 26 RON

Abonamente în străinătate:

1 an: 100 EUR

DIFUZARE: Adrian Bucur tel.0747.497.950
e-mail: adrian.bucur@satiricon.ro
PUBLICITATE: Laura Rădulescu
tel.0747.497.943,
e-mail: laura.radulescu@satiricon.ro

Preț: 2 lei